

ΛΌΓΟ

DIE KUNST DES WISSENSCHAFTLICHE DENKEN

DER SAMMLUNG WISSENSCHAFTLICHER ARBEITEN

ZU DEN MATERIALIEN DER INTERNATIONALEN WISSENSCHAFTLICH-PRAKTISCHEN KONFERENZ

TENDENZE ATTUALI DELLA MODERNA RICERCA SCIENTIFICA

5. JUNI 2020 • STUTTGART, DEU

BAND 4

DOI 10.36074/05.06.2020.v4
ISBN 978-3-471-37221-0

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

DER SAMMLUNG WISSENSCHAFTLICHER ARBEITEN

ZU DEN MATERIALIEN DER INTERNATIONALEN
WISSENSCHAFTLICH-PRAKTISCHEN KONFERENZ

**«TENDENZE ATTUALI
DELLA MODERNA RICERCA
SCIENTIFICA»**

5. JUNI 2020

BAND 4

Stuttgart • Deutschland

E
S
P

UDC 001(08)
T 35

<https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v4>

Vorsitzender des Organisationskomitees: Holdenblat M.

Verantwortlich für Layout: Kazmina N.

Verantwortlich für Design: Bondarenko I.

T 35 Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 4), 5. Juni, 2020. Stuttgart, Deutschland: Europäische Wissenschaftsplattform.

ISBN 978-3-471-37221-0
DOI 10.36074/05.06.2020.v4

Es werden Thesen von Berichten und Artikeln von Teilnehmern der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz «Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica», am 5. Juni, 2020 in Stuttgart vorgestellt.

Die Konferenz ist im Katalog internationaler wissenschaftlicher Konferenzen enthalten. genehmigt von ResearchBib und UKRISTEI (Zertifikat № 270 vom 19.03.2020); ist von der Euro Science Certification Group zertifiziert (Zertifikat № 22154 vom 08.05.2020).

Konferenz Tagungsband sind gemäß der Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) öffentlich verfügbar.

Bibliografische Beschreibungen der Konferenz Tagungsband sind von CrossRef, ORCID, Google Scholar, ResearchGate, OpenAIRE und OUCI werden indiziert.

UDC 001 (08)

ISBN 978-3-471-37221-0

© Team der Konferenzautoren, 2020
© Europäische Wissenschaftsplattform, 2020

INHALT

ABSCHNITT XII. PHILOLOGISCHE WISSENSCHAFTEN

SUBSTANTIVE EVALUATIVE PREDICATIVE NOMINATION Cherkas N.	8
TRANSLATION OF ENGLISH SET EXPRESSIONS AND IDIOMS INTO UKRAINIAN IN CINEMATIC DISCOURSE Bilokurova Y.	9
WRITING AS THE KEY ASPECT IN TEACHING ENGLISH Maltseva I.	12
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ СЛОВО У ТВОРЧОСТІ С. САПЕЛЯКА Скидан Я.А.	13
ГАННА НАКОНЕЧНА ЯК АВТОР «НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КИШЕНЬКОВОГО СЛОВНИКА» Городиловська Г.П.	14
ІНФОРМУВАЛЬНА ІНТЕНЦІЯ ЯК ВИЯВ ІНТЕНЦІЙНИХ ПОТРЕБ АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДАРИ КОРНІЙ «ЗВОРОТНІЙ БІК СВІТІВ») Коваль Л.М.	17
ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ РУССКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ СО СТРУКТУРОЙ «БРАТЬ / БРАТИ + АКЦИОНАЛИЗМ» Гарбера И.В.	19
МОВНА ПІДГОТОВКА ЗА ФАХОВИМ СПРЯМУВАННЯМ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ У ВІЙСЬКОВО- ТЕХНІЧНІЙ ГАЛУЗІ Вовчаста Н.Я., Шелюх О.М.	21
СВОЄРІДНІСТЬ ПОТРАКТУВАННЯ ОБРАЗУ ЗОЛОТОЇ РИБКИ У РОМАНІ М.БАРБЕРІ «ЕЛЕГАНТНІСТЬ ЇЖАКА» Пікун Л.В.	23
ЧАС І ПРОСТІР У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ Скидан М.С.	25

ABSCHNITT XIII. SOZIALKOMMUNIKATION UND KULTUROLOGIE

ОБРАЗ РЕДАКТОРА СУЧАСНОГО ГЛЯНЦЕВОГО ЖУРНАЛУ ЯК СИМВОЛ ЗАМОЖНОСТІ Й ЗОВНІШНОСТІ Слюсаренко М.І.	27
--	----

ABSCHNITT XIV. POLITISCHE WISSENSCHAFTEN

РОЛЬ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ФРН Тирон А.М.	30
ЯКИМ БУДЕ ПОСТКОРОНАВІРУСНИЙ СВІТ?: ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ Гусєва Н.Ю., Красільнікова О.В.	33

ABSCHNITT XV. PHILOSOPHISCHE WISSENSCHAFTEN

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ШЛЯХ ДО ЗАПОБІГАННЯ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА Скиба Е.К.	36
ДВІ НАТУРИ – ДВА СВІТИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЛЮДИНИ (ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ) Поліщук О.С., Поліщук О.В.	39

ABSCHNITT XVI. RECHTLICHE WISSENSCHAFTEN

PHILOSOPHY OF LAW IN SEARCH OF LEGAL VALUES Voroshilova A., Skyba E.	42
INNOVATIONS IN CRIMINALISTIC TECHNIQUE: MODERN PROBLEMS, TENDENCIES, PROSPECTS Shevchuk V.	43
KELSEN'S PHILOSOPHICAL AND LEGAL IDEA IS A BASIS OF MODERN DEMOCRACY LEGAL DOCTRINE Toropov A., Skyba E.	49
PHILOSOPHICAL ASPECTS OF UKRAINIAN LEGAL SECURITY Bilous Y., Skyba E.	51
POLITISCHE FUNKTION DER RECHTLICHEN TECHNOLOGIE DER KOORDINIERUNG IM RECHTLICHEN RECHTSSYSTEM Maksurov A.	52
REVIEW OF LEGISLATIVE INITIATIVES IN THE FIELD OF PRIVATE DETECTIVE (SEARCH) ACTIVITIES Chyshko K.	54
SACRED POWER IN ANCIENT ROME Halapsis A.	55
THE IMPORTANCE OF THE PRINCIPLES OF IMPLEMENTING STATE POLICY IN THE FIELD OF HEALTH CARE IN UKRAINE Ivantsov V.	57

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ВИКРИВАЧІВ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ Личак В.В.	58
ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ Виріжок В.Д.	62
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТОЇ ПОРУКИ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ Карп'як Я.А.	64
ДО ПИТАННЯ ЗНАЧИМОСТІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ Сергєєв К.В.	69
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВИБЕЗЕННЯ ВУГІЛЛЯ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ Ілларіонов О.Ю.	71
МІСЦЕ ПСИХОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ Єна І.В.	76
НОВЫЕ ПРАВИЛА РАБОТЫ СУБЪЕКТОВ РЕСТОРАННОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ (ОТДЕЛЬНЫЕ НЮАНСЫ И ПРОКОНКУРЕНТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ) Мельник С.Б., Сорокина Т.Б.	77
ОБМЕЖЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ В УКРАЇНІ Хмель Ю.О.	80
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ МЕМОРАНДУМУ ПРО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ І УРЯДОМ КАНАДИ СТОСОВНО КАНАДСЬКОЇ ПРОГРАМИ СПІВРОБІТНИЦТВА Гнілуша С.І.	84
ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗАВІДОМІСТЬ У РІШЕННЯХ СУДУ Савицька В.М.	85
ХАРАКТЕРИСТИКА СТРОКОВИХ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ ТА ПІДСТАВИ ЇХ УКЛАДЕННЯ Маланка О.І.	88
 ABSCHNITT XVII. HISTORISCHE WISSENSCHAFTEN	
THE ECONOMIC FOUNDATION OF THE ARMY OF KING AKBAR Rubel V., Vasylenko T., Pryhoniuk M.	90
АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ УСНОІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ Гончарова Н.О.	93

АСПЕКТИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЗЕНІТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Науково-дослідна група:

Федоренко Д.С., Словінський В.К., Буйновська Л.П., Мазур Л.В. 96

СУЧАСНА ЕВОЛЮЦІЙНА АНТРОПОЛОГІЯ: ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ІСТОРИКАМИ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ СУЧАСНОГО ФІЗИЧНОГО ТИПУ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ АНТРОПОЛОГІЇ»

Мотуз В.К. 97

ABSCHNITT XVIII. GEOGRAPHISCHE WISSENSCHAFTEN

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕНОГАСТРОНОМІЧНИХ ТУРІВ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Саркісян Г.О., Ліганенко М.Г. 100

РОЗПОДІЛ 137CS У ҐРУНТОВО-ГЕОХІМІЧНІЙ МІКРОКАТЕНІ ВОДОЗБОРУ ОЗ. МИЛЯЦЬКЕ (ВОЛИНСЬКЕ ПОЛІССЯ)

Науково-дослідна група:

Мартинюк В.О., Зубкович І.В., Андрійчук С.В., Зубкович В.В. 106

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ

Науково-дослідна група:

Арсененко І.А., Байтеряков О.З., Донченко Л.М., Донець І.А., Левада О.М. 108

ABSCHNITT XIX. ARCHITEKTUR- UND KUNSTSTUDIEN

АРХІТЕКТУРНЕ НАВЧАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ: СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фоменко О.В. 114

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРМ АНТИЧНОСТІ В ОБ'ЄКТАХ ДИЗАЙНУ (МЕТОДИКА ХДАДМ)

Трегуб Н.Є. 117

МУЗИЧНІ ФЕСТИВАЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

Іванова О.О. 122

ABSCHNITT XX. MILITÄRWISSENSCHAFTEN, NATIONALE SICHERHEIT UND SPORT

FIRE EFFECTIVITY INDICATORS OF ZU-23 ANTI-AIRCRAFT TWIN BARRELED AUTOCANNON IN DIFFERENT CONDITIONS

Research group:

Kutsenko V., Kudryashov V., Dobrovolskiy D., Skopintsev O., Isaieva V. 125

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЧЕНЬ УМОВНИХ ЙМОВІРНОСТЕЙ УРАЖЕННЯ
НЕТИПОВОЇ ПОВІТРЯНОЇ ЦІЛІ У РІЗНОМАНІТНИХ УМОВАХ

Науково-дослідна група:

Коломійцев О.В., Кудряшов В.Є., Третьак В.Ф., Кулешов О.В., Клівець С.І. 132

ПОГЛЯД НА ЗАСТОСУВАННЯ РАКЕТНОГО ПІДРОЗДІЛУ В УМОВАХ
ВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Трачук С.С., Бубенчиков Р.В. 136

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА В ГАЛУЗІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Науково-дослідна група:

Ковтун А.І., Землянська О.В., Качинська Н.Ф., Ушаков С.М. 137

РИЗИКИ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ

Праховнік Н.А., Землянська О.В., Харченко Р.А. 140

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ТА ФІЗИЧНИХ
ЯКОСТЕЙ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР

Клюєва О.С. 144

ABSCHNITT XII. PHILOLOGISCHE WISSENSCHAFTEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.01

SUBSTANTIVE EVALUATIVE PREDICATIVE NOMINATION

ORCID ID: 0000-0003-0535-9031

Nataliia Cherkas

Candidate of Philology, Associate Professor of the English Philology Department
Ivan Franko National University of Lviv

UKRAINE

In the narrow usage by the term “nomination” we mean denoting objects by means of certain words and word combinations, or the relation of language units to non-linguistic facts, situations, realia [1]. There are four types of nominations according to the communicative purpose: existential (nominating existence), identificatory (identifying a person’s status), predicative and the nomination of appeal.

The essence of predicative nomination is in designating and evaluating the characteristics of an individual, actions, processes, events, phenomena, situations by means of bringing them together under the given linguistic concept code. As a phenomenon predicative evaluation is a creative process because a person’s knowledge of the world originates, integrates, the meanings are differentiated in the sphere of predicate nominations.

Evaluative predicate is considered one of the most important elements of evaluative judgements [1]. There are totally and partially evaluative predicates. The substantive predicative belongs to the latter. This predicative is an essential source of emotional-evaluative valency because it conveys the most generalized evaluation not only of a certain quality but also of its bearer. Linguists consider that evaluative predicates can make the effect of polypredicateness since their semantics anticipates one more, implicit predicate. This idea reflects the concept of surface and deep structures which originated in generative grammar appertaining to the linguistic branch of transformational grammar. In the 70-ies of the XX-th century the notion of deep structure was widely used in the theory of linguistic nomination under the name of original syntactic construction the transformations of which caused the appearance of newly derived words. The development of psychological approaches to understanding the semantics of a linguistic sign leads to a different perception of the deep structure associating it with the sensual image as genetically initial structure of meaning. Later it was called a metaphor which has nothing to do with its solely psychological interpretation [2].

It is advisable to define the general boundaries of the substantive evaluative predicative nomination.

In defining such boundaries it should be noted that evaluative nouns, lexical units formed by means of secondary nomination (zoomorphisms, phytomorphisms, mythomorphisms) and some other lexical groups of situational usage can perform the function of such predicates. Also in the structure of the predicate or semipredicate the element of predication may contain an appeal. Emotionally evaluative nominations can be used as appeals. That is why nomination-appeal can be considered as a case of predicative evaluative nomination. Some linguists state that additional predication appears in appositions, detached sentence members and

anaphoric expressions. Evaluative nouns functioning as subjects or objects gain additional predicativeness if they are accompanied by a demonstrative pronoun or an article, i.e. the previous predicate statement is made. The semantic structure of nominative sentences has also the category of predicativity.

Список використаних джерел:

- [1] Колшанский, Г. В. (1980). *Контекстная семантика*. Москва: Наука.
[2] Ушакова, Т.Н. (2012). Взаимодействие психического и физиологического в речи человека. *Психологический журнал*, 5 – 16.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.02

TRANSLATION OF ENGLISH SET EXPRESSIONS AND IDIOMS INTO UKRAINIAN IN CINEMATIC DISCOURSE

Yelyzaveta Bilokurova

4th year student of the Faculty of Translation
Kyiv National Linguistic University

RESEARCH SUPERVISOR:

Tetiana Tron

PhD in Pedagogy, Senior Lecturer at the Korunets Department of English and
German Philology and Translation
Kyiv National Linguistic University

UKRAINE

The problem of translation of the phraseological units for an interpreter and a translator lies in the fact that they often differ from the translator's mother tongue. As the matter of fact, they are based on the images that are culture-bound. It is worth mentioning that idioms and set expressions should never be neglected as they bear historical and cultural information of a language and help to understand the way of thinking of the source language (further SL) speaker. They enrich our language and make us sound more native-like. Without proper knowledge of both SL and TL (target language) cultures, the translator will be at a complete loss to understand and translate the idioms. In this regard, it is important to be familiar with equivalent and non-equivalent translation of these lexical units.

For a full understanding of the topic, it is important to draw upon the first serious scientific works of V. Vinogradov, A. Kunin, N. Amosova I. Melchuk, and B. Plotnikov who dwelled upon the first classifications of the phraseological units, identifying the criteria to the degree of the idiomaticity. In the late XX century phraseology established itself in English and German linguistics. A contribution in the field of phraseology is made by C. Hockett, Katz and Postal, Bruce Fraser, Mona Baker. Special credit is given to Ukrainian linguists who conducted a profound work in the field of transformations and ways of translation: I. V. Korunets, S. Y. Maksimov and G. E. Miram.

The film industry, in its turn, refers to a communicative cultural phenomenon of civilizational heritage that accumulates by humans from the XIX century and till

---

present days. The necessity of studying the audiovisual translation problem is caused by globalization, the extension of cross-cultural communication, the development of information technology, and the film industry. The audiovisual translation is a relatively young field of scientific research. This type of translation is culture-oriented and should trigger the same impact upon the target audience as the source text meant to [1]. In other words, the process of domestication is taken place. Lawrence Venuti applied the concept of domestication to describe the translation strategy which is used to minimize the foreignness and cultural difference of the SL text, using the most natural equivalent. However, language professionals argue whether the target culture should be put into first place or the foreignness of the source text should not be ignored to make the translator a visible figure. The controversy between domestication and foreignization lasts many years. But in our case if we preserve the original image of the idiomatic expression, it would bring about the complete destruction of the idiom as the foreign image bears no sense or figurativeness for the target audience.

Despite the fact that idiomatic expressions are widely used in everyday and formal speech, their structural and semantic peculiarities are insufficiently researched. The distinct features of the phraseological units are their polysemy and dependency on the context which should be taken into account during translation.

Translation of idiomatic/stable expressions in cinematic discourse involves such factors: whether the expression originates from the same/different source; whether it has in the TL one or more common component images and if it fits the audience's perception; whether the structural form can be rendered without any transformations; if it is appropriate to use it in this specific context; and if there is any analogy in the TL [2]. Accordingly, the meaning can be conveyed descriptively, through regular explication; with the help of a single word, omit it at all or the form remains unchanged when translating.

The following three approaches to the translation of the phraseological units are presented:

1. Structural-semantic equivalence, semantic equivalence, pragmatic equivalence [3]
2. Equivalent – non-equivalent translation [4].
3. Translation of idioms by choosing Absolute/Complete Equivalents, Near equivalents, Genuine idiomatic analogies, Approximate analogies, descriptive translation [2].

Thus after carrying out the translation analysis, it became possible to arrive, at the following conclusions that English and Ukrainian languages more often have similar in sense units but completely different image patterns and structures. In most cases, it is possible to find the variant with the semantic proximity, as well as the similarity in their picturesqueness, but different basic images, e.g. *to keep a low profile* – *заягти на дно*, *to be out of one's depth* – *сісти як рак на мілині*. This is a semantic equivalence. More equivalents might be found when translating the idiomatic expressions from and into the languages belonging to the same family of languages whose history is closely intertwined. When translating from English into Ukrainian, the approximate analogies can be found in the target language more often than equivalents because of the differences of language structure and the national peculiarities based on which the idiomatic expression makes up its image pattern.

As a result of integration and globalization more and more set expressions and idioms are of an international nature. They can be similarly translated, retained in the target language unchanged. This is possible due to the common source they originate from and when dealing with standardized word-combinations as they usually possess

the semantic identity and the componental structure, e.g. *grit on the lens* – *більмо на оці*. It is important to include the phraseological units with terminological meaning in this category, e.g., *to drive off the rails* – *зійти з рейок*.

A considerable number of phrase idioms originating from the common source has slight divergences that manifest themselves particularly in the structure of the TL variant, in the substitution of a feature of the source language idiom for traditionally expected in the TL, and in some lexical and semantic transformations, such as, concretization and addition that are typical when translating from English into Ukrainian, e.g. *a shoulder to cry on* – *жилетка, в яку можна поплакатись*, *straight from the horse's mouth* – *з перших уст*.

Some idiomatic expressions have no correspondence in Ukrainian. Due to their complexity of meaning and nationally structural peculiarities, they were translated explicitly. In such cases, it is better to ignore the expressiveness of the source language idiom and make faithful rendering via descriptive translating, e.g. *it rings a bell* – *нагадувати щось*.

Although the use of colloquial expressive means is the main feature of the fictional discourse, in cinematic discourse the translators tend to avoid the equivalent translation and national Ukrainian analogies but instead prefer to descriptive translating which makes the idiom sound neutral, thereby ignoring the original expressiveness of the idiom. By this, they try to avoid the text overloaded with redundant information and make the speech easily comprehensible. The Ukrainian language does not like a lot of idiomaticity by its complexity and nature, but it is a specific feature of English colloquial speech.

The popularity of the analogy-translation proves the importance of learning culture, history, politics, the literature of the source language to guess the right meaning and perform a faithful translation. Proceeding from the translation analysis of the phraseological units, we may say that the preference is given more often to the descriptive translating into Ukrainian, whether there is an equivalent or not. It has to do with the more expected and traditional way of speaking for the target language representative. The prospects for further research are the detailed study of the translation of English phraseological units from English into Ukrainian, the need to determine the existence of the equivalent and non-equivalent units.

References:

- [1] Malenova, Evgeniya D. (2015). Translating Subtitles – Translating Cultures. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*, 12 (8), 2891–2900.
- [2] Корунець, І. В. (2017). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. Вінниця: Нова Книга.
- [3] Мірам, Г. Е. (2003). *Основи перекладу: Курс лекцій: Навчальний посібник*. Київ: Ельга, Ніка-Центр.
- [4] Влахов, С., Флорин, С. (1980). *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.03

WRITING AS THE KEY ASPECT IN TEACHING ENGLISH

ORCID ID: 0000-0003-2900-020X

Iraida Maltseva
senior lecturer, Department of Linguistics
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

UKRAINE

About six weeks ago the state authority announced the government's strategy for combating the new coronavirus. For the teaching staff and the students of our university it could only mean some sort of transition to the new reality of remote teaching and assessment. Even for experienced practitioners, this situation presents great challenges. We have been expected to be rather quick and skillful improving and augmenting our teaching under the quarantine period. We have to do our best to ensure our students to continue learning and build confidence in their online provision in a longer term.

Not all the forms of teaching can effectively work remotely [1]. Those who teach foreign languages are lucky not to conduct any laboratory or field work.

However, in order to take advantage of the situation what type of activities could I highlight my students' attention in the new reality? And yet, WRITING. And these are the reasons given.

Firstly, writing as well as speaking brightens up mentality. Those of us who have tried some fine day to wrestle with the problem to write an article or a book or at least an office memo won't start arguing. The problem about many written tasks introduced by the majority of my colleagues is that the only thing the students have to do while writing something is to summarize other people's thoughts. But the aim of any writing as the form of active learning is to help students investigate their own conception of different questions and consequently expand their mental structures.

Secondly, writing might give rise to creation, extension and modification of mental structures. According to T. Fulwiler [2], writing is one of the most important activities to create order from chaos and sense from nonsense. Writing, as it is, performs the function of creative teaching foundation in any sphere of intellectual life. Analytical writing, as well as analytical speaking, demands a strict thought choice discipline, its implementation and transferring it to other people. More than that, it is a good practice to ensure that effective hand – eye – brain coordination surely leads to breakthrough in other human spheres.

A third issue I want to raise here is the fact that while conducting a lesson I cannot help but notice the students with a special way of thinking that is known as "clip consciousness". And the number of such students is quickly increasing with every passing year.

Many students find writing tasks really appalling. Still, we have to practise it. And the only way to perfect it is take an outmoded pen and paper or sit in front of your lap top and start writing. Only practice makes perfect. So why not seize the occasion of a long quarantine, sit down and get started with your mindset refinement.

References:

- [1] Кирилюк, Л.Г. Программа учебного курса как путеводитель для студента и преподавателя. Вып. 7. Л.Г. Кирилюк, Т.И. Краснова, Е.Ф. Карпиевич; под ред. Л.Г. Кирилюк. Минск: БГУ.
[2] Fulwiler, T. (1987). *The Personal Connection: Journal Writing across the Curriculum* / Toby Fulwiler..

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.04

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ СЛОВО У ТВОРЧОСТІ С. САПЕЛЯКА

ORCID ID: 0000-0002-1263-9800

Скидан Ярослав Анатолійович

аспірант кафедри української мови

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

УКРАЇНА

Протягом останніх десятиліть серед актуальних проблем вітчизняного мовознавства помітно виокремлюється питання поетичної мови. Особливої уваги заслуговують концептуальні дослідження таких лінгвістів, як О. О. Селіванова, Т. А. Космеда, В. С. Калашник, Л. О. Ставицька, К. Ю. Голобородько та ін.

Мову поезії, символічність і двошаровість поетичного слова розглядав у своїх працях ще О. О. Потебня, зазначаючи, що поезія є перетворенням думки через конкретний образ [2]. В. С. Калашник розглядає слово як форму людського буття і стверджує, що в поетичному творі воно виступає і матеріалом, і предметом досліджень, спрямованих на пізнання словесного вираження художнього світу творчої особистості [1].

Цікавою з такого ракурсу є, на нашу думку, малодосліджена творчість Степана Сапеляка – відомого українського поета, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка, патріота, борця за незалежність і свободу, «в'язня совісті», який протягом 10 років відбував покарання в ГУЛАГівських концтаборах. За спогадами самого митця, супутником і помічником у ці часи для нього було Слово: *...слово наше стало кримінальним. Ми ж – підконвойними... А я Словом прощав єдино мучителів своїх. Бо заповітом моїм стало воно у краю беззаконня й заборони...* [3]. Саме Слово стало тією зброєю, за допомогою якої поет захищався від фізично-духовної несвободи (*Слово, моя ти єдина зброе; Слово – звитяжний мій меч*). Можна стверджувати, що художнє слово допомагало ув'язненому митцеві долати важкі тюремні випробування. Своє поетичне слово С. Сапеляк сприймав за боже благословення (*Божа то печать була*), за священний обов'язок *бути хранителем культурного вогнища*.

Таким чином, ми бачимо, що в мовотворчості С. Сапеляка одним зі стрижневих образів і концептів є *слово*, метафоричне вираження якого часто наповнене біблійними конотаціями: *і слово мені явилось; нагірне слово* тощо. Ліричний герой поетичного світу поета, співвідносний із самим автором (*слів сумне сапеляків'я*), перебуває в слові (*у просторі слова; Святеє слово. Ноїв мій ковчег*), живе ним (*Идучи наосліп безмір'ям терпінь, плекав я СЛОВО своє*) і несе його в люди (*слово моє многодумне... хай... множитьься*).

Для мовного вираження концепту *слово* С. Сапеляк здебільшого використовує прийоми метафоризації та епітетизації образу. Так, скажімо, в одному з віршів автор удається до розгорнутої антропоморфної метафори (*Слово моє в жалобі // Над малиновими знаменами // Чужіє войовничо // В гетьманських сагайдаках*), а в іншому створює складний епітетний образ (*утраченим словом гіркущим на біль*). Крім того, митець часто послуговується поєднанням художніх засобів (*Лежать слова солоні й голубі // І лижуть смерть на скошеній волошці*), створюючи тим самим яскраві й оригінальні поетичні образи.

Таким чином, у мовотворчості С. Сапеляка вербалізація концепту *слово* здійснюється шляхом використання прийому метафори й епітета.

Список використаних джерел:

- [1] Калашник, В. С. (2011). Людина та образ у світі мови: вибрані статті (368 с.). Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна.
[2] Потебня, А. А. (1976). Эстетика и поэтика (614 с.). Москва.
[3] Сапеляк, С. (2001). І каміння те стало хлібами...: у 3 т. (336 с.). Харків: Майдан.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.05

ГАННА НАКОНЕЧНА ЯК АВТОР «НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КИШЕНЬКОВОГО СЛОВНИКА»

ORCID ID: 0000-0002-4960-4599

Городиловська Галина Петрівна

канд. філол. наук, доцент кафедри української мови
Національний університет «Львівська політехніка»

УКРАЇНА

Ганна Наконечна (1896–1994) – українська вчена-емігрантка, мовознавець, лексикограф, перекладач, редактор, видавець, професор Українського вільного університету в Мюнхені, співробітник Дослідно-фонетичного інституту та Українського наукового інституту в Берліні.

Досліджень, присвячених мовознавчому доробку Ганни Наконечної небагато. У радянські часи про неї не писали, оскільки її праці зберігалися, в основному, у спецфондах. У жодній радянській енциклопедії її прізвище не згадувалося. З часу Першої світової війни вчена емігрувала і більшу частину свого життя прожила за кордоном, де і виходили основні її праці. В українських джерелах згадка про Ганну Наконечну з'являється вже в часи незалежності України, зокрема в «Енциклопедії українознавства» [1], деякі відомості про її лексикографічну діяльність знаходимо у статтях Ю. Шевельова [2], З. Кузелі [3], І. Кочан [4] та окремих невеличких замітках. Слід зауважити, що на сьогодні ще немає комплексного опису мовознавчої спадщини вченої.

В історію лексикографії дослідниця ввійшла як автор «Німецько-українського кишенькового словника» (1939), над яким вона працювала в словниковому відділі Українського наукового інституту в Берліні. Цей словник є двомовним перекладним виданням (176 друкованих сторінок) і містить близько 10 тисяч німецьких слів з їхнім перекладом на українську мову. Джерелами української частини лексикографічної праці слугували словники: «Німецький та український військовий словник» І. Ільницького-Занковича (Берлін, 1939), «Німецький та український летунський словник» І. Ільницького-Занковича (Берлін, 1939), «Німецько-український словник» В. Кміцикевича (Чернівці, 1912), «Німецько-український словник» І. Шаровольського (Київ, 1931) та «Deutsch-ukrainisches Wörterbuch» N. M. (Kolomea-Kyjiw, 1918). Для фіксації української лексики вчена використала «Правописний словник» Г. Голоскевича (Харків, 1930) та «Новий український правопис із словничком» Б. Романенчука-Я. Рудницького (Львів, 1938), а для фіксації німецької – «Der große Duden.

Rechtschreibung der deutschen Sprache und der Fremdwörter»; bearbeitet von Dr. Otto Basler (Leipzig, 1937) [5].

У словнику систематизований багатий лексичний матеріал, адже, як наголошує авторка у вступних заувагах, її завданням було «зібрати найважливіші вислови щоденного життя» [5]. Найповніше у макроструктурі словника представлена загальноживана лексика (до 90%), напр.: Gatte – чоловік, Gebäude – будинок, Anzug – одяг [5] тощо. Окремо виділено також лексику, вживану на Західній Україні (позначка «vestukr.»): Anhängewagen (westukr.) – теліпанчик, Beefsteak (westukr.) – біфштик, Beiwagen (westukr.) – причіпка [5]. Реєстр вузькоспеціальної термінологічної лексики супроводжується уточнюваними позначками: астрономічна (позначка «Astr.»): Bahn (Astr.) – орбіта; медична (позначка «Med.»): Brand (Med.) – гангрена; геометрична (позначка «Geom.»): darstellen (Geom.) – начеркувати; електротехнічна (позначка «Elektr.»): Anschluß (Elektr.) – сполука [5] тощо. У словнику використано українські оніми – хороніми, ойконіми, гідроніми, ороніми, напр.: хороніми: Asien – Азія, Amerika – Америка, Deutschland – Німеччина, Bukowina – Буковина, Galizien – Галичина; ойконіми: Agram – Загреб, Berlin – Берлін, Charkiv – Харків, Czernowitz – Чернівці; гідроніми: Elbe – Лаба, Dniepr – Дніпро, Dniestr – Дністер, Donau – Дунай; ороніми: Alpen – Альпи [5] та інші.

Мікроструктура словника відображає прагнення авторки створити універсальний для користувачів німецької та української мов словник, у якому стисло представлено інформацію щодо граматичних, словотвірних, правописних, акцентуаційних норм лексичних одиниць. Таку словникову статтю можна розглядати як сукупність певних правил співставлення елементів лексики однієї мови (німецька) еквівалентними їм за змістом елементами другої мови (українська). Розглянемо ці правила співставлення двох частин словникової статті.

Гасло (німецьке реєстрове слово, заголовне слово) і його похідні подано грубим шрифтом. Воно написано з малої літери (крім іменників) і супроводжується граматичними характеристиками. Якщо гасло виражене змінюваними частинами мови (іменником, прикметником, дієсловом), то воно подане в початковій формі. Належність реєстрового слова до тої чи іншої частини мови, як правило, не фіксується. Спеціальними позначками відмічено лише прикметники («adj.») і прислівники («adv.»). Усі слова в словнику подані за абеткою і є однослівними: а) реєстрові іменники подано в називному відмінку із зазначенням роду похилим шрифтом («m» – чоловічий рід, «f» – жіночий рід, «n» – середній рід), напр.: Diagonale f – косина. Якщо рід іменника в українській мові не збігається з родом у німецькій, то він також буде зазначений в українському відповіднику: Beruf m – професія f, звання n [5]; б) реєстрові прикметники також подано в називному відмінку, напр.: allmächtig – всемогутній, einwandfrei – бездоганний, fern – далекий [5]; в) реєстрові дієслова подано в неозначеній формі, напр.: abstreiten – заперечувати, agitieren – агітувати, anfertigen – виготовляти [5]. Похідні реєстрового слова в межах гасла наведено скорочено, починаючи з тієї літери основного слова, після якої змінюється його морфологічна будова, напр.: Ausbeute f – здобич, видобуток m; ~en – здобувати; виробляти, визискувати; ~ung f – визиск m, експлуатація [5]. Переклад похідних слів представлено повністю.

Український відповідник німецького слова виділено звичайним шрифтом: а) синоніми відокремлені комою в межах однієї словникової статті, напр.: Entwurf m – нарис, начерк, проєкт; begabt – талановитий, здібний, обдарований;

deklarieren – оголошувати, заявляти, деклярувати [5]; б) різні за значенням українські відповідники відокремлено крапкою з комою, напр.: *Annahme* f - приєм м; прийняття n; припущення n; здогад м; заложення n [5]; в) лексичні омоніми також виділено грубими арабськими цифрами та відокремлено крапкою з комою в межах однієї словникової статті, напр.: *Acht* f – 1. вигнання n; 2. увага, обережність; *Band* m – 1. том; 2. n стяжка f, стрічка f [5].

Усі реєстрові слова у словнику авторка подає в абетковому порядку, а спільнокоренева лексика об'єднана в словотвірні гнізда. Принцип гніздування продиктовано логікою словотворення (іменник – похідний прикметник, дієслово – віддієслівний іменник), напр.: *Ärger* m – гнів, злість f, досада f; *~lich* досадний, сердитий; *~n* злостити, гнівити, сердити; *~nis* n досада f, гнів m; згіршення [5]. Дієслівна стаття побудована за принципом групування похідної лексики навколо заголовного слова. Після неї наведено віддієслівні утворення, напр.: *bestätigen* – підтверджувати, за-, по|свідчувати; *~ung* f під-, с|твердження n, за-, по|свідчення n [5]. Складні слова з морфемою -авто, які мають потенційно необмежену кількість лексичних одиниць і друга частина яких функціонує в мові і без зазначеного словотвірного складника, зафіксовано так: *Auto*[*mobil*] n – авто[мобіль м], самохід м; *~fahrer* m автоводій, шофер; *~hupe* f автомобільний гудок м; *~schlitten* m автосани pl. [5].

Для уникнення повторень слів у словникових статтях використано посилання одного реєстрового слова на інше (у словнику має позначку =), наприклад: *blank* – 1. блискучий; гладкий; 2.= *bar, bloß*; *Barbier* m (= *Friseur*) – стриждий, голяр [5]. Такі посилання зорієнтовують читача на швидке знаходження місця, де розроблено споріднену лексичну одиницю або подано додаткове пояснення слова.

Уся українська частина словника позначена наголосом. Орфоепічна варіантність подана в тому самому слові, напр.: *deutlich* – виразний, ясний; *einerlei* – байдуже [5]. Очевидно, що авторка немає потреби в розмежуванні уживаності цих варіантів.

Отже, «Німецько-український кишеньковий словник» Ганни Наконечної є значним досягненням української перекладної лексикографії. Встановлено, що в макроструктурі словника використано алфавітний принцип побудови реєстру, збережено внутрішній алфавіт заголовних слів, забезпечено семантичну та функційно-стилістичну адекватність перекладних еквівалентів. Найповніше у словнику представлена загальноживана лексика, досить широко подано оніми (хороніми, ойконіми, гідроніми, ороніми), внесена у реєстр словника вузькоспеціальна термінологічна лексика (астрономічна, математична, медична, військова тощо). Мікроструктура словника має гніздову систему, тобто спільнокоренева лексика об'єднана в словотвірні гнізда. У словнику представлено граматичну, акцентуаційну, правописну, словотвірну характеристику заголовних слів, виявлено відсильні ремарки, позначки і пояснення до них. У цілому характеристика словника засвідчує, що він підготовлений відповідно до принципів і технічних засад тогочасної української перекладної лексикографії і має велику цінність для вітчизняного словництва.

Список використаних джерел:

- [1] Кубійович, В. М. (ред.). (1996). *Енциклопедія українознавства*. (Т. 5: Місто-Перемисьлянинь, с. 1680). Львів: Молоде життя.
- [2] Шевельов, Ю. В. (2014). *Німецько-український кишеньковий словник (опрацювала Ганна Наконечна)* [Рец.]. В Шевельов, Ю. В. *Дорогою відрадянщення: публіцистичні та наукові тексти 1941-1943 рр. (харківський період)* (с. 105-110). Харків: Харківське історико-філологічне товариство.

- [3] Кузеля, З. Ф. (1962). Історичний розвиток і сучасний стан українського словництва. *Збірник на пошану Зенона Кузеля. Праці філологічної та історично-філософської секцій*. Париж, Нью-Йорк, Мюнхен, Торонто, Сідней, 217-235.
- [4] Кочан, І. М. (2011). Українське термінознавство 1940-1950-х років. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології», (709), 74-78.
- [5] Наконечна, Г. (1942). *Німецько-український кишеньковий словник*. Ляйпціг: Отто Гаррасовіц.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.06

ІНФОРМУВАЛЬНА ІНТЕНЦІЯ ЯК ВИЯВ ІНТЕНЦІЙНИХ ПОТРЕБ АВТОРА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДАРИ КОРНІЙ «ЗВОРОТНІЙ БІК СВІТІВ»)

ORCID ID: 0000-0002-4014-1858

Коваль Людмила Михайлівна

д. філол. н., доцент, професор кафедри української мови
Донецький національний університет імені Василя Стуса

УКРАЇНА

Спектр інтенційних потреб автора твору максимально залежить від його життєвого досвіду – інтелектуальних суджень та волевиявлень, емоційно-оцінних і суб'єктивно-авторських поглядів на повідомлюване чи побачене, мовленнєвих намірів, пов'язаних із намаганням адресанта встановити контакт зі співрозмовником, активізувати його увагу тощо.

З-поміж інтенцій комунікативно-модального вияву особливе місце належить інформувальній інтенції, мета якої – розповідь, засвідчення певних фактів. Зокрема, у романі «Зворотній бік світів» Дара Корній констатує реальні та ірреальні факти, описує світи, у яких живуть знані з дитинства герої – Яга-Ягілка з кістяною ногою, нитяними клубками, давні протоукраїнські боги Род, Перун, Сварог, Лада, Мара.

Розмежуємо власне-інформувальні та модально-інформувальні інтенції. Серед власне-інформувальних авторських інтенцій розрізняємо:

1) оповіді про звичаї, вірування, обряди: І до тої річки часто приходили люди, переважно смертні, щоб послухати спів русалій та зцілитися; І ось, якщо знищити всіх без винятку та дощенту спалити Оселище, щоб навіть назви не лишилося, то пророцтво скасується; Тож душа приреченого мусить повернутися на луки Вирію, щоб або знову переродитися, або отримати вічний спокій в оселі доброї Праматері;

2) констатацію фактів ірреального світу: Темним туди не дістатися;

3) регламентацію правил комунікації: І найважливіше: дурних запитань не ставити, відповідати чітко та коротко, а не запитанням на запитання;

4) визначення правил безпеки в певному середовищі (у лісі, зокрема): Без дозволу нічого не чіпати, навіть на чверть кроку вліво чи вправо від мене не відходити; Квіти не рвати, траву без потреби не топтати, ходити обачно та тихо; ...зараз без мого дозволу нікого не годувати, не жаліти, ні з ким не розмовляти, пальців та рук куди-небудь не пхати;

5) окреслення морально-психологічних станів героїв: З мене достатньо побаченого, щоб зрозуміти свою інакшість;

6) маркування світоглядно-філософської концепції народу ірреального світу: Чорнобог – це система знань та вмінь. Це філософія буття. Андрофагам до цього розуміння ніколи не дорости;

7) констатацію побутових реалій та процесів: Також Учитель Мирослад учив хлопців різних побутових премудростей, без яких у світі неврів не проживеш. Як побудувати хату, зліпити піч, змайструвати стіл, лаву, виготовити різне хатнє начиння, ложки, миски і так далі.

У романі «Зворотній бік світів» досить широко функціонують речення з головним компонентом складеної природи, репрезентованим сполученням незалежного інфінітива та модального слова на зразок потрібно, необхідно, треба, слід, варто, бажано, доцільно, можна і под., які надають висловленню модальної вимушеності, імовірності або бажаності. Такі конструкції постають виразниками модально-інформувальних інтенцій авторки: використовуючи їх, вона не просто інформує читача про певні факти, події чи явища, а передає йому власні оцінні судження, схилиючи до чогось, сподіваючись чи прагнучи. Як правило, такі інтенції мають характер умовиводу, що постає як висновок, зроблений на основі реальних фактів і спостережень.

Невипадково в досліджуваному романі домінують інфінітивні конструкції зі складеним головним компонентом, у складі якого наявні слова із модальною семантикою необхідності – треба, потрібно, доведеться. Використовуючи такі речення, Дара Корній воліє сформулювати в читача певні моральні, психологічні чи ментальні установки, як-от:

необхідність апіорі любити й поважати матір: Ти – справжня мати. І лише за те, що ти подарувала йому життя, тебе треба любити;

необхідність брати на себе відповідальність за певні дії: Частина пралісу затоплена, і з цим теж потрібно було давати раду;

необхідність набувати певних умінь і навичок, щоб досягти поставленої мети: І багато-багато ще всього потрібно вміти, знати, відчувати, робити, щоб вижити. Розбудити свої інстинкти, злитися з природою в одне, відчутти себе її частиною, і тоді; Звісно, щоб здолати силу захистів Арати та Перуна, потрібно застосувати неабиякі таланти.

Часто такі модально-інформувальні інтенції мають форму застережень (Не треба без наглої потреби чіпати цю воду) або порад (Тобі не потрібно міняти подобу, щоб порозумітися з великою та чисельною родиною Творця).

Отже, інформувальна інтенція постає основною в спектрі авторських інтенцій роману «Зворотній бік світів». Її реалізовано двома різновидами – власне-інформувальною та модально-інформувальною, – кожна з яких має широкий спектр вияву в досліджуваному романі.

Список використаних джерел:

- [1] Красненко, О. (2013). Модальні засоби вираження припустимості, можливості, необхідності та сумніву (на матеріалі французьких текстів із міжнародних відносин). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, (19), 175-180.
- [2] Шабат-Савка, С. (2013). Категорія комунікативної інтенції: типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*, (1), 104-114.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.07

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ РУССКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ СО СТРУКТУРОЙ «БРАТЬ / БРАТИ + АКЦИОНАЛИЗМ»

Гарбера Ирина Владимировна

кандидат филологических наук, доцент кафедры
общего и прикладного языкознания и славянской филологии
Донецкий национальный университет имени Василя Стуса

УКРАИНА

Объект исследования – фразеологизмы русского и украинского языков со структурой «братъ / брати + акционализм». Предмет – специфика репрезентации акционального кода культуры (номинации, обозначающие разнообразные действия, процессы, состояния [1; 2; 3]) на материале фразеологических единиц означенной структуры. Главным структурным компонентом в анализируемых фразеологизмах русского и украинского языков выступает глагол русск. **братъ** / укр. **брати**. В составе исследуемых фразеологических единиц он реализовывает такие значения: ‘хватать, обхватывать руками’, ‘добывать, доставать’, ‘выполнять определённое действие, работу’, ‘овладевать, охватывать кого-нибудь (про чувства, физическое состояние и т.д.)’. Относительно второго, зависимого компонента, то наиболее продуктивными для изучаемого фразеологического материала выступают следующие акционализмы (которые в большинстве своём формируют межъязыковые фразеологические эквиваленты – фразеологизмы русского / украинского языков, полностью либо практически полностью совпадающие по структуре и образно-мотивационной, денотативной, культурной семантике): русск. **измор братъ измором** ‘доводя до полного истощения, изнеможения, овладевать кем-либо’; ‘настойчиво добиваться чего-либо, надоедая своими просьбами, действиями’ / укр. **змор брати змором** ‘настойчиво добиваться у кого-то чего-то, всё время надоедая своими просьбами, действиями, разговорами’; русск. **обстрел братъ под обстрел** ‘начинать критиковать кого-либо; задавать критические вопросы, делать критические замечания кому-либо’ / укр. **обстріл брати під обстріл** ‘резко критиковать, разоблачать, высмеивать кого-, что-то’; русск. **прицел братъ под прицел** ‘сосредоточенно наблюдать за кем-либо или чем-либо’ / укр. **приціл брати приціл** ‘ориентироваться, рассчитывать на кого-, что-то’; русск. **реванш братъ реванш** ‘одерживать верх, добиваться превосходства, победы над кем-либо после своего поражения, проигрыша, неудачи’ / укр. **реванш брати реванш** ‘побеждать в чём-то после поражения, неудачи, проигрыша’; русск. **счёт не братъ в счёт** ‘не включать кого-либо в число лиц, близких или одинаковых по убеждениям, вкусам’ / укр. **рахунок брати на свій рахунок** ‘считать что-то таким, что относится к себе’.

Специфическими для русской фразеологии выступают акционализмы **абордаж братъ на абордаж** ‘захватывать всем вместе, толпой (автобус, трамвай и т.п.)’; ‘действовать решительно по отношению к кому-либо’; **бой братъ с бою** ‘добиваться энергичными действиями, настойчивостью чего-либо’;

испуг *брать на испуг* 'пытаться смутить, запугать кого-либо в корыстных целях'; **напрокат** *брать напрокат* 'заимствовать, использовать (мысли, воспоминания и т.п.)'; **нахрап** *брать нахрапом* 'действовать нагло, дерзко, добиваясь чего-либо'; **оборот** *брать в оборот* 'решительно и смело воздействовать на кого-либо, заставляя выполнить свою волю'; 'ругать, бранить, распекать за что-нибудь'; **переплёт** *брать в переплёт* 'заставлять кого-либо поступать определённым образом; оказывать воздействие на кого-либо'; **пересмех** *брать в пересмех* 'поднимать на смех, осмеивать кого-либо'; **прикол** *брать на прикол* 'сосредоточивать особое внимание на ком-либо; строго, сурово обращаться с кем-либо'; **работа** *брать в работу* 'строго критиковать, прорабатывать кого-либо'; **расчёт** *брать в расчёт* 'считаться с кем-либо'; 'принимать к сведению что-либо'; **стража** *брать под стражу* 'арестовывать'; **сюрокуп** *брать под сюрокуп* 'держат под наблюдением кого-либо, арестовывать'; **труд не брать труда** 'не пытаться сделать что-либо'; **убег (уход)** *брать убегом (уходом)* 'жениться тайно, без согласия родителей, не устраивая свадьбы'; **участие** *брать участие* 'помогать кому-либо, заботиться о ком-либо'; 'проявлять сочувствие кому-либо в чём-либо'; **храпок** *брать на храпок* 'овладевать чем-либо нагло, с дерзостью'; 'действовать нагло, дерзко, добиваясь чего-либо'; для украинской – **обмолот** *брати в обмолот* 'заставлять кого-то действовать определённым образом; ругать кого-то'; **штурм** *брати штурмом* 'активно, решительно действовать, наступая на кого-, что-то, добиваясь своего'.

Все выявленные фразеологические единицы данной структуры выступают антропоцентрическими, описывая действия человека, связанные с его характером и поведением, отношениями с другими людьми и окружающей действительностью.

Список використаних джерел:

- [1] Воркачёв, С. (2001). Лингвокультурология, языковая личность, концепт. Становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*, (1), 64-72.
- [2] Карасик, В. & Слышкин, Г. (2005). Базовые характеристики лингвокультурных концептов. *Антология концептов*, (1), 10-13.
- [3] Колесов, В. (2004). *Концепт культуры: образ – понятие – символ. Слово и дело: из истории русских слов*. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петерб. ун-та.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.08

МОВНА ПІДГОТОВКА ЗА ФАХОВИМ СПРЯМУВАННЯМ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ У ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ГАЛУЗІ

ORCID ID: 0000-0001-9562-8244

Вовчаста Наталія Ярославівна

доктор педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та
перекладознавства

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ORCID ID: 0000-0001-7519-9526

Шелюх Ольга МIRONІВНА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних наук

Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана П.Сагайдачного

УКРАЇНА

Комунікативна компетенція – один з основних гуманітарних складників підготовки фахівців для будь-якої сфери діяльності, зокрема для сфери Збройних сил. Особистість людини, її свідомість, світогляд, спосіб мислення, інтелект, формування й вдосконалення професійних якостей – усе це розкривається через мовлення. І відповідно до положень Державної програми «Освіта» (Україна XXI століття), у яких наголошено на необхідності формування високої мовної культури особистості, дуже важливо, щоб сучасні інноваційні інформаційні технології не замінили живе слово, не зробили його маргінальним. Тому в контексті підготовки фахівців для сфери Збройних сил особливої актуальності набуває якісна мовна підготовка фахівця, яка б дозволила йому вести комунікацію як державною, так й іноземною мовою залежно від обставин та умов виконання службових обов'язків чи бойових завдань. Для цього навчальними планами у військових закладах вищої освіти заплановані курси для вивчення як української, так й іноземної мови за професійним спрямуванням.

У світовій педагогічній науці опануванню іноземною мовою як засобу міжнаціонального фахового спілкування приділяється значна увага. Означена проблема займає одне із чільних місць у підготовці фахівців різних галузей та не залежить від національності чи країни їхнього проживання. Так у Додатку до Рекомендації Ради з ключових компетенцій для навчання упродовж усього життя зазначено, що сучасний європейський громадянин мусить мати «компетентність у мовах — це здатність ефективно використовувати різні мови для спілкування, що базується на здатності розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, факти, думки, почуття як усно, так і письмово. Важливим є уміння вивчати мови протягом усього життя» [1].

Уважаємо за доцільне звернути увагу на публікації вітчизняних та зарубіжних науковців з цієї тематики: А. Андрієнко, Е. Бібікової, Ю. Солоднікової, О. Кравченко та С. Склярової, Н. Ізорія.

Цілком погоджуємося з думкою Ю. Беляєва, що стверджує «місія сучасного вищого навчального закладу полягає у розширенні міжнародного співробітництва, забезпеченні рівних умов для доступу професорсько-викладацького складу, науковців та студентів до міжнародних освітянських

джерел, пропаганда досягнень університету за кордоном, сприяння розвитку міжнародної співпраці. З одного боку, цьому сприяє глобальна тенденція інтернаціоналізації освіти в цілому світі, з іншого – трансформаційні процеси й входження України у світовий економічний та освітній простір, шляхами якого і є співробітництво, партнерство та інтеграція» [2]

Водночас польські педагоги E. Gajewska (Е. Гаєвська), M. Sowa (М. Сова), B. Ligara (Б. Лігара) та W. Szupelak (В. Шупелак) у дослідженні про дидактику іноземної мови за професійним спрямуванням поділяють слухачів на дві групи:

- майбутні фахівці, тобто випускники закладів освіти, які готуються до початку роботи у вибраній сфері;
- професійно активні слухачі, які є фахівцями обраної галузі [3; 4].

На нашу думку, дисципліна «Іноземна мова за фаховим спрямуванням» є важливим складником професійної компетентності фахівців у військово-технічній галузі, оскільки міжнародні зв'язки із профільними закладами вищої освіти та науково-дослідними установами, постійно розширюються. Мовна підготовка курсантів/студентів закладів вищої освіти Збройних сил України стала надзвичайно актуальною для фахівців усіх рівнів підготовки – як для освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», так і для рівня «магістр». Ми маємо на увазі, що досі дуже актуальною є розробка змісту навчання іноземної мови фахового спрямування для фахівців військовослужбовців, не тільки викладачами, але й ученими, експертами та співробітниками методичних центрів. Особливостями викладання іноземної мови у військово-технічному закладі вищої освіти, є: обмежена програмою кількість годин, що відводиться на вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, і, водночас, високі вимоги до володіння іноземною мовою після закінчення курсу.

Важливими мовними компетенціями майбутнього фахівця військовослужбовця є:

- вільне спілкування державною й іноземною мовами у своїй професійній діяльності;
- здатність самостійно опрацьовувати відповідну наукову чи спеціальну літературу державною й іноземною мовами;
- спроможність самостійно складати, редагувати й перекладати тексти військово-професійного й ділового спрямування;
- вільно володіти військово-професійною термінологією державною й іноземною мовами для ведення ефективної професійної комунікації з міжнародними партнерами;
- вільно брати участь у процесі фахової ділової комунікації як в Україні, так і за кордоном.

Навколо цієї проблеми точиться ряд невирішених питань та відкритих дискусій. Оскільки іншомовна професійна підготовка фахівця військово-технічної галузі повинна відповідати вимогам часу, бути зорієнтованою на розширення кола професійних функцій, перспективу міжнародної співпраці, забезпечувати можливість мобільності як науковців, так і курсантів/студентів у межах світового освітнього простору. Адже на сучасному етапі розвитку закладів вищої освіти військово-технічного профілю чільне місце займає міжнародна академічна мобільність та інтелектуальна міграція.

Список використаних джерел:

- [1] Annex to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. Brussels, 2018. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>
- [2] Беляєв, Ю. (2010) Міжнародні зв'язки як важливий напрям удосконалення управління університетом в

умовах європейської освітньої інтеграції. Вища школа.7-8, 18-23.

[3] Gajewska, E., Sowa, M. (2014). LSP, FOS, Fachsprache... Dydaktyka języków specjalistycznych, Lublin.

[4] Ligara, B., Szupelak, W. (2012) Lingwistyka i glottodydaktyka języków specjalistycznych na przykładzie języka biznesu. Podejście porównawcze, Kraków.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.09

СВОЄРІДНІСТЬ ПОТРАКТУВАННЯ ОБРАЗУ ЗОЛОТОЇ РИБКИ У РОМАНІ М.БАРБЕРІ «ЕЛЕГАНТНІСТЬ ЇЖАКА»

Пікун Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка»

УКРАЇНА

Образ золотої рибки є складовою міфологеми, котра розгортається як оповідка про рибалку та золоту рибку у фольклорі багатьох країн (Індії, Китаю, Японії, Франції, Німеччини, України тощо). Наратив про золоту рибку розгортається таким чином. Головний герой живе тяжкою працею у скрутні. Неочікувано він отримує несподіваний шанс, який дає можливість змінити життя, отримати достаток і статус. З часом герой казки, а частіше його дружина, відчуває невдоволеність тим, що має та бажають отримати щось необмежене, як правило владу і багатство. Це бажання призводить до повернення до початкового стану зубожіння. Сюжетна схема про золоту рибку реалізується за допомогою такого підбору персонажів: старий рибалка (смирений, задоволений звичним плином життя людина) і його дружина (невдоволена, роздратована, ненаситна людина) та риба, в образі якої ховається цариця ріки / морська володарка / зачарований принц, яка віддячує за порятунок і виступає чарівним помічником рибалки.

Образ золотої рибки набув переосмислення в романі сучасної французької письменниці Мюріель Барбері «Елегантність їжачка» Історія філософського осмислення буття Паломи, однієї з героїнь роману, починається з образу золотої рибки, який вона виклала в особистому щоденнику під назвою «Глибока думка №1». Цей розділ починається з хайку:

«Погонишся за зvezдами –
Кончишь жизнь в аквариуме
Золотой рыбкой» [1, С. 15].

Дванадцятирічна дівчинка пояснює квінтесенцію життя за допомогою образу золотої рибки. Її батьки та коло людей, що оточує її родину всі живуть за одним сценарієм: старанно навчаються й отримують гарну освіту й намагаються пробитися до еліти. На думку Паломи це – убоге існування та беззмістовне життя, позбавлене духовної й інтелектуальної поживи. Юна авторка щоденника робить неочікуваний умовивід: «Люди пускаються в погоню за зvezдами, а кончают тем, что трепыхаются, как золотые рыбки в аквариуме» [1, С.16]. У цій цитаті віддзеркалюється сюжетна лінія казки про золоту рибку. Проте тріада про золоту рибку, розгортається з позиції золотої рибки – володарки усіх можливих благ світу. Палома Жосс пише: «У меня богатые родители, богатая семья, и, значит, теоретически мы с сестрой тоже богатые. Мой отец раньше был

министром, сейчас он депутат, а когда-нибудь, глядишь, взлетит на самый верх и будет попивать казенное вино в особняке Лассэ (в резиденции президента Национальных сборов – примітка перекладачів)» [1, С.16]. Перспектива стати золотою рибкою у дорослому житті, а значить потрапити в акваріум, викликає супротив у юної героїні роману М.Барбері. У кінці «Глибокої думки №1» Палома цитує хайку Басьо:

«Хижина рыбака.
Замешался в груды креветок
Одинокий сверчок» [1, С.20].

Образ золотої рибки розгортається на тлі опозиції, яку Т.В.Бовсунівська слушно називає опозицією між двома світами: світом дорослих і світом дітей. Дослідниця характеризує світ дитини як «світ думки», тоді коли «світ дорослих продукує лише нищення філософем та розмислів, це світ цензури мислення, його визначеності, а отже, у дорослому світі немає мислення взагалі, оскільки він загальмований принципами соціального та професійного саморегулювання особистості» [2, С. 303-304]. Розуміння цього призводить до того, що дівчинка не зможе все життя витримувати усвідомлення того, що життя немає жодного сенсу, тож Палома зважується на самогубство.

Образ старої жінки втілюється за допомогою консьєржки вдови Рене Мішель. Колись щонеділі її чоловік ходив на рибалку, а вона вела господарство, адже її чоловік не хотів, аби дружина працювала в чужих будинках [1, С.43]. Ставши вдовою, стара жінка продовжила працювати замість чоловіка на посаді консьєржки протягом 20 років. Героїня зазначає: «И если вы все еще воображаете, что старость, уродство, вдовство и работа консьєржки превратили меня в убогое создание, смирившееся со своей жалкой участью, то воображение у вас довольно скудное... Хоть по имени, положению и внешности я полное ничтожество, но по ясности ума – всемогущая богиня» [1, С.48]. Подана цитата унаочнює внутрішній екзистенційний конфлікт, який переживає мадам Мішель.

Близьке знайомство Паломи з Мадам Мішель повністю змінило намір дівчинки, який вона висловила у вірші:

«Хочешь помочь себе –
Помоги другим
И смейся или плачь
Счастливому повороту судьбы» [1, С.308].

Палома передумала помирати, адже дуже хотіла допомогти змінити життя Мадам Мішель і дати їй можливість перейти на інший соціальний рівень разом з месье Одзу.

Підсумовуючи вищесказане зазначимо, що література виявляється універсальною формою осмислення людської культури у її позачасовому існуванні. М.Барбері відтворює, яким чином за допомогою міфологеми про золоту рибку змальовується психологічний стан підлітка й досягається об'єктивна реальність.

Список використаних джерел:

- [1] Барбері, М. (2020). *Елегантность ежика* (Н.Мавлевич и М.Кожевникова, пер. С фр.). СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус.
- [2] Бовсунівська, Т. (2013) Філософські маркери буття в романі Мюріель Барбері Елегантна їжачиха". *Питання літературознавства*, (87), 302-310.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.10

ЧАС І ПРОСТІР У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

ORCID ID: 0000-0002-6123-3479

Скидан Марина Сергіївна

аспірант кафедри української мови

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

УКРАЇНА

Слід зазначити, що наприкінці ХХ століття зросло зацікавлення до відображення часопросторових параметрів людського існування в літературі й мистецтві.

Про категорію простору і часу як про дві основні форми буття, які не можна розривати одну від одної і протиставляти, говорить М. Новікова. Дослідниця зазначає, що художній час і простір – це органічні частини будь-якого художнього твору, «найважливіші характеристики художнього образу, які забезпечують цілісне сприймання моделюючої дійсності і організуючу композицію твору» [3:60]. Дослідниця також відзначає, що художній час і простір не тотожний людському часу і простору, оскільки художній твір має свої закони, і тому категорії часу і простору у ньому трансформуються.

Про це свого часу зазначав М. Бахтін у роботі «Вопросы литературы и эстетики»: «У літературно-художньому хронотопі має місце злиття просторових і часових прикмет у конкретне ціле. Час тут «згущується, ущільнюється, стає художньо зрілим» простір інтенсифікується, втягується в рух часу, сюжету, історії» [1:235]. Дослідження М. Бахтіна про час і простір започаткували актуальність цієї теми, і до сьогодні ця тема активно досліджується і вивчається. М. Бахтіну належить термін «хронотоп», який активно вживають дослідники, аналізуючи художній твір. Під *хронотопом* М. Бахтін розумів взаємозв'язок часових і просторових відношень, які художньо засвоєні в літературі. Цей термін М. Бахтін переніс із теорії відносності Ейнштейна в літературознавство майже як метафору, оскільки вченому важливо було показати нерозривність і взаємовплив категорій часу і простору («час як четвертий вимір простору») [1:234].

На сучасному етапі дослідники звертають увагу на постійне ускладнення часово-просторової організації художніх творів. Так, Г. Журовська вивчає історіософський часопростір; Л. Тарнашинська звертає увагу на час як на темпоральний код структури людського досвіду, однак більшість вчених розглядають категорії часу і простору як головні складові будь-якого літературного твору.

Розглядаючи параметри дискурсу, В. Кашкін закономірно звертається до вивчення його граматичної партитури, а саме засобів вираження дискурсивного і текстового часу та простору. Мовні засоби вираження часу та простору не збігаються повністю з відомими в традиційній граматиці. Це ширший граматико-контекстуальний комплекс засобів, направлений на виконання єдиної дискурсивної функції. На рівні вислову і на мікрорівні дискурсу ці засоби, з одного боку, діють у рамках граматико-контекстуальних комплексів різнорівневих засобів, що виконують єдину функцію у висловлюванні. На макрорівні ці комплекси співвідносяться один з одним у межах темпоральної структури дискурсу. Послідовність темпоральних комплексів – один із

найважливіших засобів забезпечення зв'язності тексту, відношень проспекції і ретроспекції в дискурсі [2].

Таким чином, художні час та простір – це система хронотопологічних відношень, яка художньо використана у творі.

Список використаних джерел:

- [1] Бахтин, М. (1975) Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных литератур. Москва : Художественная литература/
  - [2] Кашкин, В. Б. (2005) Сопоставительные исследования дискурса // Концептуальное пространство языка. – Тамбов : ТГУ С. 337–353.
  - [3] Новикова, М. Л. (2003). Хронотоп как отстранённое единство художественного времени и пространства в языке литературного произведения . Филологические науки, № 2. С. 60–69.
-

ABSCHNITT XIII. SOZIALKOMMUNIKATION UND KULTUROLOGIE

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.11

ОБРАЗ РЕДАКТОРА СУЧАСНОГО ГЛЯНЦЕВОГО ЖУРНАЛУ ЯК СИМВОЛ ЗАМОЖНОСТІ Й ЗОВНІШНОСТІ

ORCID ID: 0000-0003-0015-5160

Слюсаренко Марія Іванівна

канд. наук з соціальних комунікацій, старший викладач
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

УКРАЇНА

Глянцеві видання поширюються в Україні з 90-их років. Їх узагальнена назва частково пов'язана з поняттям глянець, що означає блиск вилощеної, начищеної, відполірованої або покритої лаком поверхні [1]. Відомо, що глянець – оптичне явище, викликане направленим відбиттям світла, що падає на гладку поверхню паперу і залежить від якості задрукованої поверхні, способу друку, друкарських фарб, фактури паперу, швидкості висихання фарби. Чим гладкіша поверхня паперу, тим, як правило, якісніший глянець [5].

Такі журнали практично не розраховані на читання, вони захоплюють людину не своїм інформативним насиченням, а яскравим образом, що символізує успіх, щастя, багатство. Гламур – це маскування, котре потрібно для того, аби підвищити соціальний статус особи в очах оточення. Гламур потрібен людині для того, аби інші думали, що вона має доступ до нескінченного фінансового джерела. Глянцеві журнали стали авторитетними для молоді.

Про гляцеві видання та їхню роль для суспільства висловилися такі науковці, як Бабушкіна С., Буряковська В., Дорош М., Мірошніченко Г. Так, наприклад, редакторка сайту Media Sapiens М. Дорош відзначає, що гляцеві видання відверто дистанціюються від гострих суспільних проблем і не залежно від подій у країні, вони завжди розказують про красу, здоров'я, стосунки жінок з чоловіками, домашнє господарство, кулінарію та інколи психологію. Одночасно, як уважає авторка, жіночі гляцеві журнали, з одного боку ніби хочуть бути найкращими подругами для читачок і, значить, мають писати про те, що жінок найбільше хвилює»; а з іншого боку, уникаючи розмови про важливі теми, які непокоять багатьох жінок, насправді, штучно звужують інтереси читачок, яких апріорі не мають цікавити глобальні теми [6].

На думку В. Буряковської, сучасний читач шукає в гляцевому виданні порятунку від серйозних соціальних проблем, які тиснуть на нього звідусіль [3], тим часом такий журнал занурює людину у світ ілюзій. Пропоновані товари, послуги, спосіб організації дозвілля, правила поведінки створюють «гламурний міф» і витісняють теми, які потребують серйозного осмислення, а жаргонна лексика, розмовні і просторічні одиниці (тренд, фешн, мейкап тощо) допомагають відтворити в тексті реальні ситуації і створити видимість наближення гламурного світу до реальності.

Як зауважив відомий французький вчений, людство переживає час речей, а сучасне місто представлене рекламою як вмістилище надлишку, безмежного накопичення предметів і нагадує своєрідні Ханаанські долини, проте у них, насправді, пливе не молоко на мед, а «хвилі неону на кетчуп і пластик»; тим

часом масові комунікації подають суспільству не дійсність, а запаморочення від дійсності [4].

Важливо, що в умовах насичення ринку глянцевиими виданнями втрачається роль редактора як майстерного журналіста, лідера думок і провідника суспільства. Часто редакторське слово (колонка) глянцевих видань друкується задля дотримання формату і не несе для читачів яскравої оригінальної думки про дійсність.

Редакторка одного із таких журналів, як зазначає С. Бабушкіна, вміло прилаштувала жанр редакторської колонки до тематики про приємні дрібниці «мистецтва жити» і радіти від смачної їжі, перших подорожей, обновок і започаткувала таким чином жанр як «маніфест нового народжуваного покоління споживачів» [2]. Бездоганно оформлені тексти професійної журналістики за півтора року функціонування видання успішного утвердили в читачів думку про норму міщанських бажань оточити себе речами. Тим часом, як зазначає дослідниця, справжньою цінністю для людини є не комфорт, а свобода, про неї мали би й вести мову редактори видань.

Як зазначає Ж. Бордїяр, система виробництва на сучасному етапі доповнилася системою споживання, яка є системою маніпулювання знаками. Суспільство живе під покровом знаків і у відмові від дійсності, а «образ, знак, послання, все те, що ми «споживаємо», – це наш душевний спокій, підсилений дистанцією від світу, якого навіть сильний натяк на дійсність скоріше присипляє, ніж порушує» [4].

У світі масових комунікацій особливе місце посідає гендерна реклама. Рекламні послання актуалізують для суспільства доглянуту, гарну і молоду на вигляд жінку як еталон сучасниці. Самій жінці, як транслює реклама, важливо бути гарною і молодою на вигляд, щоб досягти успіхів в особистому житті та професійній діяльності. Реклама змінила неприбрану і заклопотану побутом жінку-домогосподарку на сучасну, яка «навіть на кухні має виглядати привабливою»

[7], а отже придбавати всю необхідну для цього рекламовану продукцію. Також реклама популяризує образ «жінки-господарки власного життя» [7], яка цінує здоровий спосіб життя, правильно харчується, займається спортом, має гарну статуру і зовнішній вигляд, вона активна й успішна у професійній діяльності. До таких успішних професіоналок можна зарахувати сучасних редакторів глянцевих журналів, а їх фото на сторінках цих видань – як свідчення професійної та особистої успішності.

Журнал «AIROPORT» – щомісячний гляцевий журнал, який безкоштовно поширюється в аеропортах, ресторанах, спортивних клубах та дорогих торгових салонах великих міст України [9]. Такі журнали називають також бортовими, бо їх презентують для пасажирів авіалайнерів. Цільовою аудиторією видання, як зазначають на сайті для рекламодавців, є успішні, прогресивні чоловіки та жінки, зацікавлені подорожами, спортом, сучасною модою, кіно, мистецтвом [8].

Редактор видання – Інна Сословська. Кожен номер «AIROPORT» містить редакторську колонку у формі есе. Зазвичай, це матеріал на довільну тему не завжди пов'язаний з матеріалами номера. Важливою прикметою публікацій І. Сословської є відсутність заголовків. Відомо, що заголовок – важливий компонент журналістського матеріалу, він вивершує авторську думку, орієнтує читача у змісті повідомлення і залучає до прочитання. Відсутність заголовка створює враження недоопрацювання тексту.

Доповненням образу редактора видання є фотографії, які супроводжують авторські матеріали. Саме фотографія у номері за грудень 2018 року, на якій редактор представлена як приватна, а не офіційна особа, спонукала нас прочитати авторський матеріал [9]. Переглянувши фотографії редактора в інших номерах журналу, можна сказати, що гендерна реклама справила вплив на людей інтелектуальних творчих професій. У глянцевому журналі «AIROPORT» образ редактора символізує заможність і зовнішність.

Список використаних джерел:

- [1] Академічний тлумачний словник. Вилучено з <http://sum.in.ua/s/ghljanecj>
- [2] Бабушкина, С. В. (2007). Жанр редакционной колонки в глянцевых журналах Екатеринбурга (На примере журнала «Я окупаю»). Вилучено з http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/49567/1/dc_2006_2_004.pdf
- [3] Буряковская, В. А. (2012). Глянцевый журнал как феномен массовой культуры: речевое и прагматическое представление. Вилучено з http://journals.uspu.ru/attachments/article/107/PL_2012_1_25.pdf
- [4] Бодрийяр, Ж. (1970) Общество потребления Перевод. Е.А. Самарская, 2019 Москва. Издательство АСТ. <https://www.labyrinth.ru/books/729480/>
- [5] Вікіпедія. Вилучено з <https://uk.wikipedia.org/wiki/Глянець>
- [6] Дорош, М. (2014). У світі глянців євромайданів не існує. <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/1784/2014-01-28-u-sviti-glyantsyu-evromaidaniv-ne-isnuje/>
- [7] Мирошниченко, Г. А. (2013). Образ современной женщины в рекламе Тамбов. Грамота. Вилучено з https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2013_8-1_30.pdf
- [8] Реклама в журнале Airport. Вилучено з https://airport.adv-sonata.com/aircompanies/reklama_v_zhurnale_airport/
- [9] Airoport. Вилучено з https://issuu.com/airport_odessa

ABSCHNITT XIV. POLITISCHE WISSENSCHAFTEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.12

РОЛЬ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ФРН

Тирон Альона Миколаївна

канд. пол. наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
*Чернівецький юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УКРАЇНА

Конституція увійшла у політичне життя як оберіг державності, демократії та воз'єднання Німеччини. Її фундаментальними засадами, на яких ґрунтується сучасність і вибудовується майбутнє, є верховенство права, політична, економічна та ідеологічна різноманітність – саме вони гарантують правовий захист німецької нації.

Федеративна Республіка Німеччина – демократична, соціальна і правова держава. Ці принципи разом з основними правами утворюють недоторканну серцевину конституції, за дотриманням якої слідкує вища судова інстанція – Федеральний конституційний суд.

Властивості конституції ФРН як нормативно-правового акту вищої сили фіксуються терміном «основний закон», який у багатьох країнах є офіційною назвою конституції.

Зокрема, у Федеративній Республіці Німеччини Основний закон (Grundgesetz) діє офіційно «до набуття чинності конституції (Verfassung), прийнятої на основі вільного рішення німецького народу» (стаття 146) [1]. Тим самим Основним законом визнано тимчасову конституцію, а власне конституцією – постійну.

В аспекті нашої статті варто коротко зупинитися на прийнятті головного політико-правового документа ФРН. Отже, Основний закон ФРН набув чинності 23 травня 1949 р. Він був розроблений і прийнятий Парламентською Радою, до якої увійшли делегати, обрані парламентами західнонімецьких земель. Слід зазначити, що на роботу Парламентської Ради наклав відбиток досвід минулого, а саме крах Веймарської республіки і диктатура Третього рейху [2]. Однак результат цієї роботи заслуговує на безумовне визнання: Основний закон ФРН являє собою першу демократичну конституцію, яка виправдала себе в практиці політичного життя і на сьогоднішній день – з деякими змінами і доповненнями – складає основу державного життя Федеративної Республіки Німеччини.

Розуміння цінності вільного способу життя після пережитої диктатури і прагнення бути прийнятою в коло демократичних сусідніх держав – ось деякі з причин успіху німецької демократії. Але і Основний закон зробив неоціненний внесок у цей успіх. Адже створена в 1949 р. конституція ФРН перетворила Німеччину в стабільну і ефективну модель сучасної демократії. Саме тому існує необхідність проаналізувати роль Основного закону у політичному житті Федеративної Республіки.

Варто підкреслити, що Основний закон ФРН зводить цінності ліберальної демократії в ранг непереборних принципів. Він забезпечений механізмом захисту цих принципів, починаючи від надто ускладненої процедури прийняття поправок і закінчуючи правом громадян на опір будь-яким спробам усунення конституційного ладу.

Так, припинення антиконституційної діяльності в ФРН легітимізується не тільки власними положеннями Основного закону, а й створеним у 1951 р. Федеральним конституційним судом. Саме у діяльності цього органу в найбільш чистому вигляді втілилася закладена в Основному законі ФРН ідея «обороноздатної» демократії, яка покликана захищатися від своїх смертельних ворогів як «справа», так і «зліва» [2].

Зрештою, роль Основного закону у політичному житті ФРН важко переоцінити: адже сімдесят один рік тому німецький «Основний закон» було створено як тимчасову конституцію для тимчасової держави. А в підсумку він виявився «щасливим фундаментом» для сьогodнішньої об'єднаної Німеччини [3].

Як зазначає у репрезентативному опитуванні серед німецького населення інститут вивчення громадської думки Infratest dimap, 88 відсотків опитаних оцінили головний державний документ «дуже позитивно». Навіть через 71 рік Основний закон ФРН формує основу для регульованого співіснування в умовах вільної і конституційної демократії [3].

Основний закон складається з преамбули, основних прав та організаційної частини і вважається найвищою правовою нормою ФРН. Особливого значення набула стаття 1 Основного закону, яка визнає найвищою цінністю конституційного ладу повагу людської гідності: «Гідність людини недоторканна. Поважати і захищати її – обов'язок всієї державної влади». Інші основні права гарантують, зокрема, свободу дій у рамках законів, рівність людей перед законом, свободу преси і ЗМІ, свободу об'єднань та захист сім'ї [4].

Констатуючи, що народ здійснює свою владу через відповідні органи, Основний закон закріплює представницьку демократію як форму правління. Крім того, він визначає Німеччину як правову державу: всі дії державних органів підлягають судовому контролю.

Ще один конституційний принцип полягає в тому, що Німеччина є федеративною державою, що в свою чергу означає розподіл владних повноважень між федеральними землями (державами-членами) і центральною владою. І, нарешті, Основний закон визначає Німеччину як соціальну державу, яка вимагає, щоб в політиці вживалися заходи для забезпечення людям гідного матеріального існування у випадку безробіття, інвалідності, хвороби і старості. Особливість Основного закону полягає у так званому «вічному характері» цих основних конституційних принципів. Основні права, демократична форма правління, федеральний устрій держави та принципи соціальної держави недоторканні навіть і за умови подальших змін Основного закону або прийняття цілком нової Конституції [4].

Слід наголосити, що з часу прийняття головний державний документ змінювався 63 рази, а його зміни повинні бути прийняті Бундестагом і Бундесратом з більшістю в дві третини в кожному органі [5].

Цікавим є той факт, що дві статті «Основного закону» досі є незмінними. Це стаття 1, яка гарантує дотримання прав людини, і стаття 20, яка описує Німеччину як демократичну і соціальну державу, де державна влада виходить від народу.

В рамках акції «Громадянський діалог», присвяченій 70-річному ювілею «Основного закону», бундесканцлер ФРН Ангела Меркель обговорила роль діючої конституції з німецькими громадянами. Канцлер відмітила, що головною заслугою «Основного закону» є гарантія «правової захищеності». «Основний закон» створює простір для свободи, яка потрібна людині для людського існування», – відзначила Меркель, уточнивши, що частиною цієї свободи є співіснування людей з міграційним минулим і без нього [6].

Слід наголосити, що в Основному законі Федеративної Республіки є чітке розмежування повноважень кожного. Об'єктивною причиною для збереження принципу дуалізму виконавчої влади є широка багатопартійність, в умовах якої федеральний президент виступає в ролі арбітра між партійними фракціями. Виходячи з цієї ролі, при обранні кандидата на пост президента робиться акцент не стільки на його політичну активність, скільки на його особисті якості, а також на ставлення до нього опозиційних партій. Внаслідок цього Федеральний президент – відносно нейтральна фігура в політичній структурі ФРН.

Федеративна Республіка Німеччина є парламентською республікою, в чому виражається ще один елемент системи стримувань і противаг. Федеральний президент не обирається безпосередньо, а призначається строком на 5 років Федеральною Асамблеєю, яка складається з Бундестагу (в повному складі) і кількість парламентарів відповідає кількості депутатів від земель [7]. Федеральний президент, згідно з конституцією, є главою держави, а також представляє державу на міжнародній арені і є гарантом суверенітету ФРН.

Незважаючи на те, що формально главою держави є Федеральний президент, фактично вся виконавча влада в країні зосереджена в руках бундесканцлера ФРН, функції якого регламентують ст. 63-65 Основного закону [7]. На додаток до статей про непорушність існуючого Основного закону, ст. 67 про «конструктивний вотум недовіри» забезпечує досить стабільне становище федерального канцлера. Адже для його відставки недостатньо простої більшості голосів. Необхідно також, щоб більшість проголосувала за нову кандидатуру на його місце перед тим, як діючий канцлер буде відсторонений від справ. Дане формулювання статті робить фактичне відсторонення канцлера неможливим [7].

В цілому варто підсумувати, що Федеративна Республіка Німеччина є демократичною, соціальною і правовою державою, принципи якої мають конституційний ранг. Безумовно роль Основного закону у політичному житті ФРН є неоціненною. Адже головний державний документ, подолавши складний шлях становлення і розвитку, став надійним оберегом державності, гарантом незалежності та єдності німецького народу. Основний закон ФРН є політико-правовим фундаментом, всередині якого та на основі якого здійснюється життєдіяльність німецької нації. Крім того, він сприяє правовій захищеності, захисту свобод і рівності всіх громадян перед законом.

Список використаних джерел:

- [1] [10 (0) Schlüsseldokumente zur deutschen Geschichte im 20. Jahrhundert. (2020). *Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, 23. Mai 1949. Abgerufen aus https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0014_gru&object=abstract&trefferanzeige=&suchmodus=&suchbegriff=&t=&l=de
- [2] Маклаков, В. В. (1999). *Конституции зарубежных государств: Учебное пособие. (2-е изд., исправ. и доп.)*. Москва: Издательство БЕК

- [3] Александрова, Е. (2019). *Основной закон: 70 лет немецкой демократии*. Вилучено із <https://germania-online.diplo.de/ru-dz-ru/geschichte/Gedenkdaten/-/2220552>
- [4] Hintereder, P. & Schayan, J. (Red.) (2018). *Tatsachen über Deutschland*. Alle Infos, die Sie über die deutsche Gesellschaft und Kultur wissen müssen. Kompaktes Allgemeinwissen mit lustigen und spannenden Fakten über Deutschland. Taschenbuch. (1. Auflage). Frankfurt am Main, in Zusammenarbeit mit dem Auswärtigen Amt, Berlin: FAZIT Communication GmbH
- [5] *Самая важная книга Германии*. (2019). Вилучено із <https://www.deutschland.de/ru/topic/politika/osnovnoi-zakon-germanii-samye-vaznye-fakty>
- [6] Merkel, A. (2019). *Grundgesetz bietet Rechtssicherheit*. Abgerufen aus <https://www.bundeskanzlerin.de/bkinde/aktuelles/grundgesetz-bietet-rechtssicherheit--1609148>
- [7] Урьяс, Ю. П. (ред.) (1991). *Федеративная республика Германии. Конституция и законодательные акты*. (пер. с немецкого). Москва: Прогресс

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.13

ЯКИМ БУДЕ ПОСТКОРОНАВІРУСНИЙ СВІТ?: ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ

ORCID ID: 0000-0002-6062-6406

Гусєва Наталія Юріївна

канд. істор. наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціології та політології
Київський національний торговельно-економічний університет

ORCID ID: 0000-0003-3346-7566

Красільнікова Олена Василівна

канд. істор. наук, доцент кафедри філософії, соціології та політології
Київський національний торговельно-економічний університет

УКРАЇНА

Пандемія COVID-19 спричинила зміни, що змусять говорити про світ «до» і «після» – прогнозують економісти та політологи, порівнюючи епідемію з терористичними актами в США 11 вересня 2001 р. та світовою фінансовою кризою 2008 р. Про певні наслідки можна буде дізнатися лише потім, деякі явища вже – очевидна реальність. [2]

Пандемія коронавірусу надзвичайно сильно позначилася на політичних процесах в масштабах цілих країн і континентів. Надзвичайний стан в різних країнах світу в поєднанні з глобальною рецесією не може не позначитися на всій світовій політиці. І справа не лише в тому, що офіційні особи так само заражаються інфекцією, потрапляють на карантин і відмінюють візити та зустрічі.

Стрімке поширення пандемії стало несподіваною обставиною, через яку довелося поставити на паузу доленосні рішення, які зачіпають інтереси сотень тисяч людей. [3] Вона ж виявилася і найсуворішою перевіркою на міцність для світової економічної і фінансової системи, для багатьох міжнародних організацій та для механізмів державного управління в окремих країнах. Вірус продемонстрував слабкі місця сучасного світопорядку.

Боротьба з коронавірусом поставила сучасні суспільства в незвичні умови. По суті, це ситуація війни, в якій влада отримує екстрені повноваження, а звичні права і свободи громадян обмежуються. Ще взимку медіа та експерти сумнівалися в тому, що на демократичному Заході можливі карантини в китайському дусі.

Наслідки пандемії коронавірусу навряд чи обмежаться малопрогнозованими процесами в економічній і соціальній сферах – вони вже зараз набувають цілком конкретних політичних обрисів. Перш за все посилюється відповідальність державної влади як гаранта стабільності функціонування системи, особливо в сфері внутрішньої політики. Йдеться про збалансовану координацію діяльності всіх суб'єктів політичної системи як єдиного механізму, на додаткове налагодження якого часу просто немає. Зважаючи на загальну невизначеність і негативні економічні прогнози особливу роль важливо приділити організації та регулюванню економічних процесів, створенню стимулів економічної активності. Як показує ситуація в багатьох європейських державах, важливими є також й питання забезпечення правопорядку, охорони прав і свобод людини та громадянина, а також отримання своєчасної та якісної медичної допомоги. Але найбільшу значимість несе в собі здатність політиків забезпечити в поточній ситуації та перспективі солідарні відносини в суспільстві, співпрацю його різних верств, реалізацію на практиці принципу соціальної справедливості. Важливо усвідомити, що колись розмитий термін «соціальна держава» перевіряється на практиці тут і зараз.

В період пандемії коронавірусу випробувань зазнають політичні режими, форми правління та державного устрою всіх без винятку країн світу. Вже сьогодні влада Німеччини, Великобританії, Франції, Італії, Іспанії, США та інших держав, які найбільше зазнали спалаху нової інфекції, впроваджують кардинальні заходи щодо захисту власного населення, у тому числі й методами примусу. При безпрецедентно швидкому поширенні коронавірусу лідери ліберальних демократій – Д. Трамп, А. Меркель, Б. Джонсон, Е. Макрон тощо – як уособлення влади національної держави виконують, згідно Т. Гоббсу, функцію Левіафана. Саме вони змушені переконувати власне населення відмовитися на певний період від частини своїх природних прав (наприклад, права на працю і на свободу пересування під час карантину). По суті, на міцність перевіряється фундаментальна легітимність обраних еліт та принципова довіра до них народу.

У зв'язку з цим слід зазначити, що в світовій громадській думці вже чітко проявилася критика політичної влади окремих держав, зокрема, Таїланду, Філіппін, Бразилії, Росії, Білорусі та ін., які поставилися до боротьби з поширенням коронавірусу безвідповідально. У свою чергу, європейські експерти вказують на низьку ефективність функціонування наднаціональних структур Євросоюзу в період нинішньої екстреної ситуації. Осуду піддається і надання принципово нерівних способів підтримки корінним жителям Європейського континенту та прибулим мігрантам. Фахівці наголошують, що з урахуванням вже існуючих до нової хвороби політичних, економічних, соціально-культурних проблем в ЄС, в майбутньому можна не виключати наростання суспільного невдоволення. Доцільно згадати і думку зарубіжних аналітиків про те, що вплинути на результат американських виборів цілком може надана американцям обіцянка Д. Трампа «захистити США від зовнішніх загроз, пов'язаних зі спалахом сучасного коронавірусу».

В цілому на тлі поширення небезпечної хвороби існують підстави говорити про перспективи своєрідної деглобалізації – ще більшого посилення протекціонізму, популізму і, можливо, навіть екстремістських настроїв, в державах, які найбільш істотно постраждали від спалаху сучасної пандемії.

Коронавірусний ураган ще не закінчився, але вже допоміг одним країнам сформулювати новий уряд та консолідуватися, другим – закріпити позиції старої

влади, а в третій навпаки зруйнував старий політичний ландшафт. Його вітри вже принесли нові практики дистанційної роботи в органи влади, виборчі та інші новації в політичне життя країн світу. Вочевидь, політична площина «післякарантинного світу» може зазнати не менш докорінних, незворотніх і непередбачуваних змін, ніж повсякденне життя людей. [1]

Таким чином, коронавірус продемонстрував неготовність більшої частини міжнародної спільноти протистояти глобальним викликам. Стрімке поширення коронавірусу нагадує сценарій війни із застосуванням біологічної зброї, перед яким виявилися безсилі уряди високорозвинених країн. Кількість смертей в окремих країнах за пару місяців перевищує втрати в багаторічних війнах. [3]

Список використаних джерел:

- [1] Вірус і політика: Як пандемія коронавірусу впливає на політичні процеси? Вилучено із <https://parlament.org.ua/2020/03/30/virus-i-politika-yak-pandemiya-koronavirusu-vplivaye-na-politichni-protsesi/>
- [2] Дорошенко, К. (2020). Світові інтелектуали про наслідки пандемії коронавірусу для людства. Вилучено із <https://suspilne.media/20654-svitovi-intelektuali-pro-naslidki-pandemii-koronavirusu-dla-ludstva/>
- [3] Кухалейшвілі, Г. (2020). Коронавірусний форс-мажор у світовій політиці. Вилучено із <https://ua.112.ua/statji/koronavyrusnyi-fors-mazhor-u-svitovii-politytsi-529700.html>

ABSCHNITT XV. PHILOSOPHISCHE WISSENSCHAFTEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.14

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ШЛЯХ ДО ЗАПОБИГАННЯ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА

ORCID ID: 0000-0002-6364-5207

Скиба Е.К.

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

Процес державотворення, що включає не тільки формування інститутів влади, але й розбудову демократичних відносин, побудованих на правових засадах, має відбуватися у відповідності до світових стандартів. Національне відродження неможливо без дотримання головних конституційних цінностей. Права та свободи людини є визначальними цінностями суспільства. Гендерна рівність є одним із тих концептів, що можуть бути базовими для стабільного функціонування громадянського суспільства. Важливим інструментом захисту прав жінок в умовах збройного конфлікту та забезпечення їх активної участі у миротворчих процесах є впровадження заходів Національного плану дій "Жінки, мир, безпека" на період до 2020 року, який затверджено Урядом України [1]. МВС розробило комплекс заходів, спрямованих на реалізацію Резолюції Ради Безпеки ООН "Жінки, мир, безпека, що підтверджує важливість участі жінок та включення гендерної перспективи в мирні перемовини, гуманітарне планування, діяльність із підтримання миру та процеси пост-конфліктного встановлення миру й управління. Важливо, що реалізація порядку денного "Жінки, мир, безпека" є частиною стратегії МВС щодо залучення жінок до правоохоронної діяльності та сприяння жіночому лідерству у структурах Міністерства [2].

Для розробки конструктивно-ефективних практик у цій сфері важливим кроком вважаємо соціально-історичний аналіз наукових поглядів щодо гендерних відмінностей та гендерної ідентичності взагалі. Дослідження формування гендерної ідентичності розкриває проблему підпорядкованості гендерної ідентичності через їх відмінності. Важливо встановити чи не є гендерна нерівність наслідком соціальних відносин, які знаходять своє закріплення у відносинах влади. Доречно дослідити, яким саме чином формування гендерної ідентичності відбувається під впливом різних чинників.

Історико-філософський аналіз робіт науковців допомагає встановити, що теорія конституювання гендерної ідентичності розвивалася в тісному взаємовпливі і взаємозбагаченні з тими соціальними ідеями, соціально-політичним явищами, науковими концептами і відкриттями, на тлі яких відбувалися соціально-культурні зміни у суспільстві.

Сучасне розуміння сутності та змісту гендерної ідентичності має багату та складну історію і сягає своїм корінням до багатьох вчень та концепцій. Історично теорія конфліктів і функціоналістська теорія пояснювали гендер на рівні макроаналізу. Відтоді ці теорії зазнали безліч трансформацій.

Функціоналізм прагнув зрозуміти, яким чином усі складові суспільства (такі соціальні інститути як сім'я, освіта і інші) формують злагоджено діючу систему

відношень суспільство - особистість. Відповідно до цієї теоретичної парадигми, складові суспільства прагнуть доповнити одна одну, щоб створити соціальну стабільність.

Перенесена на ґендерні стосунки ця парадигма дозволила Парсону, Бейлсу з'ясувати в 50-х рр. ХХ ст. різні і відокремлені соціальні ролі в сім'ї в якості засобу функціональної адаптації до сучасного складного соціального механізму. Вважалося, що жінки більше «функціональні», якщо вони соціалізувалися і надихалися ідеєю турботи про дітей і сім'ю. Передбачалося, що чоловіки більше «функціональні», якщо вони соціалізувалися і надихалися ідеєю підтримки і турботи про дружин і дітей.

На відміну від них, К. Маркс і послідовники теорії конфліктів не розглядали існуючі соціальні системи як функціонально, виправдано, розумно, та благодійно діючи. К. Маркс і Ф. Енгельс описували соціальні системи як системи пригноблення, при яких, одна група, домінуюча як клас, використала свій контроль над економічними ресурсами для пригноблення іншого класу. Якщо Маркс акцентував свою увагу на класовому пригнобленні, то Енгельс вивчав пригноблення жінок як один з самих ранніх прикладів пригноблення однієї соціальної групи (жінок) іншою (чоловіками). Теоретики фемінізму використали і надалі деталізували ідеї Маркса, звернувши особливу увагу на причини пригноблення жінок. Одна група феміністів, феміністи-соціалісти, акцентувала взаємозв'язок капіталізму і патріархатної сім'ї як на базових для соціально-юридичного пригноблення жінок. Ці теоретики вказували, що економічні і владні переваги накопичуються у чоловіків як у домінуючої групи. Інша група феміністів, радикальні феміністи, акцентували громадську увагу на тому факті, що патріархат – домінування чоловіків над жінками – є фундаментальною формою пригноблення жінок.

Постмодернізм в кінці ХХ ст., провівши деконструкцію багатьох антропологічних і культурних концептів, заявив про жінку як про активного діяча суспільства і затвердив соціальну значущість і цінність досвіду жінки, представивши її суб'єктом історії (Ю. Крістева, Л. Ірігаре, Г. Співак, Е. Голдман та ін.).

Приймаючи до уваги той факт, що формування та сигніфікація ґендерної ідентичності пов'язана із несвідомим, важко переоцінити той вклад, що зробив З. Фройд у питання дослідження нерівності та відмінності. Згідно з Фройдом, внутрішнім ядром несвідомого являються інстинктивні бажання, які, в силу їх природи, функціонують в несвідомому з непохитністю.

Наступним кроком в дослідженні несвідомого явилися дослідження К. Юнга в цьому напрямі. Він вказав, що несвідоме містить не лише індивідуальні надбання, але і колективні. Змістом колективного несвідомого є архетипи, що формують емоційну індивідуальну інтимність людини. Юнг відмічає, що архетип представляє той несвідомий зміст, який змінюється, стаючи усвідомленим і сприйнятним; він зазнає змін під впливом індивідуальної свідомості, на поверхні якого він виникає.

У наступні роки в процесі розпізнавання основних джерел і причин виникнення дихотомії маскуліності і фемініності була запропонована теорія статевих ролей. Ця теорія вважає, що люди набувають свою ґендерну ідентичність і йдуть такими у зовнішній світ, щоб заповнити собою ґендерно нейтральні соціальні інститути, тим самим, стверджуючи, що наша ґендерна ідентичність фіксована. Окреслено, що у 1990-ті рр., завдяки необхідності надати концептуальне розуміння ситуації різноманітної практики в області людських відносин, з'явилися численні дослідження, що відкрили нові ракурси

розуміння відносин як між групами чоловіків і жінок, так і всередині кожної з груп. З'явилися нові теорії, що розуміють процес формування ґендерної ідентичності як соціальну практику. Дж Батлер запропонувала теорію перформансу гендеру, Р. Коннелл – теорію гендерних режимів.

Серед наукових шкіл з цього питання найбільш конструктивною, на нашу думку, є теорія соціального конструкціонізму, яка заявляє, що біологічні відмінності між статями не можуть виправдовувати соціальну дихотомію у відносинах між ними. М. Кімелл, один із найвидатніших представників теорії соціального конструкціонізму і її автор, наголошує, що прояв ґендерної ідентичності завжди вимагає демонстрації певного набору якостей і властивостей перед іншою особою. Сигніфікуючи себе через ряд засобів, особа репрезентує певну ґендерну ідентичність. Для різних культур і в різні історичні періоди зміст ґендерної ідентичності наповнюється елементами маскулінності та фемінінності, цей зміст якостей змінюється навіть впродовж життя одного покоління і навіть, в житті однієї людини. Навіть розуміння які риси є ознакою фемінінності, а які є ознакою маскулінності змінюється в різні історичні формації. Ми вимушені визнати, що якщо зміст цих конституюючих ґендерну ідентичність елементів піддається змінам, то зміст самої категорії «ґендерна ідентичність» не може розглядатися як деяка незмінна константа, що містить універсальні позачасові характеристики чоловіка або жінки. Проведений історико-філософський аналіз доводить, що ґендерна складова є соціально-культурним конструктом, зміст якого мінливий за своєю природою: риси які притаманні в одному соціально-культурному дискурсі жінкам, в іншому – чоловікам. І на протязі людського життя, людина репрезентує в різному обсязі фемінінні або маскулінні риси в залежності від цілей своєї діяльності. Дослідження останніх років доводять, що ідея ґендерної відмінності використовується для легітимації нерівності.

Результати дослідження вказують, що спираючись на ґендерні відмінності, структури влади виправдовують відтворення ґендерних режимів, заснованих на ґендерній нерівності, пояснюючи нерівність як природно обумовлений наслідок відмінності, тим самим, закріплюючи соціально-культурну та юридичну нерівність як природно обґрунтовану. Гендер як соціальний конструкт, відображає різні уявлення, різні ціннісні установки, різні відносини підпорядкування. Ми вважаємо, що зміст ґендерної ідентичності (маркировка тих або інших рис в якості фемінінних або маскулінних), є результатом дії ідеології та формується дискурсом. Це доводиться тим фактом, що і уявлення, і ціннісні установки відрізняються не тільки в різних культурах в межах одного суспільства, а й тим, що уявлення і ціннісні установки одного і того ж індивіда піддаються віковим, соціальним і іншим змінам в межах однієї й тієї ж культури. Вони по-різному репрезентуються, сигніфікуються протягом життя одного індивіда.

Список використаних джерел:

- [1] Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/npas/248861725> дата звернення 26.05.2020
- [2] Вилучено з https://mvs.gov.ua/ua/pages/370_Nacionalniy_plan_diy_z_vikonannya_rezolyucii_Radi_Bezpeki_OON_1325_ZHinki_mir_bezpeka_na_period_2020_roku.htm
- [3] Киммел, М. (2006). *Гендерное общество*. М.: РОССПЭН..
- [4] Скиба, Е.К. (2017). *Ідентичність у сучасному просторі : монографія*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД».

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.15

ДВІ НАТУРИ – ДВА СВІТИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЛЮДИНИ (ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ)

ORCID ID: 0000-0002-9838-7105

Поліщук Олександр Сергійович
декан гуманітарного факультету
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID: 0000-0002-3826-5085

Поліщук Олена Володимирівна
доцент кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

УКРАЇНА

Розвиток суспільства у XXI ст. набув шалених темпів, що зумовлені глобалізаційними, євроінтеграційними процесами і суцільною інформатизацією та цифровізацією життя людини. Нові інформаційні технології в нашу епоху набувають поширення, призводять до того, що відносини людей у соціумі переносяться у віртуальне набуваючи віртуальної форми. Цьому сприяє і ситуація, що виникла у світі, пов'язана із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). Така тотальність набуває віртуального характеру й сприяє утворенню ще одного світу людини – віртуального. Це свідчить про те, що людина одночасно може перебувати у двох світах – реальному і, зазначеному, віртуальному, які відповідають двом натурам (внутрішній і зовнішній). Тобто у цьому контексті порушується питання амбівалентності людини постіндустріальної епохи, що змушує філософів задуматися над рядом питань пов'язаних з простором, часом, матерією, енергією тощо.

Отже, утворення віртуального світу призвело до широкомасштабних змін, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя і мають неабиякий вплив у суспільстві. Якщо говорити про реальний світ, варто зауважити, що він існує за усіма законами природи і фізики, які піддаються вивченню, сприймається через досвід і не залежать від волі й бажань людини; Чого не можна сказати про віртуальний світ.

Питання віртуального світу, його будови та взаємодії у ньому цікавило чимало дослідників XX–XXI ст. Серед них виокремимо напрацювання Ж. Бодріяра, Ж. Дельоза, М. Кастельса, М. Маклюєна та інших. У працях зазначених дослідників виокремлюються різні аспекти соціокультурного життя пов'язаного з віртуалізацією суспільної реальності та утворенням штучного свіду подекуди протилежного реальному.

У реальному світі одна із натур людини – зовнішня, повністю підвладна природі і тому середовищу в якому вона знаходиться. З іншої точки зору, людина є частиною природи і залежить від неї, адже також живе, діє та розвивається за фізичними законами й має природні властивості. Інша натура – внутрішня, у порівнянні із зовнішньою, перебуває у полоні зовнішньої природи й обмежується не лише нею, а й соціальними нормами. Тобто внутрішня натура у реальному світі є ув'язненою, подекуди її дієвість ослаблена і не продукує внутрішньої енергії для впливу на зовнішню природу. Інколи ці дві натури між собою конфліктують і заставляють одна одну страждати. Прикладом таких конфліктів є неформальні дії зовнішньої природи, які спричинені енергією внутрішньої природи і небажанням зовнішньої природи коритися енергії

внутрішньої природи, що призводить до пригнічення останньої. Причиною цього є не що інше як небажання діяти за фізичними та соціальними законами, нехтування тими чи іншими правилами, традиціями тощо. Адже враховуючи те, що зовнішня природа, за своєю природою є матеріальною субстанцією, вона має ті ж самі властивості, що і будь-яка інша матерія і пізнає цей світ через органи чуття. Важливим також є питання простору, адже в реальному світі зовнішня природа обмежується природним простором і має діяти в часі – це означає, що керувати часом природа не може, вона може лише його контролювати, перебувати в ньому.

Винайдення комп'ютера, Інтернету, комп'ютерної мережі здійснило неабиякий вплив на природу, зокрема на внутрішню, яка при допомозі створення віртуального світу – другого світу, дістала можливість задовільнити усі свої бажання і вийти з полону зовнішньої природи – втекти від реального світу. Така втеча супроводжується переідентифікацією й створенням іншої особистості.

Віртуалізація суспільства, зазначає О. Грушковська, – це процес заміщення реальних соціальних відносин віртуальними образами [Грушковська, 2017]. У суспільстві, де Інтернет став відігравати більшу роль в житті природи, формується новий, ілюзорний світ символів, який існує паралельно з реальним фізичним світом і стає такою самою невід'ємною частиною буття, як і навколишня дійсність. Створення віртуального світу та віртуалізація життя природи призводить до серйозних, реальних трансформацій, що відбуваються на усіх рівнях і усіх напрямках. Звертаючись до паралельного, віртуального світу, внутрішня природа втрачає зв'язок із зовнішньою (фізичною) й перетворюється на потік цифрової інформації.

У віртуальному світі змінюється уявлення меж простору – вони є невизначеними, за деякими даними цей світ є безмежним, він може обмежитися лише уявою і бажанням внутрішньої природи. Простір віртуального світу є відкритим, відсутня будь-яка ієрархічність, децентралізованим і мобільним, він є схованкою від життєвих соціальних проблем, стимулятором до симуляцій і утворення міфів, підміни дійсності псевдореальністю. Усі межі у віртуальному просторі розмиті та прозорі. Таке уявлення про простір у віртуальному світі малює картину, у якій друга природа людини, позбувшись рамок матеріальної природи, попадає в світ можливостей її фантазії, що спричиняє Я–Інший. Також змінюється уявлення про час – у віртуальному світі час піддається управлінню. Це сприяє тому, що природа може перебувати поза часом і визначеним для себе простором.

Сьогодні віртуальний світ все більше і більше втягує людину у своє середовище. Входження у цей новий світ призводить до утворення інших форм існування, які стають причиною трансформації свідомості і випробовування її на стійкість. Людська природа, яка входить у другий, віртуальний світ, відмовляється підкорятися певним соціальним законам, вона звільняється від обтяженості матеріальної природи, стає вільною у своїх діях. Віртуальний світ для другої природи людини є не що інше, як спасіння, шлях втечі від реальності. У цьому випадку вона є егоїстичною по відношенню до першої природи людини.

Усе це змінює уявлення про світ, перебування у ньому. І чим більше людина звертається до віртуального світу, тим вільнішою стає її друга природа, змінюється ціннісна орієнтація, яка є регулятором поведінки. Практично відбувається творення нової людини, а віртуальний світ, у цьому випадку, виконує компенсаторну, психотерапевтичну функцію.

Отже, вищевикладене засвідчує, що сьогодні світ змінився, інформаційно-комунікативні технології призвели до породження іншого віртуального світу. І людина, маючи дві натури зовнішню матеріальну і внутрішню духовну (невидиму), потрапляє у два світи реальний та віртуальний. Реальний світ властивий для першої, зовнішньої матеріальної натури, другий, віртуальний світ імпонує другій (невидимій) натурі. У віртуальному світі абсолютно по-іншому сприймається час і прості, зникає будь-яка ієрархізація тощо. Все це ставить людину перед вибором світів для своїх натур.

Список використаних джерел:

- [1] Грушковська, О., (2017). Віртуальна реальність у контексті сучасного соціуму. *Теоретичні положення соціологічних розвідок*. (2) С.11–15.

ABSCHNITT XVI. RECHTLICHE WISSENSCHAFTEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.16

PHILOSOPHY OF LAW IN SEARCH OF LEGAL VALUES

Alina Voroshilova

Year 1 Magistrate student,
Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

ORCID ID: 0000-0002-6364-5207

Skyba Eleonora

Doctor of Philosophy Sciences,
Professor of Social and Humanities Department
Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

UKRAINE

In order to explore reality and its component - legal reality, it is necessary to understand the universal legal meanings and universal values. Philosophy of law teaches us to think about the most complex legal phenomena and understand their legitimacy. It should be emphasized that there is no clear and unambiguous definition of philosophy of law. The history of philosophical and legal thought offers different, sometimes contradictory views on the definition of the essential characteristics of the concept of "philosophy of law", and definition of its object and subject, too. It is known that one of the first to use this concept was Hegel, who believed that the philosophy of law is a separate science, which has its own subject. Some modern philosophers of law, for example, the Russian jurist Nersesyants, believed that "the philosophy of law... gradually formed as an independent legal discipline, which has its own general scientific status and sense" [1, p. 224]. At the same time, there is another position (Ikonnikov, Lyashenko, etc.), according to which the philosophy of law cannot be developed only by individual legal sciences, because philosophical and legal issues are much broader (in the cognitive and methodological context) than the possibilities of legal sciences.

In view of these opinions, it can be claimed that the philosophy of law is an independent philosophical discipline. Thus, the philosophy of law and legal science differ from each other in the subject of study. Philosophy of law explores the legal phenomena in the context of the interaction of everyday life and the system of the legal norms, and legal sciences (as a theory of state and law) studies the interaction of state and society, the role and importance of law in the political system, etc., and most importantly it analyses the essential characteristics of law development as relatively independent social institutions [2, p. 50]. Philosophy of law has its own clearly defined subject; it studies the essential characteristics of legal reality as a result of the interaction of the world of everyday life and the world of systematic legal life. The scholars believe that the main components of the structure of the philosophy of law are ontology of law, epistemology of law, anthropology of law, axiology of law, history of philosophy of law, praxeology of law. The structure of the philosophy of law reflects the need to solve the main issue of philosophy of law, which, according to the prominent German philosopher of law A. Kaufmann, is formulated as a question of what is law and what is its sense. These questions are philosophical

because they relate law to human existence [2, p. 21]. Philosophy of law, as well as social philosophy in general, has a number of functions, the set of which determines its theoretical capabilities. The main functions of the philosophy of law are the following: worldview, methodological, epistemological, axiological and educational. Philosophy of law is necessary for a future qualified lawyer or Master of Law to qualitatively improve his or her professional competence, acquire new knowledge and skills, which will generally help optimize the system of legal relations in the human community and identify positive conditions for improving social and legal life. Philosophy of law does not need to rise above science, conquer the legal sciences or replace the known systems of scientific and legal knowledge. On the contrary, the philosophy of law realizes its functions through interaction and mutual coherence with other social and legal, humanities and special sciences. It is closely connected with the practice of formation of legal consciousness, education of a theoretically trained and methodologically accomplished person as an active and conscious subject of legal reality of the XXI century.

Список використаних джерел:

[1] Ильин, И.А. (1993). *О сущности правосознания*. Соч. в 2-х т. М.: Наука, Т.1. 106-125.

[2] Kaufmann, A. (1972). "Ontologische Struktur des Rechts," in *Rechtsphilosophie im Wandel*. Frankfurt am Maine: Stationeneines Weges.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.17

INNOVATIONS IN CRIMINALISTIC TECHNIQUE: MODERN PROBLEMS, TENDENCIES, PROSPECTS

ORCID ID: 0000-0001-8058-3071

Viktor Shevchuk

Doctor of Legal Sciences, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine, Professor of Criminalistics
Yaroslav the Wise National Law University

UKRAINE

Abstract: *The article is devoted to the researchers of current problems of innovations in criminalistic technique. The theoretical bases of development of criminalistic innovations in criminalistic technique and problems of their application in practice are analyzed. The main innovative areas of use of criminalistic technique in law enforcement activities, which ensure its efficiency and effectiveness, are identified. It is noted that one of the most important tasks of further development of criminalistics is to improve the structure of criminalistic technique in view of the emergence, development and current state of certain innovative areas of this branch of criminalistics. Research of new branches of criminalistic technique largely determines the innovative directions of modern criminalistic research in the field of criminalistic technique.*

Introduction. In modern conditions, the tasks of criminalistics are determined by her social function — to assist your own receptions, methods and means to combat criminal phenomena. In this regard, the main task of criminalistics is to support law enforcement agencies in the fight against crime, full and timely technical criminalistic support and accompaniment the investigation and prevention of crimes, their judicial

trial. This task can be realized on the basis of comprehensive use of the achievements of modern science and technics [2, p. 95-100; 8, p. 338; 12]. Therefore, in today's conditions in the formation and implementation of criminalistic knowledge must take into account the processes of informatization, digitalization, globalization in society, their impact on the state and nature of crime, the level of civilization and the presence of global threats to the world community. As rightly noted by V.Yu. Shepitko crime accompanies global problems of society in the field of economy, politics, ecology, provision of resources and supplies, energy, demography [15], including a significant impact and the current exacerbation of the epidemic situation in the country and the world.

In our opinion, the technical-criminalistic direction has received the most active development in terms of innovation, but in the researches of this issue there are now many debatable and unresolved issues that need special study and resolution. As the study of special literature and practice shows, today not enough attention is paid to the study and analysis of innovative areas of criminalistic research and problems of their application in the practice of law enforcement agencies to improve efficiency and optimize their work. Therefore, the problems of innovations in criminalistic techniques, which are not sufficiently developed in criminalistics today and need in-depth research and analysis, are becoming especially relevant and important today. The creation and introduction of innovative criminalistic products, their active practical use, today is considered a priority task of criminalistics at the present stage and the urgent need for law enforcement practice.

Results and discussion. Today in the criminalistic doctrine there are a number of debatable problems concerning the study of innovations in criminalistics and the problems of their introduction into the practice of investigative, judicial and expert activities. Thus, a separate in-depth study, critical analysis and further research developments require problems: the study of the theoretical foundations of innovation in criminalistics, determining their place and role in the system of criminalistic knowledge; development of the concept and features of criminalistic innovations; identification and research of types of innovations in criminalistics, their characteristics; problems and directions of creation of innovative criminalistic products and technologies; research and analysis of the introduction of innovations in the practical activities of combating crime; efficiency and practical value of the proposed innovations in criminalistics; identification and research of promising areas of innovative development of criminalistics, including innovations in criminalistic techniques, theoretical and methodological foundations of their development and problems of introduction and application of criminalistic innovations in practice.

As known, the construction of any scientific concept involves the formulation of the concept of the studied category. This axiomatic statement applies to innovations in criminalistics and criminalistic technique, the definition of which has not only theoretical but also practical significance. At the same time, starting to formulate the concept of "criminalistic innovation", it should be borne in mind that today in the theory of criminalistics the concept of this category is one of the most controversial, underdeveloped, which can not but affect the final development and study of innovation in criminalistics.

In our opinion, the main essential features of criminalistic innovation are as follows: 1) the novelty of developed, proposed and implemented in practice products (products), technologies, services, solutions is manifested in the fact that they are associated with the creation and emergence of new properties improve its parameters and characteristics, so they are newly created, or newly used, or

improved; 2) developed, proposed and implemented in practice the latest technical, tactical, methodological and forensic means (innovative criminalistic means) are in demand and used in a constant mode in practice, they are implemented in the form of new products (products), technologies, services, solutions; 3) developed, proposed and put into practice the latest technical, tactical, methodological and criminalistic means *are the result of scientific-research or research-construct* development, in demand and applied in practice, forms of implementation (application) of such innovative criminalistic means are new products (products), technologies, services, solutions; 4) the use of such innovations is *carried out by special entities* (investigator, judge, etc.), which ensures the qualification and efficiency of the use of developed and implemented in practice innovative means; 5) *the focus* of innovative tools on the effective solution of criminalistic problems, ensuring optimization, improving the quality and effectiveness of law enforcement practice and further innovative development of criminalistics [13].

Thus, *criminalistic innovation* – is developed, implemented and put into practice the latest technical, tactical, methodological and criminalistic means that are the result of scientific-research or research-construct development, embodied in the form of a new product (products), technologies, services, solutions used by qualified special entities in practice and aimed at effective solution of criminalistic problems, optimization, improving the quality and effectiveness of law enforcement practice and further innovative development of criminalistic science.

Today, criminalistic technique, harmoniously combining the achievements of natural, technical, humanities, is considered by most criminalistic scientists (V.P. Bakhin, R.S. Belkin, V.G. Goncharenko, V.Y. Karlov, N.I. Klymenko, M.V. Saltevsy, V.Yu. Shepitko, etc.) as a section of criminalistics, which is a system of scientific knowledge, as well as developed on their basis technical means, technique and methods designed to collect, research and use the use of criminalistical significant information in order to establish truths in litigation.

It is known that the emergence of criminalistic technique as a system of criminalistic knowledge and a variety of practical activities is associated with the introduction of the achievements of natural and technical sciences in the practice of combating crime [7, p. 7]. Criminalistic technique were formed on the basis of the use of data from the natural and technical sciences in criminal proceedings in order to detect and investigate crimes. Methods of chemistry, physics, ballistics, medicine and other fields of knowledge were adapted to identify traces of crime, their study and interpretation, and ultimately – to solve the problems of criminal proceedings. Along with this, and developed their own criminalistic technique and means. Thus, in the field of criminalistics there is a coherent system of scientific and technical means, adapted and specially designed for the detection, investigation and prevention of crimes [10, p. 21-30]. The purpose of the use of criminalistic technique is to identify and study the reflections (traces) of a criminal event and extract evidence from them [6, p. 118, 121].

Developing the idea of relevance and significance of innovations in criminalistic technique, it is rightly noted in the literature that today we can note one important natural trend in criminalistics, namely - the constant increasing role and importance of criminalistic technique in crime investigation and trial. First of all, this is primarily due to the growing need of society and individuals to ensure personal safety, protect themselves and their families from criminal encroachment. Secondly, the use of criminalistic technique in the framework of procedural activities contributes to a comprehensive and more complete establishment of factual data during the

investigation of crimes, their proper procedural consolidation and objective investigation. This, in turn, significantly increases the efficiency of the detection, fixation, examination and evaluation of physical evidence, ensures their reliability and individualization, while preventing the substitution of some objects and physical evidence by others. Innovative means and methods of criminalistic technique provide detection and fixation of criminalistic signs of criminal offenses, further create appropriate conditions for cognitive activity of investigators, detectives, prosecutors and court, objectivity and completeness of evidence, promote guarantees of rights of all participants in criminal proceedings, etc. [3, p. 62-69].

In the modern realities in the field of criminalistic technique there is a tendency of active search for the development and implementation of innovative criminalistic products aimed at optimizing the investigation of crimes and trials. As noted in the criminalistic literature, such innovative products include new developed or adapted to the needs of investigative (judicial) practice criminalistic means, modern information technology, electronic knowledge bases, methods of recording, analysis and evaluation of evidence, and others. Examples of innovations in law enforcement are identification biometric systems based on static and dynamic human characteristics (electronic human identification systems based on biometric characteristics — fingerprints, appearance, appearance of the iris, DNA, gait, handwriting, etc.), automated workplaces (in particular, the workstation of the investigator "Insight"), automated information retrieval systems and databases ("Investigative Practice", "Investigative Precedent", etc.), etc. [14, p. 40].

Importance is given to *biometrics*, that is those that allow you to measure the physical and behavioral characteristics of a person in order to identify him or solve diagnostic problems. Original attempts to find new ways to solve the problems of personal identification are the use of means, in particular: identification of a person by his external signs through video systems, using thermal imaging equipment; by voice, by articulation during the pronunciation of individual sounds, words. The capabilities of the polygraph are also underutilized in determining the suitability for investigative and detective activities and the presence of professional deformity; in the diagnosis of the veracity of evidence; in revealing involvement in a crime, etc. In this regard, the use of *nanotechnology for criminalistic purposes*, in particular, the development of innovative methods and technologies that expand the possibilities of human identification in genotypic examination are of scientific and practical interest. The development of a biochip, which allows to establish the identity of the subject on a tiny trace of DNA with a probability of 99.6%, allows today to identify individuals when detecting at the scene, say, crumpled napkin or cigarette butt with a small amount of saliva, which was impossible before. [4, p. 121].

Moreover, the development of criminalistic technique involves the *development of information-reference systems such as Automated Workplaces (AWP)*. Examples of such AWP's are: AWP of the investigator "Insight", AWP of forensic experts of various expert specialties (trasologist, ballist, economist, phonoscopist, polygraphologist examiner, etc.). Therefore, criminalistic technique today is developing in the direction of introducing innovative information, digital and telecommunications technologies in law enforcement activities. This development is also associated with the improvement and creation of criminalistic means for the study of sound, electronic traces, human DNA; adaptation of the latest technics for technical-criminalistic support of tactics of investigative (search) actions and unspoken investigative (search) actions.

In this context, relevant in the field of criminalistic technique are *research and retrieval of ideal traces in human memory with the help of technical-criminalistic means*. Innovative means and technologies are: the use of computer polygraph, "PhotoRobot", digital photography, audio and video recording, spectrograph, unmanned aerial vehicles, surveillance and video surveillance systems, etc. So, in our opinion, the statements of some scientists and practitioners that research in the field of using technical means such as a polygraph to diagnose the information state of the individual is quite reasonable [8, p. 338].

Investigating the role of criminalistic technique in combating crime, V.Yu. Shepitko points out that at the present stage the use of the latest scientific-technical means and technologies is proposed in the investigative activity: audio, video control, surveillance systems, digital photography and video recording, electronic controllers, unmanned aerial vehicles (UAVs) – quadcopters and criminalistic aerial photography. There are certain peculiarities in the introduction of innovations and in the application of criminalistic means and technologies in remote pre-trial proceedings, during interrogation, identification by videoconference, presentation for identification of a person outside of his visual and audio surveillance, etc. The use of the latest scientific-technical means is quite important when conducting unspoken investigative (search) actions: removal of information from transport telecommunications networks, removal of information from electronic information systems, inspection of public places, housing or other property, locating electronic means, monitoring person, thing or place, audio, video control of a person or audio, video control of a place, etc. [12, c. 146]. To increase the efficiency of this direction of activity, it is necessary to make greater use of geodetic satellite systems and aerial photography, carried out with the help of unmanned aerial vehicles [1, p. 47-57].

In our opinion, today a very promising and innovative direction of further research in criminalistics is the practice of *using the capabilities of "BIG DATA" technologies and global satellite positioning systems* in investigative and operational activities aimed at her optimization. Recently, fitness trackers or "smart bracelets" have become widespread, information from which provides an opportunity to obtain important information for the investigation of crimes. An illustrative example is the information published in The Washington Post. "The Global Heat Map, compiled by Strava based on fitness trackers, revealed the location of US military bases abroad" [9]. Therefore, among the promising areas that have important criminalistic significance in the investigation of crimes, we can highlight the use of technology "BIG DATA"[11, p. 74-78].

Promising areas for the *use of innovative technologies in combating the spread of Covid-19 coronavirus infection* are the following: 1) using of unmanned aerial vehicles; 2) application of surveillance and video surveillance systems; 3) using of electronic control over the movement of persons in space and air; 4) development and application of identification systems for facial recognition; 5) using of "BIG DATA" technologies; 6) introduction of various applications, services and platforms used in the fight against the spread of coronavirus; 7) using of a system for detecting people with increased temperature, which can be installed at the entrance to the building; 8) using of automated systems to identify potential patients and prevent the spread of coronavirus, etc. Thus, the prospects for the development of this branch are associated with the creation of new such means, innovative technologies, as well as taking into account foreign experience (China, South Korea, USA, etc.). Therefore, the work on the use of artificial intelligence to ensure the solution of practical problems

in the fight against crime, including combating the spread of the coronavirus epidemic, should be significantly intensified.

In our opinion, a promising area in criminalistics is the use of innovative means and technologies of criminalistic technique in various areas of law enforcement, expanding the application of criminalistic knowledge in various types of legal practice, which in today's reality is quite relevant and requires further research. We are talking about the possibility of using criminalistic technique in court proceedings, in criminal and civil proceedings, administrative proceedings, in the prosecutor's office, advocacy and notarial activities [16, p. 43] etc.

Conclusions. In view of the above, we can conclude that improving the efficiency and quality of the investigation is inextricably linked with the active introduction into investigative practice of modern advances of science and technology. Criminalistics, integrating the latest advances of science and technics, creates for law enforcement agencies in line with modern threats of innovative means, receptions and methods of combating crime" [5, p. 20]. This fully applies to criminalistic technique, as a system of criminalistic knowledge and a variety of practical activities. The purpose of the use of criminalistic technique is to identify and study the reflections (traces) of a criminal event and extract evidence from them. Therefore, the successful and skillful use of innovative means of criminalistic technique ensures the completeness, accuracy, efficiency and effectiveness of the investigation and trial, contributes to the optimization of these activities and the solution of the main tasks of criminal proceedings.

One of the most important tasks of further development of criminalistics is to improve the structure of criminalistic technique in view of the emergence, development and current state of certain innovative areas of this branch of criminalistics. As practice shows, a promising area of research in modern criminalistics is the study of non-traditional branches of criminalistic technique (criminalistic odorology, phonoscopy, polygraphology, etc.). To a large extent, they determine the innovative directions of modern criminalistic research in the field of criminalistic technique. Of particular importance are the possibilities of using criminalistic technique in today's global threats, informational influences and the situation of the epidemiological crisis associated with the coronavirus pandemic. The use of criminalistic technique permeates all types of activities (investigative, judicial, expert, prosecutorial, legal, detective, operational and investigative, etc.), which takes into account the trend of expanding the scope of criminalistic knowledge in legal practice.

References:

- [1] Bilous, V.V. (2016). Classification of unmanned aerial vehicles and its significance for criminalistics practice. *Theory and practice of forensic examination and criminalistics : collection of scientific works*, 16, 47-57.
- [2] Belkin, R.S. (1997). *Course of criminalistics: In 3 vols. T. 1: General theory of criminalistics* (p.837). Moscow: Lawyer.
- [3] Danovskaya, I. I. (2010). Use of criminalistics technology in the process of detection and investigation of crimes: priority areas for improvement. *Forum prava*, 3, 62-69.
- [4] Zhizhina, M.V. (2012). Innovative development of criminalistics at the present stage. *Lex Russica (Scientific works: Kutafin Moscow State Law University)*, 1, 117-125. P.121
- [5] Zhizhina, M.V. (2012). Innovative way of development of criminalistics at the present stage. *Bulletin of criminalistics*. In A. G. Filippov (Ed.). Moscow, Russia, 1(41), 18-24.
- [6] Lukyanchikov, B. E., Lukyanchikov, E. D. & Petryaev, S. Yu. (2017). *Criminalistics: A textbook in 2 parts. Part 1: introduction to the course of criminalistics. Criminalistics technology*. (Pp.118,121). Kyiv: National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute".
- [7] *Criminalistics: textbook: in 2 volumes*. (2019). Volume 1 (p.465). [compiled by: Shepitko, V.Yu.(editor.),

- Konovalova, V. O., Zhuravel, V. A., Shevchuk, V. M. and others.] Kharkiv: Pravo.
- [8] Kogutich, I. I. Trends in the adaptation of forensic knowledge in the implementation of legal proceedings. *Visnyk of the Lviv University. Series Law*, 57, 336-341.
- [9] Liz Sly. (2018, January) U. S. soldiers are revealing sensitive and dangerous information by jogging. *The Washington Post*. Retrieved from [https:// www.washingtonpost.com/world/a-map-show-ing-the-users-of-fitness-devices-lets-the-world-see-where-us-soldiers-are-and-what-they-are- doing](https://www.washingtonpost.com/world/a-map-show-ing-the-users-of-fitness-devices-lets-the-world-see-where-us-soldiers-are-and-what-they-are- doing).
- [10] Saltevsy, M. V. (1999). *Criminalistics: tutorial: in 2 parts*. Part 1 (pp.9-11). Kharkiv: Konsym, Osnova.
- [11] Samoroka, V. A., Prokhorov K. O. (2019). Prospects for using "BIG DATA" in the detection and investigation of crimes. *Academic thought*, 1(6), 74-78.
- [12] Shevchuk, V.M. (2019). Innovative directions of development of criminalistics. *Innovative methods and digital technologies in criminalistics, forensic science and legal practice: materials of the international round table* (pp. 142-147), Kharkiv, Ukraine.
- [13] Shevchuk, V.M. (2020, May) Innovations in criminalistic and practice of their implementation in law enforcement activity. Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish (Pp. 903-913). Stockholm, Sweden.
- [14] Shepitko, V.Yu., Zhuravel, V.A. & Avdeeva, H.K. (2011). Innovations in criminalistics and their implementation in the activities of pretrial investigation bodies. *Issues of crime prevention*, Kharkiv: Pravo, 21, 39-46.
- [15] Shepitko, V.Yu. (2018, September) Problems of criminalistics in the context of global threats and evolutionary transformations of crime. *Criminalistics and forensic expertise: science, training, practice: materials of the scientific and practical conference of the International Congress of criminalists in 2 volumes*, Volume 1. (pp.144-147). Odessa: Legal literature
- [16] Shepitko, V.Yu. (2012) Criminalistics of the XXI century: the subject of knowledge, tasks and trends in the new conditions. *Modern state and development of criminalistics: collection of scientific papers*. (pp.43-45) Kharkiv: Apostil.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.18

KELSEN'S PHILOSOPHICAL AND LEGAL IDEA IS A BASIS OF MODERN DEMOCRACY LEGAL DOCTRINE

Andrey Toropov

Year 1 Magistrate student,
Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

ORCID ID: 0000-0002-6364-5207

Eleonora Skyba

Science Adviser, Doctor of Philosophy Sciences,
Professor of Social and Humanities Department
Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

UKRAINE

One of the prominent theorists of legal positivism, the eminent jurist and theorist of law Hans Kelsen founded the concept of the constitutional court and wrote a large number of scientific papers on the problems of philosophy of law, general theory of state and law. Among the works that have been published in English, the most famous are «Society and Nature» (1943), «General Theory of Law and State» (1945), «Principles of International Law» (1952, 2. Aufl. 1966), «What is Justice? » (1957).

Hans Kelsen analyzed democracy trying to find the answer what is the best form of government. While determining the best form of government the most important issues are what they must get, what people are entitled under with such a form of

---

government. He supported democracy because it meant, as he thought, that people should be free, that freedom was the highest value. Under Kelsen, the ability and capacity to make independent choices and decisions are determined by the individual. But individual freedom is limited by the collective freedom. Democracy for Kelsen is a special mechanism by which the arbitrariness of a group of people is limited; it is a mechanism of restraint, balancing of collective interests. Kelsen emphasized that only positive norms could be the object of the science of law. This principle of legal positivism is opposed to the natural-legal doctrine, which tries to present legal norms as those created by nature and not by people. In this case, nature should be considered as a legislator; thus, we assume that nature is created by God and is a manifestation of His will, which is absolute good. So, he concludes that naturally legal doctrine is not a science but metaphysics of law. The legal philosopher believed that the legal norm is an incentive to do something that provides the normative order, but not only in the sense of "must", but also in the sense of "has the right". Under Kelsen the law country is a democratic state formed according to the constitutional model of social order. Parliament and uniting numerous political parties represent different public interests. According to Kelsen, the constitution is the superlative achievement of the national legal system; it is a collection of legal norms that can be changed only in the established procedural order, the purpose of which is to complicate the process of changing these norms. Kelsen put into practice the idea that national law should always conform to international norms. His idea of the primacy and priority of international law proves that national law in the regulation of processes and states is limited only by the rules of international law, which are binding on the certain state. He strongly believed that necessary conditions for the existence of the state are law and order, the effectiveness of territorial management and independence of society from other foreign communities.

Список використаних джерел:

- [1] Абашнік, В.О.(2014). Ганс Кельзен про конституцію як ґрунтовну норму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, (28\3), 191-193.
- [2] Абашнік, В.О. (2015). Ганс Кельзен Філософсько-правові основи виборчої системи за Гансом Кельзеном. *Порівняльно-аналітичне право*, (5), 336-338.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.19

PHILOSOPHICAL ASPECTS OF UKRAINIAN LEGAL SECURITY

Yulia Bilous

Year 1 Magistrate student

Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

ORCID ID: 0000-0002-6364-5207

Eleonora Skyba

Science Adviser, Doctor of Philosophy Sciences,

Professor of Social and Humanities Department

Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs

UKRAINE

When considering the philosophical principles of legal security of Ukraine as a social phenomenon, it should be noted that the concept of security and awareness of its necessity can be presented at both the sensory and rational levels of community. Negative emotions, feelings of danger, feelings of self-defense with the subsequent conscious formation of the defense system are a manifestation of the richness of human nature, the inexhaustibility of human qualities. It is considered reasonable to provide a definition of such a concept as "security" before the direct consideration of the issues raised. Scientists, as a rule, define security as "a state of protection of vital interests of the individual, society, state, and humanity from dangers" [2, p. 223]. The legal security reflects one of the facets of security as a complex phenomenon. Legal security should be understood as the proper development of social relations guaranteed by law, which promotes the realization of the rights, freedoms and interests of the individual, ensures sustainable and progressively oriented social development. It is necessary to clearly understand that due to globalization processes and the internationalization of social interaction, it is impossible to talk about legal security exclusively in the national dimension. Today, an individual can feel legally protected only if such protection is guaranteed to person regardless of the specific jurisdiction. We can distinguish the following types of legal security: a) national legal security; b) international legal security. These security levels are not isolated from each other. They constantly interact with each other, complementing the legal guarantees of protection (international level) and promoting their objective implementation within specific states (national level). The main features of the legal mentality of the Ukrainian people include: a) legal nihilism, which is expressed in a careless and negative attitude towards law; b) statism, which is understood as an excessive focus on state power, which is the only drive force behind the development of society; c) the lack of stability of axiological guidelines, which is manifested in the permanent search for new values and guidelines for further development [2, p. 162–163]; d) negative manifestations of conformism, which take place both in the professional legal environment and outside it. All the above mentioned peculiarities certainly have a negative impact on the functionality and stability of legal security. Legal security can be guaranteed only by firmly and rigidly establishing by the state universally binding rules of conduct and, accordingly, ensuring their implementation through the possibility of using potential or actual coercion with the help of appropriate characteristics of the mentality. However, we can see the progressive movement towards integration with the European Union. Ukraine put some effective

---

steps in this sphere. They are the following: recognition of the jurisdiction of supranational judicial institutions (such as the European Court of Human Rights), advice and expert assistance of international organizations in reforming national legislation and government institutions, cooperation with the European Commission for democracy through law. We believe that the formation of the basics of national legal security and ensuring its effective functioning are the priorities of Ukraine internal policy. It is vitally important for the public and private interests to provide legal security.

Список використаних джерел:

- [1] Власюк, О.С. (2016). *Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики*. К. : НІСД.
[2] Данильян, О. Г., Дзьобань, О. П., Калиновський, Ю. Ю., Моїсєєва Н. І. (2004). *Національна безпека України в етно-ментальному та міжнародному вимірах: монографія*. Харків.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.20

**POLITISCHE FUNKTION DER RECHTLICHEN
TECHNOLOGIE DER KOORDINIERUNG IM RECHTLICHEN
RECHTSSYSTEM**

Aleksey Maksurov

Rechtskandidat, Professor
Staatlichen Universität Jaroslavl benannt nach P.G. Demidova

RUSSLAND

Dozent, Rechtsschule
Universität Sorbonne

FRANKREICH

Die Koordinierung der Rechtstechnologie hat eine wichtige politische Funktion im deutschen nationalen Rechtssystem.

Es fungiert als Mechanismus zur Koordinierung der Aktivitäten verschiedener Regierungszweige, wodurch die allgemeine Wirksamkeit der öffentlichen Verwaltung auf Bundes- und Länderebene erhöht wird.

Unsere Studie zeigt, dass Koordinierungsstandards in vielen deutschen Regulierungsgesetzen enthalten sind und es keinen Sinn macht, eine Vielzahl von Beispielen zu nennen.

In der Zwischenzeit stellen wir als Nachteil fest, dass es in den meisten Rechtsakten und anderen Rechtsakten mit Koordinierungsnormen keine Verfahren für die Umsetzung der Koordinierungsbefugnisse und die Formen der Koordinierung selbst gibt.

Diese Mängel werden durch das Vorhandensein fortschrittlichen Wissens in diesem Bereich ausgeglichen.

Unter den positiven Aspekten der Koordinierungsrechtstechnologie in Deutschland stellen wir die Existenz einer wissenschaftlichen Doktrin zu Koordinierungsfragen und das Interesse der Politiker an dieser Frage fest.

Schließlich stellen wir fest, dass es auch positiv ist, dass die deutschen Staats- und Regierungschefs die Koordinierung auch als wichtiges staatliches Rechtsinstrument betrachten.

Lassen Sie uns als Beispiel auf die Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel auf dem G20-Gesundheitsministertreffen am 26. Mai 2017 in Berlin hinweisen, in der es heißt: „... im Hinblick auf das Ziel der Agenda 2030 müssen wir uns so eng wie möglich abstimmen unsere Aktivitäten. Daher müssen wir uns auf einen grundlegenden „Entwurf“ einigen, was auf der Basisebene benötigt wird, welche bestehenden Strukturen entwickelt werden sollten, wie Behandlung und Medikamente für Menschen zugänglich bleiben können ... “[1].

Ein weiteres Beispiel stammt aus der anderen Rede der Bundeskanzlerin: „Koordination ist ... die wichtigste Voraussetzung für eine nachhaltige Entwicklung. Deshalb muss die internationale Gemeinschaft lernen, humanitäre und politische Aktivitäten sowohl bei der Krisenprävention als auch bei der Reaktion auf gewalttätige Konflikte besser zu koordinieren. Die Forderung nach einer gut koordinierten Verwaltung sollte entscheidender sein ... “[2] oder“ ... Beamte auf Bundes- und Länderebene sollten künftig die kollektiven Abschiebungen im neuen Zentrum koordinieren. Insbesondere in schwierigen Fällen müssen sie Reisedokumente kaufen und um Persönlichkeiten zu klären. Das Zentrum für Rückführungsunterstützung (ZUR) wird zu Koordinierungszwecken in ständigem Kontakt mit den Botschaften stehen. “[3]

All dies deutet erneut auf ein hohes Maß an Koordinierung der Rechtstechnologie im deutschen Recht hin. Wir glauben, dass die Umsetzung der politischen Funktion der Koordinierungsrechtstechnologie im deutschen Recht ein erhebliches praktisches Potenzial hat.

Liste der verwendeten Quellen:

- [1] *Rede des Bundeskanzlers*. Retrieved from <https://www.bundesregierung.de/SiteGlobals/Forms/Webs/Breg/>
- [2] *Rede des Bundeskanzlers*. Retrieved from https://www.bundesregierung.de/SiteGlobals/Forms/Webs/Breg/Suche/EN/Suche_Solr_
- [3] *Rede des Bundeskanzlers*. Retrieved from https://www.bundesregierung.de/SiteGlobals/Forms/Webs/Breg/Suche/EN/Suche_Solr_Servicesuche
-

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.21

REVIEW OF LEGISLATIVE INITIATIVES IN THE FIELD OF PRIVATE DETECTIVE (SEARCH) ACTIVITIES

Kateryna Chyshko

Candidate of Juridical Sciences,
Senior Lecturer of the Department of Police Activity and Public Administration
Kharkiv National University of Internal Affairs

UKRAINE

A systematic study of the provisions of the draft law On private detective (search) activity dated September 2, 2019 № 1228 [1] made it possible to identify a number of inaccuracies.

In Part 1 of Article 3 of the draft law establishes the principle of interaction with law enforcement agencies, state authorities and local governments, enterprises, institutions, organizations and citizens. At the same time, the current legislation, like the theory of law, defines the list of law enforcement agencies in different ways. Given that the clarity of the meaning of the principle directly affects the quality of its implementation, it is necessary to specifically determine the list of law enforcement agencies, in addition, there are no judicial authorities in this edition, which are often not referred to law enforcement bodies in the legislative and scientific fields. Moreover, law enforcement agencies are public authorities in court. Considering the above, it is recommended to lay out Part 1 Article 3 of the draft law as follows:

«Private detective (detective) activity is based on the principles of the rule of law, legality, dispositiveness, objectivity and impartiality, respect for the rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities, respect for human dignity, honesty, independence of subjects of private detective (search) activity, confidentiality and preservation of professional secrets, interaction with state authorities and local authorities, enterprises, institutions, organizations and citizens.».

In Part 3 Article 4 of the draft law On private detective (search) activity indicates that the subjects of private detective (search) activity are not subject to the laws governing the legal status of law enforcement officials. This norm cannot be considered correct, because in addition to specialized laws, these entities are also subject to the norms of the Ukrainian Code of Labor Laws, which private detectives will use in their work in the future. It is recommended that the indicated norm be deleted.

The content of Part 5 Article 4 of the draft law On private detective (search) activity designates such activity as exclusive for subjects of private detective (search) activity. In this context, it remains unclear what an exceptional type of activity is, because if it is carried out by business entities, and private detectives just have such an organizational and legal form, then this is an economic activity that can be profitable or unprofitable, etc., and here about exclusive types of activity in the current legislation does not contain any provisions. Moreover, it is not clear why private detective (search) activity is exclusive to private detectives. It is also recommended that the indicated norm be deleted.

Summing up, it should be noted that the main draft normative legal act, which in the future may become the basis for the formation of the institution of private detectives, requires further improvement, in particular, taking into account existing and promising doctrinal developments.

Список використаних джерел:

[1] Про приватну детективну (розшукову) діяльність (проект Закону). No 1228.(2019). Вилучено з http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1228&skl=10.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.22

SACRED POWER IN ANCIENT ROME

ORCID: 0000-0002-9498-5829

Alex Halapsis

Doctor of Philosophical Sciences (Sc.D., Ph.D.), Full Professor,
Head of Department of Social Sciences and Humanities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

UKRAINE

In royal Rome was not established dynastic principle of government, therefore, the Romans could not be considered the right to power by as a sacred attribute of “royal blood”. According to Livy, after the death of Romulus, the royal place was empty for about a year, and when became apparent the need for a single community leader, they resorted to elections, and the senators granted this right to the people, who, feeling this trust, blamed the decision on themselves the same senators. After the election of Numa Pompilius, an augur held the corresponding ceremony in order to find out the opinion of the gods, and only after receiving the necessary confirmation, the new king took office [3].

Jupiter could veto a Senate decision; then the Romans would have to look for a new candidate for kings, but he did not use this right either in this or in subsequent cases. The gods provided the Roman community with the broadest powers of self-government, therefore, with regard to the content of the laws and personalities of leaders, it acted at its discretion. Unlike the kings, the republican magistrates were not subjected to inauguration, which means they were even less dependent on the will of the celestials.

Nevertheless, Roman society, neither of the royal nor of later periods, was secular, at least in the modern sense of the word. A considerable place in it was given to the sacred, but it was a sacredness of a special kind. Sacred status did not extend to the royal position (although the king performed sacred functions), it was not possessed by priests (their role in the clergy was decorative and official) or any other institutions in themselves. The whole community of the Romans was sacred.

The last statement may be bewildering, because sacredness directly refers to divinity, which the community could not endow itself. However, many facts of Roman history indicate that the Romans acted as if their community had this (sacred) status. In this case, it will have to be assumed that someone has endowed it with him, and this someone should be the source of divinity himself, as long as he could “share” it. Since Jupiter was the supreme Roman god, I will assume that he made the Roman community “sacred”, giving imperium to the Romans – as the right to independently determine their fate.

The Roman concept of imperium, characterizing the supreme power, had not only organizational, but also metaphysical significance as the right to make decisions on behalf of the whole community. The phrase “lovem imperium” denoted the supreme power of the main god in general, his power over other celestials – in

particular. So, in the “Gallic War” Julius Caesar uses the turnover “lovem imperium caelestium tenere” [1]. By this term, I do not mean the power of Jupiter itself, but the power emanating from it. I introduced the concept of “imperium of Jupiter” [2] in the sense indicated above in the hope that such a formulation of the question will help to understand the mysterious Roman soul.

Roman historians can talk about many things, except for those that seem self-evident to them, thus transmitting some information that is understandable to their contemporaries and compatriots, but it may be completely closed and incomprehensible to us. The only way to crack the Roman code is to find a principle that would explain completely different elements. The community provided its leaders with metaphysical-sacred powers, but in order to provide something, it had to possess something. The idea of the special connection of the supreme god with this particular community gave the Romans reason to believe that he had endowed it with extraordinary powers.

The sacredness of the community by the Romans was considered as its constant (and, if necessary, renewable) connection with the world of the gods. The latter was ensured through religious ceremonies, in particular – auspices, which acted not only as a means of coordinating with Jupiter (and other gods) any actions, but also as a form of confirmation of the sovereign right of the community and the extension of its “divine imperium”. If all the standards are met, then there should not be problems with the gods. Therefore, the issues of the procedure both in the adoption of laws and in their implementation (for which lawyers of subsequent eras so valued Roman law) arose from the need to combine practical need with divine will. Jurisprudence for the Romans was applied theology, but not in the sense that the Romans used the law to find out the divine will, but in the fact that they realized their will as a right, taking care that this will not go beyond the powers granted to them “Heavenly imperium”. In turn, the community (the Senate and the people) could provide the “imperium” received from Jupiter to the kings, could – magistrates, princeps, etc.

References:

- [1] Caesar. (1958). *The Gallic War* (H. J. Edwards, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- [2] Halapsis, A. V. (2014). lovem Imperium, or Sacred Aspects of Roman “Globalization”. *Scientific cognition: methodology and technology*, 33(2), 173-178.
- [3] Livy. (1967). *History of Rome* (B. O. Foster, Trans. Vol. I: Books 1-2). Cambridge, MA: Harvard University Press.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.23

THE IMPORTANCE OF THE PRINCIPLES OF IMPLEMENTING STATE POLICY IN THE FIELD OF HEALTH CARE IN UKRAINE

ORCID ID: 0000-0002-2904-0466

Volodymyr Ivantsov

PhD in Law, associate professor, postdoctoral student of the Department for the
Organization of Educational and Scientific Training
Kharkiv National University of Internal Affairs

UKRAINE

The absence of principles enshrined in the legislation, on the basis of which the implementation of state policy is taking place, strongly affects the process of its implementation. Today's realities indicate that not all areas of state policy are successful, because some of them are being stopped, the course of their implementation is changing, and along with them, activities aimed at achieving the goals. In support of this, we can cite the following example, which is probably the most relevant of today's reforms – medical, given its direct connection with the vital processes of society and the constitutional right of everyone to protect health and medical care (Article 49 of the Constitution of Ukraine [1]).

As of March 2020, the parliament had not reached a single decision on the appropriateness of adopting a draft resolution on urgent measures to prevent the destruction of the healthcare system of Ukraine dated 02.03.2020 No. 3140. In paragraph 1 of this draft, the need to recognize the actions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding: reforming the healthcare system as unsatisfactory Ukraine and the liquidation of the State Sanitary and Epidemiological Service of Ukraine; counteracting the spread of tuberculosis, viral hepatitis B and C, preventing the spread of the virus to the territory of Ukraine and the spread of the COVID-19 virus among the population [2]. This project actually suspends the second stage of medical reform to reorganize the work of medical specialists and makes significant amendments to the work already done.

The above example makes us think about the reasons for the failure to fulfill individual plans and measures for reforming a particular industry. Of course, the reasons for the lack of success of individual events can be extremely diverse, from incorrect managerial decisions to the rejection by society of the standards and ideals imposed on him. But, in our opinion, the great role in the absence of well-established roadmaps for the implementation of a particular state policy, in particular in the process of reforming various areas, is the absence of clearly formed ideals and principles on which this long and complex process is based. State policy has been systematically implemented for many years by various actors, and in this case it is important to have constant ideas and guidelines, because even the goals and objectives of the reform can change due to the revaluation by society of their own needs. While principles are an established category capable of combining the positive achievements, ideas and ideals of society and focusing precisely on them during the implementation of public policy, regardless of the time and scope in which it are implemented.

References:

- [1] Конституція України (Закон України). No 254к/96-ВР.(1996). Вилучено 3
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
- [2] Про невідкладні заходи щодо недопущення знищення системи охорони здоров'я України (проект Постанови) No 3140. (2020). Вилучено 3
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=68274.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.24

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ВИКРИВАЧІВ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Личак Володимир Васильович
здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний авіаційний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0002-8480-3729

Костенко Олександр Миколайович

докт. юрид. наук, професор, завідувач відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України

УКРАЇНА

Науковці та практики відзначають, що в українському суспільстві існує ситуація, коли суспільна свідомість народу не відповідає його антикорупційним очікуванням [1]. Ми можемо спостерігати досить дивну картину, яка проявляється в тому, що велика частина громадян України ганьбить як корупцію, так і корупціонерів, водночас вони ж є активними та/або пасивними учасниками протиправних корупційних діянь [2].

Корупція є не лише проблемою України чи якоїсь групи держав – вона глобальна. Корупція – це систематичне явище, яке здійснюється як впливовими людьми, так і простими громадянами, існує в усіх сферах суспільного життя, гальмує розвиток економіки, перешкоджає демократичному розвитку та інтеграційним процесам тощо [3; 4; 5].

За вдалим визначенням О. М. Костенка, «корупція, порушуючи природні закони суспільного життя людей, є кримінальною формою їх експлуатації. Різні блага, що стають предметом корупції, розподіляються між людьми не за природними законами суспільного життя, а за сваволею корупціонерів...» [6].

Всупереч прийняттю нового та загалом прогресивного антикорупційного законодавства, на думку О. Ю. Шостко, в правозастосовній сфері досі не відбулось жодних позитивних змін [7]. Відсутність реальних та всебічних реформ, насамперед у державних інституціях, призводить до розповсюдження корупційних практик [8].

Є. Скулиш вважає, що причиною такого стану речей є «бюрократичний підхід держави». Замість систематичного застосування антикорупційних норм держава дотримується звичної бюрократичної логіки – створює орган для кожної проблеми (а часто й цілу низку державних установ) [9].

Протистояти великомасштабній корупції архіскладно. На практиці протидія корупції доволі часто ґрунтується на інсайдерській інформації [10]. Основну роль в процесі протидії корупційним правопорушенням, відіграє суспільство, включно з тими, хто володіє інформацією про факт корупційного правопорушення і може повідомити про це компетентні державні органи – викривачі корупції [2].

Аналіз великої кількості джерельної бази показав, що в основному публікації присвячуються питанню захисту викривачів, встановленню сутності поняття «викривач», дослідженню прав і обов'язків викривачів тощо. Ми не будемо зупинятися на цих питаннях, оскільки вони не є предметом нашого дослідження. Наша увага, зосереджена на питанні використання потенціалу викривачів у протидії такому ганебному явищу, як корупція.

Конвенцією ООН проти корупції (2003) закріплено статті 13 та 39 в яких акцентується на сприянні активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, ... у запобіганні корупції й боротьбі з нею, ... на заохоченні до такої діяльності [11]. Вказані положення на думку М. Г. Колодяжного, свідчать про те, що «обмежувати явище корупції фактично неможливо без активної участі у цьому процесі окремих громадян як потенційних учасників корупційних злочинних відносин» [12].

Згідно з абзацом 17 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» (2014) викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [13].

У країнах Європейського Союзу викривачами є люди, які повідомляють про недотримання закону, що завдає шкоди або може завдати шкоди суспільним інтересам, якщо вони дізнаються про це під час своєї роботи. О. О. Косиця відзначає, що «основною відмінністю поняття «викривач» в українському правовому полі і поняття «викривач» у розумінні країн Європейського Союзу, є широкий спектр порушень законодавства, про які може повідомити особа». Згідно з Директивою (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту та Ради про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу від 23 жовтня 2019 р. – це порушення норм закону у сферах державних закупівель, фінансової діяльності, відмивання коштів та фінансування тероризму, споживчої безпеки, безпеки на транспорті, захисту навколишнього природного середовища, ядерної безпеки, безпеки харчових продуктів та кормів, здоров'я та добробуту тварин, охорони здоров'я, захисту прав споживачів, конфіденційності, захисті даних та безпеки інформаційних систем [14].

Тут необхідно зазначити, що в Україні була спроба розширити коло інформації, про котру викривач міг повідомляти уповноважені органи. Так, проектом Закону № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» (2016) викривачу надавалося право повідомляти «інформацію про шкоду або загрозу суспільним інтересам», а саме: порушення прав людини; кримінальне правопорушення, у тому числі незакінчене; аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або небезпека яких реально виникла; харчові продукти і предмети побуту або загрозу погіршення їхньої якості, які є небезпечними для життя і здоров'я людини; адміністративне правопорушення, пов'язане з

корупцією; дисциплінарний проступок, адміністративне правопорушення, інші дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень, юридичних осіб, їх посадових чи службових осіб, фізичних осіб ... [15].

Вищезгаданий Законопроект, так і не став законом України, тому поняття «викривач» застосовується лише до осіб, що розкривають інформацію щодо корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Але вважаємо, що необхідно повернутися до розгляду цього Законопроекту, оскільки можна викривати інформацію про широке коло юридичних фактів, а не тільки про корупційні діяння посадових/службових осіб, а особи, які здійснюють викриття такої інформації повинні мати такий же захист, як і викривачі корупції.

На думку О. О. Косиці, «право інформувати про правопорушення, в тому числі корупційні, – це ... продовження права особи на вільне вираження своїх думок і поглядів. Усі люди мають невіддільне право захищати особистий добробут і безпеку, а також інших громадян й суспільства загалом, а в випадках, передбачених законом, повідомляти відповідні органи про правопорушення – це обов'язок» [16]. Слушним підтвердженням цієї тези є думка А. І. Єлістратова згідно з якою, «публічно-правова ідея громадянина залишається нездійсненою у всій своїй повноті там, де немає активного громадянства, де індивід не може проявити діяльної участі в публічних функціях, виконання яких шанується обов'язком» [17].

Ми поділяємо погляд М. Г. Колодяжного, який відзначає, що привілеї долучення громадськості до справи протидії корупції полягають у: а) значному заощадженні коштів через використання допомоги громадян; б) налагодженні відносин громадянського суспільства з органами кримінальної юстиції; в) підвищенні довіри громадян до держави загалом; г) оптимізації роботи органів кримінального переслідування; г') зменшенні навантаження на антикорупційні органи тощо [12].

Є. В. Баранова звертає увагу, що «корупціонери у державному та приватному секторі ... покладаються на мовчання людей, іноді навіть шляхом залякування [4]. В цьому питанні підтримуємо О. П. Мусієнко, яка зазначає, що розвиток такого інституту як викривачі, у тому числі викривачів, які повідомляють про корупцію є архіважливим заходом запобігання виникненню й поширенню корупції. «Якщо прості громадяни – очевидці корупції на роботі, в лікарні, школі тощо, припинять мовчати ... потенційний корупціонер подумає тричі перед вчиненням незаконних дій ...» [18]. З цього приводу П. О. Комірчий вважає, що особливе значення має діяльність викривачів, які, повідомляючи про порушення антикорупційного законодавства, можуть значно знизити рівень корупційної толерантності державних службовців, тим самим підвищуючи ризикованість діяльності пов'язаної з корупцією [12].

Ідея протидії корупції шляхом залучення викривачів абсолютно виправдана і потенційно може стати «ключем» до її успішного подолання, оскільки саме викривачі можуть повідомляти архіважливу інформацію закритого для сторонніх очей світу корупційних діянь. Результатом діяльності викривачів може стати цілковите припинення або хоча б зменшення кількості корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», утвердження верховенства права, вдосконалення управління в державній сфері тощо. Практика протидії корупції шляхом залучення викривачів, має бути одним з обов'язкових аспектів антикорупційної діяльності держави [4; 7; 12; 19].

Одним із найяскравіших прикладів протидії корупції за допомогою викривачів, можна назвати – Південну Корею. Після Корейської війни 1950-1953

років у ній процвітала корупція. Країна фактично виживала завдяки допомозі від США, яку місцева влада активно розкрадала. Такий стан призвів до того, що в країні відбулася монополізація ринку великими фінансовими групами, що не давали розвиватися малому та середньому бізнесу. На жаль, сучасний стан корумпованості України, нічим не кращий за приклад Південної Кореї 50-60-х років ХХ століття.

Для протидії корупції південнокорейська влада здійснила низку жорстких антикорупційних заходів, серед яких було запровадження інституту викривачів. Сьогодні, Південна Корея входить до п'ятдесяти найменш корумпованих країн світу [20].

Для залучення громадян до активного викривання корупції, на думку О. О. Костенко, «необхідно провести значну просвітницьку роботу, ... яка, можливо, триватиме не один рік ... тільки багаторічна робота на всіх рівнях (правовому, просвітницькому, економічному, політичному тощо) дасть змогу Україні в майбутньому приєднатися до списку держав, у яких викривач є надзвичайно важливим елементом у багаторівневій системі боротьби не тільки з корупцією, а й іншими небезпечними правопорушеннями» [21].

Проблема, яка на нашу думку, заважає активній протидії корупції викривачами, дуже вдало описує фраза: «спіймали, показали, відпустили». Фактично за таким «принципом» відбувається протидія корупції чи розслідування інших резонансних кримінальних правопорушень в Україні.

Корупціонери після викриття їх корупційних діянь, суспільного осуду, доволі тривалого досудового розслідування і судового процесу – дивним чином повертаються на займану посаду/службу.

Тут виникає питання: чи всі викривачі матимуть бажання надалі викривати нові факти корупційних діянь, якщо попередні їх викриття були марними?

На нашу думку, щоб не виникала вказана вище проблема, в нашій державі необхідно здійснювати реальні реформи (в тому числі антикорупційні), а не «обгортку» від них, щоб чиновники, які вчинили корупційні діяння позбавлялися посади/служби та волі. Крім того, необхідно зазначити, що протидія корупції неможлива без нульової толерантності до неї.

Список використаних джерел:

- [1] Гладкий, В. В. & Заросило, В. О. (2018) Хабарництво як базисна форма прояву корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*, (16), 5-10. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1465480>
- [2] Гладкий, В. В. Концепція викривача корупції у законодавстві України (2009-2019 рр.). *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ: матеріали наук.-практ. конф.* (с. 62-65). 22-23 лютого, 2019, Дніпро, Україна: Молодий вчений. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1472885>
- [3] Сметаніна, Н. В. & Коновалова І. О. (2018) Міжнародний досвід захисту викривачів корупції. *Право і суспільство*, (3), ч. 2, 236-241.
- [4] Баранова, Є. В. (2019) Право на захист викривачів корупції: конституційний аспект. *Правова позиція*. (24), 124-128.
- [5] Габуда, А. С. (2019) Невідворотність покарання в механізмі протидії корупції. *Теорія і практика правознавства*, (16), 1-13.
- [6] Костенко, О. (2009) Корупція в Україні у світлі політичної кримінології. *Політичний менеджмент*, (34), 49-54.
- [7] Шостко, О. Ю. (2017) Правовий захист викривачів корупційних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*, (3), 146-150.
- [8] Шостко, О. Ю. & Подільчак, О. М. Практичні аспекти протидії корупційним правопорушенням при наданні адміністративних послуг підрозділами ДМС України. *Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* (с. 172-175). 15 квітня, 2016, Харків, Україна: ХНУВС.
- [9] Скулиш, Є. (2015) Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. *Право України*, (12), 30-36.

- [10] Калітенко, О., Масат, Т. (2017) Посібник викривачам корупції. Вилучено з: http://vykrivachi.trudovi.org/wp-content/uploads/2017/09/Book_Vukrivachi.pdf
- [11] Конвенція ООН проти корупції (2003). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
- [12] Черней, В., Ланчинскас, К. & Фодчук, А. (редкол.) *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матеріали круглого столу* (174 с.). 2 листопада, 2018, Київ, Україна: НАВС.
- [13] *Про запобігання корупції* (Закон України). № 1700-VII. (2014). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
- [14] Косиця, О. О. (2018) Імплементация стандартів Європейського Союзу в адміністративно-правовий механізм захисту прав викривачів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, (6), т. 2, 76-79.
- [15] *Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам* (Законопроект). № 4038а. (2016). Вилучено з: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59836
- [16] Косиця, О. О. (2019) Викривач як суб'єкт протидії корупційним та іншим порушенням законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*, (1), 133-137.
- [17] Елистратов, А. И. (1994) Должностное лицо и гражданин. Вилучено з: <https://uristy.ucoz.ru/publ/5-1-0-152>
- [18] Мусієнко, О. П. (2017) *Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні* (дис. кандидата юрид. наук). Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, Україна.
- [19] Пузирний, В. & Іванець, М. (2018) Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції. *Актуальні проблеми правознавства*, (14), 71-76.
- [20] Мошенець, О. (2019) Чому Україні потрібні «викривачі корупції»? Вилучено з: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2799474-comu-ukraini-potribni-vikrivaci-korupcii.html>
- [21] Костенко, О. О. (2016) Деякі аспекти ролі викривачів (whistleblowers) у протидії правопорушенням. Вилучено з: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/31209>

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.25

ВІТЧИЗНЯНИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Виріжок Вікторія Дмитрівна

курсант 3 курсу

факультету підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Крижановський Олексій Миколайович

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального прав
та кримінології, підполковник поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

У рамках комплексного реформування державних органів та законодавчої бази, мета чого вбачається у трансформації України та прагнення до європеїзації правової системи та правоохоронних органів зокрема. З ретроспективного погляду важливим кроком до змін стала Концепція реформування кримінальної юстиції від 08.04.2008 № 311/2008 в ході якої були реалізовані заходи, щодо її виконання, а також відбулося законодавче

закріплення окремого інституту: кримінальний проступок. На сьогодні значення та необхідність якого розтлумачується у Законі України від 22.11.2018 № 2617-VIII, який 1 січня 2020 року набуває чинності та в дію вступає нова система класифікації кримінальних порушень, зокрема, вводиться інститут кримінального проступку[3, с. 173].

Звертаючись, в першу чергу, до науковців, уваги заслуговують праці таких вчених як Л. М. Демидова, В.І. Борисова, Н.М. Мирошніченко, Ю.Ю. Коломієць, М.І. Хавронюк, В.К. Дююновий, та ін. Впровадження кримінального проступку у правові системи інших держав мають місце ще за часів минулого сторіччя, наприклад, Закон про порушення громадського порядку(1968 р.) у Німеччині, Кодекс про проступки(1971 р.) – Польща та ін. Цей досвід слугував українському законодавцю взірцем до змін та крокуючи шляхом підвищення ефективності дії кримінального права, належного забезпечення правопорядку та кримінально-процесуальної економії[1, с. 64].

Так, 22 листопада 2018 року був ухвалений законопроект №7279-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» навколо якого точилося багато дискусій, зокрема, Н.А. Орловська зазначала наступне: аксіома гуманізації кримінальної юстиції повинна сприяти гуманізації кримінальної репресії, що вбачається у розумному розширенні кримінально-правових конфліктів, йдеться про примирення винного з потерпілим [3, с. 307].

Законодавцем це тлумачиться, так: кримінальний проступок - передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі[2].

Отже, з аналізу законодавчих актів та поглядів науковців, а також ознайомлення із зарубіжним досвідом вважаємо, що функціонування кримінального проступку у національній правовій системі забезпечить наближення України до міжнародних стандартів роботи для подальшого входу до ланки провідних європейських країн.

Список використаних джерел:

- [1] Березинська, Н.Л. (2014). Криміналізація і пеналізація кримінальних проступків. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Сер.: Юриспруденція. №10-2. Т-2, Одеса, с. 58-65
- [2] В "Голосі України" опублікували закон про нову класифікацію кримінальних порушень. Телеканал «Прямий», веб-сайт: <https://prm.ua/v-golosi-ukrayini-opublikovali-zakon-pro-novu-klasifikatsiyu-kriminalnih-porushen/>
- [3] Орловська, Н.А. (2018). Кримінально-правові заходи за вчинення кримінального проступку. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: наук. збірник(№ 4). Дніпро.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.26

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТОЇ ПОРУКИ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Карпяк Яна Анатоліївна

студентка юридичного факультету

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УКРАЇНА

Із набранням чинності нового Кримінально процесуального кодексу у 2012 році деяких змін зазнав такий запобіжний захід як особиста порука. Так, порівнюючи з КПК 1960 р. детальніше було врегульовано питання відповідальності поручителя у разі невиконання ним взятих на себе зобов'язань, також усунуто вимогу щодо обов'язкової мінімальної кількості поручителів. Натомість все ще залишається багато прогалин, оціночних понять та неврегульованих питань, що зумовлюють актуальність теми даного дослідження.

Вагомий внесок в аналіз проблемних питань, що виникають при дослідженні поняття особистої поруки зробили такі вчені-процесуалісти, як К.К. Білецька Н.О Верещинська, С.І.Данілова, А.В. Захарко, З. Ф. Коврига, В.М. Корнуков, О.В. Медведєва, В. А. Михайлов, М. М. Михеєнко, В.О. Рибалко Н.В. Ткачева, Л. К. Трунова, В.І. Фаринник, Д. А. Чухраєв та ін.

Особиста порука відповідно до ч.1 ст.180 КПК полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.

Особиста порука є одним з найбільш м'яких запобіжних заходів, що стоїть на наступній сходинці після особистого зобов'язання, проте аналіз практики застосування цього запобіжного заходу дає підстави для висновку про те що саме особиста порука є найменш часто застосовуваним запобіжним заходом. Відповідно до «Статистичного аналізу застосування судами запобіжних заходів, 2014-2018» найпоширенішим запобіжним заходом, що обирають судді, є тримання під вартою, протягом 2014-2018 рр. таких рішень було нараховано 20655. На другому місці — домашній арешт (9247 рішень), на третьому — особисте зобов'язання (7074 рішень). На четвертому – застава (220 рішень) та на п'ятому – особиста порука (52 рішення) [1, с.17].

Аналізуючи законодавче визначення поняття особистої поруки, варто наголосити на тому, що поручителем може бути лише особа, яку слідчий суддя чи суд вважає такою, що «заслуговує на довіру». Постає питання щодо того, які критерії дозволяють ствердно відповісти на запитання чи заслуговує така особа на довіру. Жодних вимог до особи поручителя у Кримінально-процесуальному кодексі не міститься, а поняття «особа що заслуговує на довіру» носить оціночний характер, та відноситься на розсуд слідчого судді або суду у кожному конкретному випадку окремо, з огляду на всебічну оцінку обставини справи.

Згідно із ч. 2 ст. 180 КПК України, кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. На відміну від КПК 1960 р., в якому було передбачено не менше двох поручителів, наразі у кримінальному провадженні може бути залучено і одного поручителя, якщо він заслуговує на особливу довіру. Введення оціночного прикметника «особлива» довіра лише ускладнює уявлення щодо того як можна розмежувати ситуації коли поручитель заслуговує просто довіри, а коли ця довіра є виправдано особливою. Варто зауважити, що відповідь на це запитання не носить суто теоретичний характер, адже саме від того яким чином оцінить ситуацію слідчий суддя/суддя залежатиме кількість поручителів, яким передається на поруки підозрюваний чи обвинувачений.

У абз. 2 п. 14 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 р. № 511-550/0/4-13 «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» зазначено: «при обранні такого запобіжного заходу слідчий суддя, суд має враховувати, що наявність одного поручителя може бути визнана достатньою лише у тому разі, коли ним є особа, яка заслуговує на особливу довіру (народний депутат України, депутат місцевої ради, особа, яка відзначена державними нагородами тощо)» [2].

Схожа оцінка поняття «особа, яка заслуговує на особливу довіру» надане у роз'ясненнях Міністерства Юстиції України від 24 квітня 2017 року «Про деякі питання застосування особистої поруки в кримінальному провадженні». Так, зазначено, що особлива довіра до особи може бути продиктована її соціальним статусом, характером чи родом занять. Наприклад, до осіб, які заслуговують на особливу довіру, можна віднести народних депутатів, депутатів місцевих рад, державних діячів, керівників органів центральної або місцевої влади, осіб, відзначених державними нагородами, громадян, які мають визначні спортивні відзнаки тощо [3].

Наведена вище позиція Мін'юсту та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ дає підставу стверджувати, що оцінка цього поняття проводиться лише з огляду на соціальний статут особи, нагороди чи відзнаки. Але чи у цьому полягає особлива довіра до особи та сподівання на те, що своїм позитивним прикладом вона здатна забезпечити належну поведінку підозрюваного/обвинуваченого? Очевидно, що така позиція не дозволяє вичерпно відповісти на запитання щодо того який поручитель заслуговує на особливу довіру, адже прив'язка поняття довіри до соціального статусу особи характеризує лише один із багатогранних аспектів цього поняття та не дає всебічного уявлення щодо особи поручителя.

Щоб дослідити ступінь довіри до особи поручителя слідчий суддя чи суддя у порядку проведення судового засідання повинен дослідити якомога ширше коло фактів, що характеризують особу поручителя. Зокрема до уваги повинна братися інформація щодо позитивної характеристики поручителя у колективі (за місцем роботи, проживання), відомості щодо стосунків які склалися між поручителем та підозрюваним чи обвинуваченим, за необхідності слідчий суддя чи суддя може навіть допитати свідків. Вчинення таких процесуальних дій безсумнівно потребує затрати часу, але вона буде виправдана, адже саме шляхом зібрання належного обсягу інформації щодо особи поручителя можна забезпечити ефективність застосування особистої поруки. У іншому ж випадку, якщо передати підозрюваного чи обвинуваченого на поручительство особи, що

не матиме для нього жодного авторитету та нівелюватиме будь-які моральні цінності, а також не бажатиме сприяти органам правосуддя у виправленні поведінки особи, що підозрюється у вчиненні кримінального караного діяння, не буде здатна забезпечити виконання підозрюваним чи обвинуваченим покладених на нього обов'язків, то відповідно застосування цього запобіжного заходу буде позбавлене жодного сенсу та призведе лише до витрати часу, чого можна було б уникнути у випадку детальнішого дослідження слідчим суддею/суддею інформації щодо особи поручителя.

Характеристика поручителя (поручителів) має включати в себе комплекс моральних і соціальних властивостей особистості, які дають змогу визнати його особою, яка заслуговує на довіру або особливу довіру, оскільки у разі застосування до підозрюваного, обвинуваченого цього запобіжного заходу найважливішою гарантією реального виконання покладених на нього обов'язків є особисті якості поручителя (поручителів). Для поручителя (-ів) надзвичайно важливо мати авторитет у підозрюваного, обвинуваченого. Моральний авторитет тієї чи іншої особи не пов'язаний з офіційними повноваженнями, реальною владою й положенням у суспільстві. Він є авторитетом, зумовленим моральними якостями особистості – силою прикладу і здатністю адекватно виразити сенс необхідної вимоги в тому чи іншому випадку. Однак означений авторитет має бути соціально схвалюваним [4, с. 161].

Варто зазначити що стосовно розподілу обов'язків, які на себе бере поручитель у юридичній доктрині існують дві протилежні точки зору. Прихильники першого підходу визнають доцільним виділення тих обов'язків, які поручитель фактично може виконати. У такому випадку поручитель за недотримання взятих на себе зобов'язань нестиме персональну відповідальність. Відповідно до другого підходу, який впливає з ґрунтового аналізу ч.1 ст.180 КПК на поручителя прямо покладається: 1) письмове зобов'язання про відповідальність за виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків; 2) зобов'язання за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу. Можемо побачити, що законодавчо ці зобов'язання не роз'єднуються, а представлені у сукупності, адже відповідальність поручителя відповідно до ч.5 ст. 180 КПК настає саме за «невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань» будь-яка градація цих зобов'язань не передбачена.

Варто зауважити, що поручитель бере на себе обов'язок особистої поруки виключно у добровільному порядку за власним клопотанням. Особливої уваги заслуговує питання довіри між поручителем та підозрюваним чи обвинуваченим. КПК не згадує про цей момент застосування запобіжного заходу, хоча він є важливим. Так, лише поручитель, який справді викликатиме у особи, що передається на особисту поруку довіру та повагу зможе позитивно вплинути на її поведінку у напрямку сприяння органам правосуддя, належним чином забезпечити виконання усіх покладених на неї обов'язків, а також у випадку необхідності без застосування примусу, яким поручитель не наділений, доставити підозрюваного чи обвинуваченого до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу. Зокрема позитивний досвід врегулювання зазначеного питання знайшов своє відображення у ч.2 ст.103 КПК РФ, відповідно до якого особиста порука як запобіжний захід застосовується за наявності згоди особи, щодо якої дається порука [5].

Натомість таку точку зору поділяють не усі дослідники зазначеного питання, зокрема Д.А.Чухраєв наголошує на тому що зазначений запобіжний

захід доцільно обирати навіть якщо обвинувачений не надає своєї згоди, а фактичні дані у справі вказують на високу ймовірність досягнення мети запобіжних заходів у перспективі. Наприклад, підозрюваний або обвинувачений знаходиться у фінансовій залежності та занадто побоюється впливу поручителя і не погоджується на його поруку [6, с. 969].

Враховуючи викладене, варто звернутися до думки науковців, які підкреслюють що під час обрання такого запобіжного заходу як особиста порука необхідним є врахування цілого ряду факторів, так О.Г. Шило та О.І. Тищенко виокремлюють наступне : 1) поручителі мають заслуговувати на довіру (або особливу довіру) слідчого судді, суду, тобто позитивно характеризуватися, користуватися авторитетом тощо; 2) слідчий суддя, суд має впевнитися в тому, що поручителі дійсно можуть позитивно впливати на поведінку підозрюваного, обвинуваченого та забезпечити його доставлення до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу; 3) поручителі мають погодитися брати участь у кримінальному провадженні в такий спосіб; 4) особа поручителя має визначатися за згодою підозрюваного, обвинуваченого з поручителем. І за наявності зазначених умов поручителі (поручитель) мають надати письмове зобов'язання про те, що вони (він) поручаються за належну поведінку особи [7].

Окремої уваги заслуговує та обставина, що довіри до поручителя у жодному разі не може бути безпідставною, вона потребує належного обґрунтування з боку самого поручителя. Бажаючи стати поручителем особа повинна довести суду чому саме вона заслуговує на довіру та яким саме чином, шляхом вчинення яких дій вона зможе вплинути на поведінку підозрюваного, обвинуваченого та забезпечити виконання покладених на нього судом обов'язків. Також важливою обставиною є встановленням слідчим суддею/судом матеріального стану особи, що виявила бажання стати поручителем, адже перевірка цієї умови є гарантією можливості поручителя нести відповідальність передбачену ч.5 ст. 180 КК у разі невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань.

Варто висвітлити ще одним недоліком нормативного врегулювання питання особистої поруки. Так, законодавець прямо вказує на обов'язок поручителя стежити за виконання підозрюваним чи обвинуваченим покладених на нього обов'язків та у випадку необхідності забезпечити можливість доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу. Але законодавець не визначає обсяг та межі повноважень, якими наділений поручитель для виконання покладених на нього обов'язків. Така неврегульованість може призвести до зловживань з боку поручителя, адже чіткі межі дозволеної йому поведінки не обумовлені законом. За таких умов можливим є порушення основоположних прав та свобод людини, що отримати конституційне закріплення, зокрема ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а також ст. 28 Конституції України - ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, така ситуація уявляється неприпустимою. Для вирішення згаданої законодавчої прогалини заслуговує на увагу думка К.К.Білецької, що пропонує наділити поручителя деякими правами для того, щоб він дійсно міг впливати на підозрюваного чи обвинуваченого [8].

Передумовою взяття поручителем зобов'язання щодо особистої поруки відповідно до ч.3 ст. 180 КПК є роз'яснення йому у вчиненні якого кримінального

правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя та наслідки їх невиконання, право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань і порядок реалізації такого права.

Та обставина що порука є добровільним волевиявленням поручителя додатково підкреслюється ч. 4 ст. 180 КПК, відповідно до якої поручитель наділений правом відмовитись від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі на нього покладено обов'язок забезпечити явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший. Відмова від поручительства оформлюється у письмовому вигляді й долучається до матеріалів конкретного кримінального провадження.

Важливою заувагою є положення КПК про те, що у разі невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення у відповідному розмірі, який залежить від категорії провадження щодо певного виду кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на визначений законом строк (ч. 5 ст. 180 КПК). Таким чином законодавець детально врегулював відповідальність поручителя, тим самим акцентуючи увагу на важливості дотримання поручителем взятих на себе обов'язків.

Таким чином, можемо підсумувати щодо процесуального порядку застосування запобіжного заходу у вигляді поруки, відповідно він зводиться до: а) подання слідчим за погодженням з прокурором, прокурором вмотивованого клопотання слідчому судді, суду про обрання цього запобіжного заходу та доказів на підтвердження його обрання; б) роз'яснення слідчим суддею, судом поручителю, який виявив ініціативу або дав згоду бути ним, у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя і наслідки їх невиконання, право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань та порядок реалізації такого права; в) постановлення слідчим суддею, судом ухвали про обрання як запобіжного заходу особистої поруки із зазначенням у ній зобов'язань підозрюваного, обвинуваченого, в тому числі одного або кількох із тих, що передбачені у ч. 5 ст. 194 КПК, зобов'язань і прав поручителя, ознайомлення їх з ухвалою та роз'яснення наслідків відмови від поручительства чи його скасування; г) надання поручителем слідчому судді, суду письмового зобов'язання про виконання ним обов'язків на виконання особистої поруки.

Щодо можливості порядку оскарження ухвали слідчого судді/суду про застосування запобіжного заходу у вигляді особистої поруки чинний КПК зазначає, що така ухвала оскарженню в апеляційному порядку не підлягає. Відповідно до ч.6 ст.180 КПК контроль за виконанням зобов'язань про особисту поруку здійснює слідчий, а якщо справа перебуває у провадженні суду – прокурор.

Список використаних джерел:

- [1] *Статистичний аналіз застосування судами запобіжних заходів, 2014-2018*. Вилучено з https://socialdata.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/court-stats_prevention.pdf
- [2] *Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 511-550/04-13 від 04.04.2013 станом на 15 жовтня 2013 р.* Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>

- [3] *Про деякі питання застосування особистої поруки в кримінальному провадженні* : Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 24. 04. 2017. Вилучено з <https://minjust.gov.ua/news/ministry/prodeyaki-pitannya-zastosuvannya-osobistoi-poruki-v-kriminalnomu-provadjenni-23551>
- [4] Тацій, В.Я. Кримінальний процес : підручник (2013). Харків , нац. юрид. ун-т акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право.
- [5] *Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001. станом на 1 квітня 2020 р.* Вилучено з http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/ .
- [6] Чухраєв, Д. А. (2011). Напрями вдосконалення особистої поруки в кримінальному процесі України. *Форум права*, № 2, 967-971.
- [7] Каплінова, О.В. (2018). *Кримінальний процес*. Харків, нац. юрид. ун-т акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право.
- [8] Білецька, К.К. (2014). Особа поручителя в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Вип. 29(2), С.. 159-162.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.27

ДО ПИТАННЯ ЗНАЧИМОСТІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Сергєєв Кирило Вячеславович

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізький національний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Сна Ірина Вікторівна

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізький національний університет

УКРАЇНА

Реальне дотримання прав і свобод людини під час кримінального провадження можливе лише за умови неухильної і точної реалізації принципів кримінального процесу, які визначені законодавчо. У цьому контексті питання дотримання принципів (засад) є вихідним в теорії кримінального процесу України, дослідженню якого протягом багатьох років приділяється велика увага вчених-процесуалістів. Такий науковий інтерес до цієї теми пояснюється і тим, що питання принципів є одним із найскладніших у науці кримінального процесу.

Принципи являють собою певні положення, дотримання яких є загальнообов'язковим для всіх учасників кримінального провадження. Принципи закріплені на конституційному рівні, і відповідають міжнародним стандартам дотримання прав і свобод людини. Саме принципи якоюсь мірою відображають рівень розвитку тієї чи іншої держави, висвітлюючи ідеї суспільних ідеалів, які стосуються кримінального провадження [1]. Як результат, такі принципи та норми визнаються основним механізмом врегулювання кримінальних процесуальних правовідносин.

Загальновизнані принципи закріплені Кримінальним процесуальним кодексом України (далі КПК України). Функціонування судочинства повинно базуватися на принципах, чітко регламентованих кримінальним процесуальним законодавством України, порушення яких ставить питання про ефективне функціонування правосуддя і законність та справедливість постановленого вироку. Принципи кримінального процесу, на нашу думку, є гарантіями

справедливості, і вони реалізують права та законні інтереси учасників кримінального провадження. КПК України розроблений відповідно до міжнародних стандартів здійснення правосуддя, і таким чином, що права та законні інтереси осіб не залежать від прокурорів, слідчих суддів чи судів.

Те, що закріпленню принципів у законодавстві України приділяється особлива увага свідчить і те, що їх закріпленню присвячено цілу главу (глава 2 КПК України). Відповідно до положень ст. 7 КПК України, зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним принципам кримінального провадження, таким як: верховенство закону, рівність, повага людської гідності, публічності, прозорості та відкритості судовий процес та його повна фіксація технічними засобами, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, тощо [2].

Під час кримінального провадження важливість дотримання принципів стоїть навіть вище за ефективність цього провадження. При порушенні будь-якого принципу, вирок не зможе набрати законної сили, тому ця сама ефективність є марною. У цей же час, практика підтверджує, що більшість помилок, яких було припущено під час кримінального провадження так чи інакше пов'язані з принципами. Зазвичай, порушення одного принципу, тягне за собою порушення наступного.

В Україні, державі яка поступово рухається у напрямку демократизації суспільства, реалізація більшості принципів є одною з величезніших проблем. Хоча і законодавство України розвивається, але деякі питання вирішуються вже більш ніж декілька десятків років. Особливі складності викликає реалізація принципу верховенства права, враховуючи високий рівень корупції у правоохоронних органах України. Можна також зазначити, що згідно до статистики за 2019 рік, Україна посідає 3 місце за кількістю справ з порушення прав людини у ЄСПЛ, що становить майже 15% від усіх скарг [3]. Ці вражаючі цифри акцентують нашу увагу на порушенні тих самих принципів під час проведення слідчих та негласних слідчих дії. Як приклад, слідчі судді можуть безпідставно видати дозвіл на обшук тільки через те, що вважають що ця особа може бути причетна, а слідчі, у свою чергу, порушити певні заходи під час того ж обшуку, через ту саму проблему та байдужість. Все це висвітлює, що деякі проблеми з питання порушення принципів, виникають навіть не з питань корупції, а з питання дотримання своєї особистої думки, а не норм законодавства.

Порушення принципів під час кримінального провадження зазвичай призводить до неузгодженості між державними органами, неможливості постановлення адекватного рішення та взагалі, у більшості випадків, до скасування справи та затягування процесу. Однак, для захисту учасників кримінального провадження до КПК України вносяться зміни. Таким чином, держава робить спробу удосконалення законодавства, для уникнення порушень загальних засад. Більше того, на нашу думку, кількість принципів повинна бути збільшена для уникнення будь-якої можливості порушення хоча б однієї з засад.

Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що принципи кримінального провадження відіграють керівну роль у галузі, отже їх порушення веде до повної юридичної нікчемності того чи іншого провадження. Україна робить кроки, щоб стабілізувати ситуацію, пов'язану з порушенням засад шляхом змін КПК України та боротьбою з порушенням законодавства державними службовцями.

Список використаних джерел:

- [1] Беспалько, І.Л. Основні ознаки засад кримінального провадження в Україні.URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15239/1/Bespalko_113-116.pdf.

- [2] Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04. 2012. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1>.
- [3] Скачко, І. Впровадження норм Європейського права. Україна на третьому місці за кількістю скарг проти неї до ЄСПЛ. URL: <http://khpq.org/index.php?id=1580303436>.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.28

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВИВЕЗЕННЯ ВУГІЛЛЯ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

ORCID ID: 0000-0003-0985-3838

Ілларіонов Олександр Юрійович

старший науковий співробітник відділу

господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки

Інститут економіко-правових досліджень ім. В.К. Макутова НАН України

УКРАЇНА

Тимчасово окуповані території (ТОТ) – території окремих районів Донецької та Луганської областей та Автономної Республіки Крим (з початку 50-х років ХХ ст. видобуток вугілля в Криму не ведеться, його запаси є незначними з точки їх зору промислової розробки), окуповані Російською Федерацією в 2014 р. Цікаво, що розміщення корисних копалин на території України – вугільних басейнів у пропорції 2% у Львівсько-Волинському, та 98% у Донецькому басейнах покладів вугілля та окупація саме територій, на яких було сконцентровано до 60% видобувних потужностей, до березня 2017 р. лише ускладнювало логістику та інші супутні питання діяльності вугільної галузі України та завдало суттєвої шкоди енергетичній безпеці держави у складний період внутрішніх та зовнішніх викликів. Структура споживання блоками ТЕС та ТЕЦ марок вугілля та ускладнена логістика у зв'язку з необхідністю перетину лінії розмежування (наявністю лише 4 пропускних пунктів та, переважно, в денні години) у зимово-весняний період створювало дефіцит антрацитових марок вугілля (марки А – антрацит та Т – тощий). З іншими марками (Г – газове та ДГ – довгополуменеве газове) ситуація більш менш була і є стабільною. Однак дефіцит вугілля антрацитових марок на ринку України та продовження його видобутку на окупованих територіях на захоплених окупаційними адміністраціями та приватними структурами, пов'язаними з ними, вугільних шахтах спонукали до ввезення через територію РФ, а потім і через територію Білорусі такого вугілля. Були спроби налагодити поставки вугілля в країни Європейського Союзу (передусім в Польщу).

Вперше інформацію щодо можливого постачання антрациту через РФ до Польщі (до країни-члена Європейського Союзу) з ТОТ було озвучено 04.10.2017 Міністром енергетики Польщі Кшиштофом Тхужевським. За його даними було ввезено 11 тис. тон [1]. Реакцією України було започаткування перевірок таких фактів, які озвучуються в пресі (про наслідки далі). До організації таких схем залучалися польські фірми-примари [2]. Також поступала інформація щодо спроб організації поставок з ТОТ до Туреччини та через чорноморські порти Болгарії та Румунії.

Одним з каналів потрапляння вугілля з ТОТ на територію України є Білорусь. Так, всі ЗМІ облетіла інформація, що у 2018 р. Білорусь експортувала до України кам'яного вугілля на 50,36 млн дол. США, що у 798 разів більше, ніж у 2017 р. (за даними Державної служби статистики Білорусі). Вугілля з ТОТ через Білорусь потрапляло в Польщу, Литву та країни СНД. Білорусь також є каналом постачання в Україну російського вугілля, через яку поставлялося 300-400 тис. тон в місяць при тому, що Білорусь володіє покладами лише бурого вугілля, які не розробляються та мають сумнівне промислове значення. Однак, вже з 2019 р. в РФ почали активно блокувати поставки не тільки російського вугілля, а й вугілля походженням з Казахстану та Киргизстану. Звісно, державні органи України (Міненерго, зокрема) офіційно заперечувати всі наведені факти.

Видобуток вугілля на ТОТ без жодних дозвільних документів, а рівно як видобуток вугілля з кар'єрів, «копанок» та за іншими схемами з наступною його «легалізацією» та реалізацією на ринку України чи інших країн є, звісно, незаконним та складає сукупність відносин тіньового енергетичного простору [3, с. 65-68.]. За інформацією Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та за даними моніторингу «Східної правозахисної групи» (СПГ), за час окупації було вивезено до РФ майже 68 млн тон вугілля різних марок вартістю орієнтовно 4,7 млрд дол. США. Водночас, за даним СПГ, з 2015 р. тільки на «офіційних» шахтах тимчасово окупованих територій (не враховуючи понад 350 нелегальних «копанок») загинуло 236 гірників, понад 2,5 тис. отримали важкі травми [4].

Вирішальне значення для посилення кризових явищ у вугільній промисловості, і пов'язаними з нею галузями – електроенергетикою та тепlopостачанням, мали заходи щодо припинення переміщення вантажів з окупованих РФ територій. Відзначаючи суттєве загострення безпекової ситуації в районі проведення операції об'єднаних сил (раніше – антитерористичної операції) у окремих районах Донецької та Луганської областей, урахувавши насильницьке захоплення українських підприємств (в т.ч. і в першу чергу – вугледобувних підприємств), розташованих на території окремих районів Донецької та Луганської областей, Президентом України було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.03.2017 «Про невідкладні додаткові заходи із протидії гібридним загрозам національній безпеці України» [5]. Тим самим було паралізовано прямі поставки вугілля з тимчасово окупованих територій (в більшості випадків – для потреб вертикально-інтегрованих компаній з повними ланцюгами вугілля-металургія або вугілля-енергетика).

02.01.2020 слідчим суддею Деснянського районного суду м. Чернігова по справі № 750/13216/19 (кримінальне провадження внесене в Єдиний реєстр досудових розслідувань за № 22019270000000059 від 09.10.2019) винесено ухвалу щодо зобов'язання ТОВ Фірма «Технова», яка знаходиться на території КЕП «Чернігівська ТЕЦ» (майновий комплекс ТЕЦ вказаним суб'єктом господарювання взято в оренду) надати тимчасовий доступ до документів, з можливістю їх вилучення в завірених належним чином копіях, а також копіях в електронному вигляді, а саме: договорів (контрактів) у т.ч. зовнішньоекономічних договорів, або інших документів, що підтверджують право володіння, користування та/або розпорядження вугіллям; сертифікатів якості вугілля; сертифікатів про походження вугілля; комерційних документів на товар (вугілля), що перевозиться; рахунків або інших документів про вартість товару (вугілля), транспортних (перевізних) документів; документів, що

підтверджують країну походження вугілля; документів, що підтверджують сплату та/або забезпечення сплати митних платежів; документів, що підтверджують заявлену митну вартість вугілля; відомостей про найменування, обсяг (кількість) та вартість товару (вугілля); висновків про результати проведених досліджень (аналізів, експертиз), проб і зразків вугілля; документів з інформацією по характеристиці вугілля; документів щодо обліку та зберігання вугілля; договорів-доручення про надання послуг з митно-брокерської діяльності [6]. Вказаний масив документів, що забезпечували господарську діяльність ТОВ Фірма «Технова» впродовж здійснення відповідних операцій щодо ввезення вугілля на територію України може стати доказовою базою у цій справі, яка надалі може стати еталонною щодо розслідування схожих справ слідчими органами.

Слідчим відділу управління Служби безпеки України в Чернігівській області в результаті досудового розслідування у вказаному кримінальному провадженні встановлено, що імпортоване в період з 01.01.2019 по 09.10.2019 вугілля видобуто на непідконтрольній території України та транзитом через Російську Федерацію і Республіку Білорусь ввезене на територію України, а грошові кошти від вказаної протиправної діяльності спрямовані на підтримку незаконних збройних формувань, що діють на Сході України. Ще раніше ухвалою від 19.12.2019 по справі № 750/13216/19 було призначено судову експертизу речовин хімічних виробництв (зразків вугілля) [7]. Експертам були поставлені наступні питання: 1) які показники має надане на експертизу вугілля: зольність, загальна сірка, вихід летких речовин, теплота згорання; 2) до якої марки належить надане на дослідження вугілля; 3) яке можливе місце походження (родовище) наданого на дослідження вугілля? Слід зазначити, що вугілля з будь-якого родовища, та, навіть, окремого пласта має унікальні властивості («почерк»), що, відповідно, дозволяє за певними показниками встановити місце походження (видобутку) такого вугілля. Це, в свою чергу, дозволить офіційно на підставі судового рішення визнати факти ввезення в Україну вугілля, видобутого на ТОТ. Також таке перше судове рішення матиме превентивне значення щодо відмови інших суб'єктів господарювання енергетичного та теплоенергуючого секторів економіки від ввезення вугілля, видобутого на ТОТ.

Попередження ввезення вугілля з ТОТ не вичерпується лише кримінально-правовими засобами щодо корегування поведінки суб'єктів господарювання (їх посадових осіб). Іншим дієвим засобом витіснення вугілля, видобутого на ТОТ, з ринку України є створення умов щодо переведення блоків вітчизняних ТЕС та ТЕЦ на марки вугілля газової групи (Г, ДГ) замість антрацитів (А, Т). Антрацитові групи вугілля також є досить дефіцитними і на світовому ринку. А маючи на увазі те, що існують певні логістичні обмеження щодо поставок морем вугілля в режимі імпорту (обмеженість щодо тоннажу суден та глибин портів, інфраструктури перевалки тощо), то це є додатковим фактором, який сприятиме у подальшому розгортанню процесів модернізації та переведення блоків електростанцій та теплоелектроцентралей на вугілля газової групи власного видобутку (державних та приватних шахт).

Так, на приватних ТЕС з квітня 2017 р. розробляються програми переведення блоків ТЕС ПАО «ДПЕК Дніпроенерго», які у найбільшій мірі залежні від вугілля антрацитових марок. Залишається і сьогодні суттєва залежність ТЕЦ від антрацитового вугілля (Чернігівська, Дарницька, Миронівська, Краматорська та Сумська ТЕЦ).

Джерелом поповнення запасів антрацитових марок вугілля є Російська Федерація. Інфраструктура України вкрай адаптована до прийому саме вугілля з РФ (без домішок поставок вугілля з ТОТ). Однак, для РФ будь-який енергетичний ресурс (газ, вугілля, бензин тощо) є інструментом політичного та економічного тиску. І це підтверджується наступним. Відповідно до постанови Уряду РФ «Про внесення змін в постанову Уряду Російської Федерації від 29 грудня 2018 р. № 1716-83», відповідно до п. 2 Змін, що додаються до постанови, встановлено, що з 01.06.2019 р. вивіз з Російської Федерації на територію України товарів згідно з переліком відповідно до додатку № 3 здійснюється виключно на підставі дозволів, які видаються Міністерством економічного розвитку Російської Федерації. Відповідно, додатком № 3 за кодом ТН ЗЕД Євразійського Економічного Союзу 2701 «Вугілля кам'яне; брикети, окатиші та аналогічні види твердого палива, отримані із кам'яного вугілля», 2702 «Лігніт, або буре вугілля, агломероване чи неагломероване, крім гагату» та 2704 00 «Кокс або полукокс із кам'яного вугілля, лігніту чи торфу, агломеровані або неагломеровані; вугілля реторне». Непрозорість отримання таких дозволів створює «вибрану» групу постачальників та, як наслідок, контроль за колом суб'єктів господарювання – покупців такого вугілля.

Також дієвим засобом витіснення вугілля з ТОТ з ринку України є встановлення економічно обґрунтованих бар'єрів у торгівлі з країнами – транзитерами (РФ, Білорусь) та країнами, які створюють сприятливу ситуацію щодо можливостей підроблення документів про походження вугілля, яке, по факту, видобуте на ТОТ. Перевищення пропозиції над попитом щодо вугільної продукції (електроенергетика, металургія, теплоелектроцентралі, побутові споживачі тощо) створює сприятливі умови для введення спеціальних захисних заходів в рамках міжнародних документів Світової організації торгівлі та Європейського Союзу (в межах Угоди про асоціацію). Так, Кабінетом Міністрів України анонсувалося запровадження спеціального мита для всіх типів вугілля, крім антрациту та коксівного вугілля, для енергетики та металургійної промисловості, з 01.04.2020 в розмірі 65%, потім дата ведення такого захисного заходу була перенесена на більш пізній строк. Однак, на виправлення ситуації потрібен час. Все ж, не в останню чергу криза у галузі спричинена невдалими організаційно-структурними кроками (див. докладніше [8, с. 34]). Невдалими організаційно-структурними кроками варто вважати об'єднання міністерств та інших органів центральної виконавчої влади в одне Міністерство енергетики та захисту довкілля України (Мінекоенерго), яке знов анонсовано роз'єднати як мінімум на два міністерства. Це, на нашу думку, аж ніяк не буде сприяти злагодженій роботі щодо недопущення потрапляння нелегально видобутого вугілля з ТОТ в Україну та країни ЄС, а також координації відповідних зусиль між Мінекоенерго, Міністерством зовнішніх справ, Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (останні теж планується реорганізувати).

Висновки. Україна останнім часом не докладає дієвих дипломатичних зусиль щодо попередження та подальшого унеможливлення налагодження поставок вугілля з ТОТ на ринок України та до країн ЄС й використання території Білорусі та Російської Федерації як логістичної ланки його вивезення та транспортування з ТОТ. Цей засіб попередження ввезення (та вивезення) вугілля з тимчасово окупованих територій використовується формально та поверхнево на рівні прес-заяв уповноважених органів галузевого управління – Мінекоенерго (та всіх його попередників з відповідним статусом). Слід мати на

увазі, що РФ не є надійним постачальником вугілля потрібних ринку України марок вугілля. Вугілля (як і інші енергоресурси, зокрема, газ) є інструментом економічного тиску на Україну. А тим часом, протидія цим тенденціям не відображена у жодних програмних документах, також не мають свого відображення можливі наслідки скорочення присутності вугілля з ТОТ на ринку України та країн ЄС – закриття та консервації (затоплення) окупаційними адміністраціями вугільних шахт з-за відсутності ринків збуту цього незаконно видобутого вугілля.

А наслідки «реструктуризації» окупаційними адміністраціями шахт вже сьогодні призводять до еколого-соціальної катастрофи [9 С. 82-86]. Враховуючи це слід приступити до розробки основних засад моніторингу підприємств вугільної галузі (вугільних шахт передусім) та створити нормативне підґрунтя для інвентаризації матеріальної та екологічної шкоди з метою пред'явлення країні-агресору (окупанту) позовів майнового характеру в міжнародних судових інстанціях.

Список використаних джерел:

- [1] Tchórzewski o węglu z Donbasu: Przyjechało go tyle, ile jeden blok elektrowni zużywa dziennie (2017). *Biznes.Alert*. Retrieved from <https://biznesalert.pl/tchorzewski-o-weglu-donbasu-przyjechało-go-tyle-jeden-blok-elektrowni-zuzywa-dziennie/>
- [2] Karolina, Baca-Pogorzelska, Michal Potocki. Antracyt z Donbasu i spółka widmo na Śląsku. Tak do Polski trafia węgiel z okupowanych terenów (2017). *Dziennik*. URL: <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/559576,do-polski-trafia-wegiel-z-okupowanego-donbasu.html>
- [3] Ілларіонов, О.Ю. (2019). Тіньовий енергетичний простір (на прикладі вугільної галузі) : Економіко-правові аспекти сталого розвитку : держава, регіон, місто: матеріали Першої міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2019 р., м. Київ). Київ : Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень, 208 с.
- [4] Інформаційне зведення щодо основних тенденцій на ТОТ 15-24 травня 2020 року (2020). *Офіційний сайт Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України*. Вилучено з https://mtot.gov.ua/ua/informacine-zvedennja-schodo-osnovnih-tendenci-na-tot-15-24-travnja-2020-roku_2316724046076577277
- [5] Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 березня 2017 року «Про невідкладні додаткові заходи із протидії гібридним загрозам національній безпеці України» (2017). Указ Президента України від № 62/2017. Вилучено з <https://www.president.gov.ua/documents/622017-21470>
- [6] Ухвала Деснянського районного суду міста Чернігова від 02.01.2020 по справі № 750/13216/19 у кримінальному провадженні, внесеному в Єдиний реєстр досудових розслідувань за №22019270000000059 від 09.10.2019. Вилучено з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86766238>
- [7] Ухвала Деснянського районного суду міста Чернігова від 19.12.2019 по справі № 750/13216/19 у кримінальному провадженні, внесеному в Єдиний реєстр досудових розслідувань за №22019270000000059 від 09.10.2019. Вилучено з <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86484587>
- [8] Ілларіонов, О.Ю. Правові питання організаційно-структурних змін у вугільній галузі України (2020). Public communication in science: philosophical, cultural, political, economic and IT context: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 5), May 15, 2020. Houston, USA: European Scientific Platform, 2020. 102 p. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v5.14>
- [9] Ілларіонов, О.Ю. Стан та перспективи нормативного забезпечення ліквідації надзвичайних ситуацій на територіях закритих (затоплених) вугільних шахт . (2019). Об'єкти екологічного і суміжних галузей права: теоретичні та практичні аспекти в умовах сталого розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2019 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. Київ: НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.29

МІСЦЕ ПСИХОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Єна Ірина Вікторівна

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Запорізький національний університет

УКРАЇНА

Кіберзлочинність визнана однією із загроз правопорядку, як на національному так і на міжнародному рівнях. Її поява призвела до нового розуміння сутності злочинності, оскільки особа може бути суб'єктом кіберзлочину, навіть не усвідомлюючи цього. Наприклад, використовуючи програмне забезпечення, дивлячись фільми, слухаючи музику, тощо, які не ліцензовані (піратські).

Звісно, що такі діяння суттєво відрізняються від традиційних злочинів. Крім того, нові технології не обмежені географічними та часовими кордонами. Це ускладнює їх виявлення і розслідування та збільшує потенціал злочинної поведінки осіб, оскільки сучасні комп'ютерні технології, широкий доступ до Інтернету дає злочинцю відчуття анонімності, зменшення фізичного ризику та ризику припинення злочинної діяльності та затримання. Таке відчуття призводить до того, що кіберзлочини все частіше набувають характеру серійності, оскільки неможливо визначити профіль правопорушника.

Саме тому особливої уваги заслуговує питання застосування спеціальних знань психології в процесі боротьби з кіберзлочинами, і їх недооцінка може призвести не тільки до неефективності діяльності органів розслідування, а і до протилежного ефекту боротьби з кіберзлочинами – збільшенню їх кількості, оскільки у такому разі злочинець відчуває свою безкарність.

Першим кроком у напрямку успішності розслідування кіберзлочинів, на нашу думку, є розуміння мотивів злочинця, встановлення психологічних причин його злочинної поведінки. І тут необхідним є застосування спеціальних знань у галузі психології, оскільки психологічні причини такої поведінки різноманітні – від простого бажання розіграти, бажання отримати популярність у мережі, серед однолітків – до вчинення тяжких злочинів: шпіонаж, підробка документів, шахрайство, крадіжка, тощо. Зрозумівши психологічні причини поведінки кіберзлочинців можна розробити ефективні засоби попередження.

Психологічні знання, та їх застосування при розслідуванні кіберзлочинів дають змогу інтерпретувати докази зібрані у кримінальному провадженні, визначити психотип особи кіберзлочинці (в тому числі і мотивацію).

Встановити характеристики потерпілих від кіберзлочинів також можливо із застосуванням спеціальних знань психології, оскільки офлайн-стосунки здебільшого ґрунтуються на обміні інформацією, довірі, взаємозалежності. Це дозволяє злочинцям застосовуючи психологічні маніпуляції обдурювати людей, отримуючи бажану інформацію, гроші, доступ до цифрових систем та мереж, тощо. Поширеним прикладом таких дій є відправлення фітінг-листів, за допомогою яких злочинцям вдається ошукати достатньо велику кількість їх отримувачів змушуючи їх, використовуючи психологічний тиск, відкривати листи, посилання, або вкладення, які встановлюють на комп'ютери користувачів

зловмисне програмне забезпечення. Фішинг-листи ґрунтуються на багатьох принципах психології особистості, використовуючи які «соціальний інженер» отримує можливість маніпулювати людьми, експлуатувати їх з метою отримання доступу до конференційної інформації. Потім ця інформація використовується для того, щоб використовувати людину, або установу, організацію в якій він працює. Такі злочинці часто ігнорують соціальні умовності, що призводить до злочинної поведінки, крім того, такі особи не відчують відповідальності за свої дії та їх негативні наслідки для потерпілих.

Таким чином, вдавшись у людську психологію, можна зробити принциповий стрибок у напрямку підвищення рівня обізнаності користувачів кібер простору, в тому числі у сфері кібербезпеки. Застосування психологічних знань в процесі боротьби з кіберзлочинними обумовлено по-перше, специфічністю даного виду злочинності; по-друге, специфічністю простору в якому вчиняються кіберзлочини; по-третє, роллю особистих якостей особи; по-четверте, значними збитками в результаті вчинення кіберзлочинів.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.30

НОВЫЕ ПРАВИЛА РАБОТЫ СУБЪЕКТОВ РЕСТОРАННОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ (ОТДЕЛЬНЫЕ НЮАНСЫ И ПРОКОНКУРЕНТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ)

ORCID ID: 0000-0003-1117-0729

Мельник Светлана Борисовна
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедры хозяйственного права и процесса
Национальный университет «Одесская юридическая академия»

Сорокина Татьяна Борисовна
юрист
ООО «Консул-Хелп»

УКРАИНА

Сфера ресторанного хозяйства, как известно, стала одной из уязвимых в сложившейся общемировой ситуации. Субъекты хозяйствования ищут новые эффективные формы экономического «выживания» непосредственно и, соответственно, вынуждены будут искать и новые проконкурентные направления своей деятельности. Опосредованный объект их интересов (под непосредственным предлагаем понимать финансовый (экономический) доход) – потребитель (человек) - оказался под угрозой. Поэтому информативное понимание единых правил деятельности субъектов ресторанного хозяйства сегодня важно не только само по себе, но и должно заложить основу модернизации соответствующих законодательных предписаний.

Анализ базовых правовых норм функционирования ресторанного хозяйства в Украине позволяет утверждать, что каких-либо изменений за предшествующие несколько месяцев, начиная с 2020 года, они не претерпевали. К базовым правовым нормам в контексте обозначенной темы относим соответствующие нормы Хозяйственного кодекса Украины [1], Правила осуществления торговой деятельности и торгового обслуживания на рынке

потребительских товаров [2], и, следовательно, Правила работы заведений (предприятий) ресторанного хозяйства [3]. Правда, следует отметить, что в кодифицированном акте появилась общая конструкция продления сроков в пределах карантина по ст.ст. 232, 269, 322, 324 (п. 7 раздела IX). Следовательно, законодательство о ресторанном хозяйстве непосредственно каких-либо новелл в правила работы профильных заведений не ввело. Упомянутая же «карантинная» конструкция кодекса вытекает из социально-экономического Закона Украины № 540-IX от 30.03.2020 г. [4]. Обновленных непосредственных правил он также не содержит, но касается аспектов налогообложения, расчетов, кредитования, субъектного статуса, государственных контрольных мероприятий и т.п. Так, на фоне общего карантинного моратория до 30 июня текущего года сохраняются плановые проверки в сфере ценового государственного регулирования, а также в сфере санитарного и эпидемиологического благополучия населения (значит и для субъектов ресторанного хозяйства). Карантинные сроки привязаны и к срокам проведения годовых общих собраний (сборов) участников обществ с ограниченной и дополнительной ответственностью – эмитентов ценных бумаг. Если говорить о субъектах ресторанного хозяйства, например, в контексте их видовой и организационно-правовой составляющей. При этом без привязки к конкретным карантинным срокам специальным законодательным актом отменено положение о недопустимости повторности аналогичной государственной помощи в пределах действия оной для субъектов малого и среднего предпринимательства, которыми потенциально могут признаваться и субъекты ресторанного хозяйства (предположительный вывод - и после отмены соответствующих карантинных мероприятий).

Все выше сказанное приводит к выводу о необходимости анализа правовых норм о карантине, вытекающих полномочиях правительства и соответствующем их влиянии на установление правовых предписаний к сфере ресторанного хозяйства. При этом необходимо отметить, что за последние почти три месяца ситуация с правилами работы субъектов хозяйствования кардинально менялась, основываясь на постановлениях, изменениях к ним, принятых Кабинетом Министров Украины: начиная от документа № 211 от 11.03.2020 г. [5] и учитывая сегодняшний правительственный акт № 392 от 20.05.2020 г. [6]. И речь идет не только о деталях, но и о полном запрете работы предприятий ресторанного хозяйства на первых порах, последующих исключений из него, например, допуске отдельных способов (форм) обслуживания клиентов (потребителей) заведениями ресторанного хозяйства, работы открытых (летних) площадок с оговорками и т.д.; ограничительном функционировании заведений сферы гостеприимства. Так, только в Постановлении Кабинета Министров Украины № 211 было внесено более 10 изменений.

Следует признать, что запретные и ограничительные меры не являются однородно-проконкурентными. С одной стороны, из-за изначальных технических характеристик, финансовых возможностей в невыгодном положении оказались небольшие заведения ресторанного хозяйства (кафе, бары, закусочные, буфеты и т.п.). С другой, системные заведения также попали в ситуацию запрета функционирования, например, рестораны в отелях (даже в условиях предложенного послабления противоэпидемиологических мероприятий после 22 мая текущего года, в рамках Постановления Кабинета Министров Украины № 392).

Таким образом, формального изменения предписаний о функционировании субъектов ресторанного хозяйства в условиях карантина не проводилось, однако акты правительства установили новые правила, основываясь на положениях Закона Украины № 1645-III от 06.04.2000 г. [7]. Нормативно-правовая же привязка деятельности заведений (предприятий) ресторанного хозяйства указана в общем виде в п. 1.2 Правил [3]: в своей деятельности субъекты хозяйственной деятельности руководствуются актами законодательства Украины, которыми регулируется деятельность в сфере ресторанного хозяйства. Однако сегодня, например, уже обнародована инициатива Пленума Верховного Суда об обращении в Конституционный Суд Украины относительно конституционности ряда актов правительства и парламента, которыми вводились соответствующие ограничения, со ссылкой, например, и на конституционное право на предпринимательскую деятельность.

Список использованных источников:

- [1] Господарський кодекс України (Кодекс України). № 436-IV. (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
- [2] Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів (Постанова Кабінету Міністрів України). № 833. (2006). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF>.
- [3] Про затвердження Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства (Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України). № 219. (2002). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02>.
- [4] Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) (Закон України). № 540-IX. (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n103>.
- [5] Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (Постанова Кабінету Міністрів України). № 211. (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>.
- [6] Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів (Постанова Кабінету Міністрів України). № 392. (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#n192>.
- [7] Про захист населення від інфекційних хвороб (Закон України). № 1645-III. (2000). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.31

ОБМЕЖЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ В УКРАЇНІ

Хмель Юлія Олександрівна
здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Академія адвокатури України

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Клименко Світлана Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка та доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу
Академія адвокатури України

УКРАЇНА

Сучасна людська цивілізація переживає складні часи через негативні зміни клімату, природні катаклізми, жорстокі збройні конфлікти та навіть пандемію, наслідком чого є обмеження, обтяження і навіть втрата життя багатьох людей. Так чи інакше, зазначене відбивається на окремій особистості, адже це – соціально-адаптована мисляча людина, котра має сукупність прав, де кожна складова виступає як «...гарантована законом міра свободи (можливості) особи, яка відповідно до досягнутого рівня еволюції в змозі забезпечити її існування і розвиток та закріплена у вигляді міжнародного стандарту як загальна і рівна для усіх людей» [1, с. 172]. У контексті даної роботи акцентовано увагу на особистих немайнових правах як елементі предмету цивільно-правового регулювання, в основі яких громадянські, а також соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні.

Як зазначає Ільницька У.В. «громадянські права і свободи обмежують втручання держави у життя людини і підкреслюють найвищу соціальну цінність людини в державі. Вони покликані забезпечити автономію особистості, визначають юридичну захищеність людини від будь-якого незаконного втручання держави у приватне життя, від придушення державою прав і свобод громадянина; передбачають заходи судового захисту кожній людині у випадку порушення її прав» [2, с. 40]. Натомість, на думку Пустовіт Ж.М. «основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні – це певні можливості людини володіти, користуватися та розпоряджатися певними соціальними благами та послугами, наданими суспільством та державою, а також набувати їх в порядку, межах, формах і у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [3, с. 7].

Варто зупинитись саме на обмеженнях зазначених прав у зв'язку з всеукраїнським карантинном, котрий було встановлено Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [4]. Досліджуючи поняття «обмеження прав людини» Васечко Л. зазначає, що цей процес є «звуженням обсягу прав людини, а також чинників, що унеможливають та ускладнюють реалізацію особою прав та свобод» [5, с. 5]. Клименко С.В. розглядає комплекс правових засобів, що визначають процес здійснення суб'єктивного права, виокремлюючи для

власника межі, обмеження та обтяження майнових можливостей. У процесі досягнення мети цивільно-правового регулювання межі здійснення суб'єктивного права виступають рамками діяльності, а обмеження встановлюються у сфері існування меж і є факторами звуження дій з реалізації можливостей [6, с. 168]. Отже, у сфері здійснення цивільних прав неодмінно використовуються певні правові засоби впливу на поведінку носія суб'єктивного права.

Оцінюючи наслідки карантину у правовій площині, враховуємо, що виклики, обумовлені пандемією, вимагають від світової спільноти радикальних засобів, на підтвердження чого варто навести зміст ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якій зазначається, що «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [7]. Отже, є підстави стверджувати, що певні обмеження в умовах світової пандемії є цілком законними. Зазначене у повній мірі узгоджується з положеннями вітчизняного цивільного законодавства, зокрема, ч. 1 ст. 13 ЦК України регламентує, що «цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства» [9] – таким чином, під час карантину зміна меж здійснення особою цивільних прав є цілком законною та доречною.

Проте подібна «законність» у сучасних українських реаліях опинилась на межі порушень, коли йдеться про дії у сфері охорони здоров'я (ст. 49 Конституції України та ст. 283 ЦК України), здійснення права на медичну допомогу (ст. 49 Конституції України та ст. 284 ЦК України) та права на інформацію про стан свого здоров'я (ст. 285 ЦК України) [8; 9]. Варто відмітити критично низьку статистику тестувань хворих з ознаками гострої респіраторної вірусної інфекції на наявність коронавірусної інфекції, адже за офіційною інформацією Кабінету Міністрів України станом на 12 травня 2020 року в Україні проведено 187307 [10] лабораторних досліджень по виявленню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Наведені данні важко порівняти з актуальним досвідом тестувань в інших державах: у США ця цифра становить 9647814, у Іспанії – 2467761, у Франції – 1384633, у Німеччині – 2755770 [11]. Цілком ймовірно, що подібні розрізнення можуть пояснюватись відмінністю у кількості населення, економічному становищі тої чи іншої держави, при цьому немає сумнівів, що Україна більш матеріально вразлива, ніж Франція або Іспанія. Проте рішучі кроки з боку держави здатні забезпечити реалізацію конституційних положень, адже ст. 3 Конституції України регламентує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Видається, що сам факт відносно низької кількості лабораторних досліджень слід розглядати як обмеження права особи на охорону здоров'я та права на інформацію про стан свого здоров'я.

Потребують правової оцінки факти порушень соціальних прав особи, адже в Україні було зафіксовано випадки відмови лікарів госпіталізувати хворих осіб, у котрих було виявлено коронавірусну інфекцію, що активно висвітлювалось у

засобах масової інформації. Чого тільки вартує досвід киянина, котрий у кінці березня не зміг домогтися надання йому фахової медичної допомоги, адже медики одного зі столичних закладів охорони здоров'я спершу доправили хворого до лікарні, а згодом «пацієнт з підтвердженням COVID-19 знову [був] доставлений до дому на самоізоляцію, хоча за наказом МОЗ України він підпадав під клінічні критерії госпіталізації» [11], що можна кваліфікувати як факт порушення права особи на медичну допомогу з огляду на відповідні положення вітчизняного законодавства та змісту преамбули Основ законодавства України про охорону здоров'я – «кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, ... вдосконалення медичної допомоги...» [13].

Як правові обмеження цілком доцільно кваліфікувати певні звуження права особи на свободу пересування (ст. 33 Конституції України та ст. 313 ЦК України), а також права на особисте життя та його таємницю (ст. 32 Конституції України та ст. 301 ЦК України), – йдеться про створення мобільного додатку «Дій вдома» та надання можливості українським громадянам, які повернулися з-за кордону під час активної фази світової пандемії COVID-19, встановлювати даний додаток на особистий мобільний пристрій, що, у свою чергу, є певною альтернативою обов'язковій обсервації [14]. Неможливо заперечити актуальність даної діджитал-новації для нашої держави, аналоги якої вже певний час використовуються в інших країнах світу, але в той же час складно спростувати, що подібні засоби є прямим механізмом обмеження громадянських прав особи.

Відповідно до змісту положень Інструкції з використання електронного сервісу «Дій вдома» єдиного державного веб-порталу електронних послуг для вирішення питання щодо обсервації (ізоляції) осіб, які перетинають державний кордон або в'їжджають з тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [15] (далі за текстом-Інструкція), встановлений відповідний механізм, призначений для контролю за дотриманням умов самоізоляції. Контроль відбувається за допомогою регулярних повідомлень у додатку в довільні проміжки часу протягом дня та перевірки відповідності фотографії обличчя особи еталонній фотографії, зробленій під час встановлення мобільного додатку, та геолокації мобільного телефону в момент фотографування. У разі отримання повідомлення громадянину необхідно протягом 15 хвилин за допомогою засобу зробити фото свого обличчя на фоні навколишнього середовища, тому варто тримати свій смартфон завжди поруч, повідомлення у нічний час турбувати не будуть. Якщо особа не надсилає фото, надає не своє фото, геолокація не збігається з локацією місця ізоляції або додаток не доступний або видалений — верифікація вважається неуспішною. У цьому випадку формується та надсилається автоматичне повідомлення про неуспішну верифікацію до Національної поліції. Повідомлення включає прізвище, ім'я та по батькові, адресу проходження самоізоляції та номер телефону. У подальшому визначено, що представники Національної поліції перевіряють дотримання самоізоляції візитом до місця проходження особою самоізоляції або дзвінком. У випадку, якщо порушення самоізоляції підтверджується, представники Національної поліції можуть притягти особу до відповідальності, згідно з чинним законодавством [15]. Таким чином, застосуванням вказаного додатку

відбувається певне втручання в особисте життя особи та обмежується свобода пересування особи, а будь-які відхилення від встановленої процедури можуть розцінюватись як порушення законодавства.

Іншим звуженням особистих немайнових прав фізичної особи є обмеження у користуванні громадським транспортом для більшої частини громадян. Винятком є певні категорії осіб (працівники закладів охорони здоров'я, державні службовці Збройних Сил України), які за наявності спеціальних перепусток мають право користуватися наземними видами громадського транспорту. Елементи таких нововведень мають ознаки звужень змісту конституційних норм, зокрема ст. 21 Конституції України, адже «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах», та ст. 24 Конституції України, де закріплено, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом».

Світова пандемія 2020 року стала новим викликом для всієї сучасної цивілізації, тому для боротьби з нею виправданим є застосування достатньо жорстких правових засобів у вигляді обмежень, що обумовлені введенням карантинних заходів. Об'єктивним фактом стало усвідомлення того, що кожна держава має оперативну та результативно реагувати на ситуацію забезпеченням якісної реалізації карантинного сценарію. Надія на краще обумовлена сподіванням на те, що зазначеним чинникам ситуації, в якій опинилось людство, притаманний вимушений та тимчасовий характер. У той же час Україні, яка має вагомий потенціал, не варто обмежуватись лише запозиченням досвіду. Наша держава здатна розробити та забезпечити функціонування превентивних механізмів, в основі яких буде вдале використання таких правових засобів як межі та обмеження при здійсненні відповідних прав громадянами України в умовах світових викликів.

Список використаних джерел:

- [1] Скакун, О.Ф. (2001). *Теорія держави і права: підручник*. Харків: Консум.
- [2] Ільницька, У.В. (2012). Політичні права і свободи громадян: нормативно-правове забезпечення та механізми реалізації у демократичних державах. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Політологія*. (197), 37-41. Вилучено з <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/75844/71368>
- [3] Пустовіт, Ж.М. (2001) *Основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні* (автореф. дис. ... канд. юрид. наук). Київ, Україна.
- [4] *Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2* (Постанова Кабінету Міністрів України). № 211 (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>
- [5] Васечко, Л. (2013). Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. *Юридична Україна*. (121), 4-8. Вилучено з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I&S21STR=%D0%9624297%2F2013%2F1
- [6] Клименко, С.В. (2018). *Здійснення фізичними особами права власності на житло*. Київ: ВЦ АPress.
- [7] *Про захист прав людини і основоположних свобод* (Конвенція) § розділ 1 стаття 15 (1950). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top
- [8] *Конституція України* § розділ 1 стаття 3, розділ 2 статті 21, 24, 32, 33, 49 (1996). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4324>
- [9] *Цивільний кодекс України* § глава 2 стаття 13, глава 21 статті 283, 284, 285, глава 22 статті 301, 313 (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/sp:head#Text>
- [10] *Коронавірус в Україні. Офіційний інформаційний портал Кабінету Міністрів України*. Вилучено з <https://covid19.gov.ua/>
- [11] Covid-19 Coronavirus Pandemic. Official statistics. Retrieved from <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

- [12] У Києві хворого з Covid-19 повезли додому через відмову лікарів його госпіталізувати. *Інформаційне агентство УНІАН*. Вилучено з <https://www.unian.ua/health/country/10941842-u-kiyevi-hvorogo-z-covid-19-povezli-dodomu-cherez-vidmovu-likariv-yogo-gospitalizuvati.html>
- [13] *Основи законодавства України про охорону здоров'я* (Закон України) № 2801-XII (1992). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#top>
- [14] На кордоні можна визначитися щодо самоізоляції з додатком «Дій вдома» чи обсервації. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/news/na-kordoni-mozhna-viznachitisya-shchodo-samoizolyaciyi-z-dodatkom-dij-vdoma-chi-observaciyi>
- [15] Інструкція з використання електронного сервісу «Дій вдома» єдиного державного веб-порталу електронних послуг для вирішення питання щодо обсервації (ізоляції) осіб, які перетинають державний кордон або в'їжджають з тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. Вилучено з <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/04.2020/instrukciya-diy-vdoma.pdf>

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.32

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ МЕМОРАНДУМУ ПРО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ МІЖ УРЯДОМ УКРАЇНИ І УРЯДОМ КАНАДИ СТОСОВНО КАНАДСЬКОЇ ПРОГРАМИ СПІВРОБІТНИЦТВА

ORCID ID: 0000-0001-5979-5627

Гнілуша Сергій Іванович

аспірант за наук. спеціальністю «081-Право», юридичний факультет
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

УКРАЇНА

Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва (далі – Меморандум), що підписаний 24 жовтня 1994 року, є чинним документом регулювання відносини на міждержавному рівні [1]. Відповідно до преамбули зазначеного документу, затверджується прагнення до зміцнення дружніх відносин між урядами України та Канади шляхом забезпечення реалізації Канадської програми співробітництва (далі – КПС або Програма співробітництва). А отже, здійснимо аналіз найбільш важливої структурної одиниці документу – Статті I, яка повноцінно націлена на трактування КПС.

У пункті 1, Статті I зазначається, що КПС включатиме необмежену кількість програм та проектів у різних сферах співпраці, в тому числі: економічний, політичний, технічний, соціальний та інших напрямів взаємодії. Відповідно, до пункту 2, Статті I визначаються 10 цілей КПС. У ході аналізу автором, відокремлюються деякі з цілей, що не мають чіткого формулювання, а саме це (с) та (f). Стосовно «сприяння ефективному управлінню» для повноти передання змісту слід зазначити сфери та суб'єктів застосування. Сенс та сила наступної зазначеної цілі ставиться під сумнів, тому як виникає питання, що взагалі мається на увазі під формулюванням «полегшення страждань».

Разом із тим у пункті 3, Статті I закріплюється 6 складових компонентів Програми співробітництва, серед яких слід виділити такі важливі елементи

забезпечення виконання місій та проектів партнерства, як: направлення до України радників та експертів із Канади; технічне та освітнє забезпечення; і подальший аудит реалізації КПС.

Однак, на думку автора, не вистачає одного стратегічного компоненту, а саме колективного, двостороннього процесу створення проектів. До даного елементу необхідно включити функції проведення робіт над визначенням пріоритетних завдань з урахуванням національних та глобальних інтересів двох країн, що будуть вирішені за допомогою реалізації того чи іншого проекту, місії. Надалі рекомендується закріпити в описовому документі, наприклад, дорожній карті Програми співробітництва, зміст/завдання програми та точні оціночні критерії результативності виконання.

Висновки. У підсумку, за результатами виконаного аналізу основних положень Меморандуму, можна зробити такі важливі зауваження стосовно змісту документу. По-перше, слід доповнити цілі та компоненти Програми співробітництва, що були запропоновані автором задля досягнення більш чітких результатів для обидвох країн. По-друге, рекомендується переглянути документ з урахуванням стратегічних цілей та викликів сьогодення – а це, наприклад, важливість вирішення питання безвізу між Канадою та Україною та інші важливі критичні точки покращення та поглиблення двосторонніх відносин.

Список використаних джерел:

- [1] Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Канади стосовно канадської програми співробітництва (Меморандум, Міжнародний документ). №124_033 (1994). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_033

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.33

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗАВІДОМІСТЬ У РІШЕННЯХ СУДУ

Савицька Валерія Миколаївна

аспірантка кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УКРАЇНА

В Кримінальному кодексі України (Law of Ukraine, 2001) більше 52 разів зустрічається категорія «завідомість», зміст якої законодавець не розкриває. Зрозуміло, що явище завідомості є результатом певної психічної діяльності особи та виникає у її свідомості, проте питання її місця та ролі у складі суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення викликають широкі наукові дискусії, тоді як судова практика з цього питання є одноставною.

Для того, аби більш повно зрозуміти зміст поняття «завідомість» в площині кримінального права звернемось до судової практики.

В ухвалі Апеляційного суду Херсонської області від 08.12.2016 року по справі № 663/1116/16-к вказується, що поняття «завідомість» в складі злочину, передбаченого ч. 1 ст. 135 КК України означає *усвідомлення особою, яка чинить будь-яке діяння, певних фактів чи обставин, які впливають зі змісту*

кримінально-правової заборони (курсив наш – В.С.) залишення в небезпеці, та є ознакою, яка характеризує інтелектуальний момент умислу (курсив наш – В.С.). У діях особи наявний склад злочину лише тоді, коли вона достовірно знала про небезпеку, що загрожує потерпілому, і про те, що вказана небезпека загрожує життю останнього. Тільки не усвідомлення особою небезпечного для життя стану безпорадної особи виключає кримінальну відповідальність за залишення в небезпеці (Unified State Register of Court Decisions, 2019).

Така ж позиція міститься викладена у вироках Першотравенського міського суду Дніпропетровської області від 12.05.2016 року по справі № 186/1646/14-к (Unified State Register of Court Decisions, 2016), Апеляційного суду Миколаївської області від 01.12.2017 року по справі № 487/6386/16-к (Unified State Register of Court Decisions, 2017), Соснівського районного суду м. Черкаси від 08.12.2017 року по справі № 712/6879/17 (Unified State Register of Court Decisions, 2017), Знам'янського міськрайонного суду Кіровоградської області від 30.05.2017 року по справі № 389/123/16-к (Unified State Register of Court Decisions, 2017), Лебединського районного суду Сумської області від 14.07.2017 року по справі № 580/2061/15-к (Unified State Register of Court Decisions, 2017), Заводського районного суду м. Миколаєва від 27.04.2017 року по справі № 487/6386/16-к (Unified State Register of Court Decisions, 2017), Сумського районного суду Сумської області від 16.04.2018 року по справі № 587/1105/13-к (Unified State Register of Court Decisions, 2018).

Наведений текст судового рішення не тільки майже повністю збігається з викладеними вище роздумами в частині визначення поняття «завідомість», але і демонструє нам позицію, відповідно до якої завідомість відноситься до інтелектуального моменту умислу, а отже входить до складу такої обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, як вина.

Розглянемо й інші судові рішення по кримінальним справам, в яких фігурує ознака завідомості. Так, наприклад, цікавими є положення ухвали Апеляційного суду Київської області від 27.12.2012 року по справі № 11-1722/12, у якій вказується, що основним критерієм для кваліфікації дій винних осіб за ст.190 КК України є завідомість злочинної поведінки, тобто *формуючи свою поведінку (обман чи зловживання довірою) винний усвідомлює (курсив наш – В.С.), що повернення майна, яке потерпілий йому передає добровільно, не відбудеться»* (Unified State Register of Court Decisions, 2012).

З даного роз'яснення випливає, що завідомість – це усвідомлення певних фактів, з огляду на які особа формує власну поведінку (в цьому випадку – злочинну).

В ухвалі слідчого судді Тлумацького районного суду Івано-Франківської області від 08.06.2017 року по справі № 342/421/17 міститься посилання на рішення Верховного Суду України по справі № 5-24кс14, в якому зазначається, що постановлення завідомо неправосудного судового акта, відповідальність за яке передбачено статтею 375 КК України, є спеціальним видом службового зловживання у здійсненні правосуддя, суб'єкт якого (суддя) умисно з будь-яких мотивів свідомо і цілеспрямовано використовує своє службове становище всупереч інтересам правосуддя. Поняття «неправосудне судові рішення» у поєднанні з вказівкою на «завідомість» його постановлення *підкреслює цілеспрямований характер злочинних дій судді, його свідоме прагнення та бажання всупереч матеріальному чи процесуальному закону і (або) фактичним обставинам, встановленим у справі, постановити судові рішення, яке за своєю суттю не може бути і не є актом правосуддя (курсив наш – В.С.)* (Unified State Register of Court Decisions, 2017).

Станом на 29.03.2020 року посилання на вказане рішення Верховного Суду України на офіційному веб-сайті недоступне. Втім, подібні посилання на нього містяться в ухвалах слідчих суддів Малиновського районного суду м. Одеси від 06.02.2017 року по справі № 522/1421/17 (Unified State Register of Court Decisions, 2017), Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 15.03.2018 року по справі № 344/895/18 (Unified State Register of Court Decisions, 2018) тощо.

В цілому ж дане визначення також жодним чином не протирічить попереднім та підкреслює факт того, що ознака завідомості свідчить про свідоме прагнення суб'єкта злочину вчинити те чи інше суспільно небезпечне діяння.

Отже, як свідчить практика, українські суди в кримінальних справах розглядають завідомість в якості ознаки, що характеризує інтелектуальний моменту умислу, а отже входить до складу такої обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, як вина, та являє собою повне усвідомлення суб'єктом злочину певних фактів або обставин.

References:

- [1] Law of Ukraine, 2001. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
- [2] Unified State Register of Court Decisions, 2019. Ukhvala Apelyatsiyono sudu Khersons'koyi oblasti vid 08.12.2016 roku po spravi № 663/1116/16-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63280199>
- [3] Unified State Register of Court Decisions, 2016. Vyrok Pershotravens'koho mis'koho sudu Dnipropetrovs'koyi oblasti vid 12.05.2016 roku po spravi № 186/1646/14-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63326169>
- [4] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Vyrok Apelyatsiyono sudu Mykolayivs'koyi oblasti vid 01.12.2017 roku po spravi № 487/6386/16-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70650656>
- [5] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Vyrok Sosnivs'koho rayonnoho sudu m. Cherkasy vid 08.12.2017 roku po spravi № 712/6879/17 // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70843716>
- [6] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Vyrok Znam'yans'koho mis'krayonnoho sudu Kirovohrads'koyi oblasti vid 30.05.2017 roku po spravi № 389/123/16-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66778109>
- [7] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Vyrok Lebedyns'koho rayonnoho sudu Sums'koyi oblasti vid 14.07.2017 roku po spravi № 580/2061/15-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67730482>
- [8] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Vyrok Zavods'koho rayonnoho sudu m. Mykolayeva vid 27.04.2017 roku po spravi № 487/6386/16-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66208339>
- [9] Unified State Register of Court Decisions, 2018. Sums'koho rayonnoho sudu Sums'koyi oblasti vid 16.04.2018 roku po spravi № 587/1105/13-k // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73466042>
- [10] Unified State Register of Court Decisions, 2012. Ukhvala Apelyatsiyono sudu Kyiv's'koyi oblasti vid 27.12.2012 roku po spravi № 11-1722/12 // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28428911>
- [11] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Ukhvala slidchoho suddi Tlumats'koho rayonnoho sudu Ivano-Frankivs'koyi oblasti vid 08.06.2017 roku po spravi № 342/421/17 // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66981873>
- [12] Unified State Register of Court Decisions, 2017. Ukhvala slidchoho suddi Malynovs'koho rayonnoho sudu m. Odesy vid 06.02.2017 roku po spravi № 522/1421/17 // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64539299>
- [13] Unified State Register of Court Decisions, 2018. Ukhvala slidchoho suddi Tysmenyts'koho rayonnoho sudu Ivano-Frankivs'koyi oblasti vid 15.03.2018 roku po spravi № 344/895/18 // Yedynny derzhavnyy reyestr sudovykh rishen'. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72820565>

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.34

ХАРАКТЕРИСТИКА СТРОКОВИХ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ ТА ПІДСТАВИ ЇХ УКЛАДЕННЯ

Маланка Олександра Іванівна

студентка 3-го курсу юридичного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УКРАЇНА

Стаття 43 Конституції України зазначає, що кожен громадянин України має право на працю, що включає у себе можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно, самостійно обирає або на яку вільно погоджується. Держава, у свою чергу, створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, тим самим, гарантуючи рівні можливості при виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання для осіб, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Таким чином, Конституція України забезпечує своїх громадян рівними можливостями та правами, які вони можуть використовувати. Також на території нашої країни забороняється використання примусової праці. Не вважається такою та не може прирівнюватися до такої праці військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка може виконуватися особою за рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан. У свою чергу, держава гарантує кожному право на безпечні та здорові умови праці громадян, на заробітну плату, яка не є нижчою від визначеної у законі. На небезпечних для життя та здоров'я роботах забороняється використання праці жінок та неповнолітніх осіб. Ще одним правом, яким наділяє Конституція громадян є право на захист від незаконного звільнення та своєчасне отримання винагороди. Усі зазначені вище права громадян України захищаються законом[1].

Стаття 2 Кодексу Законів про працю України зазначає, що громадяни України мають право на працю. Це право включає у себе оплату праці не нижче встановленого та прийнятого державою розміру. Особам надається право для вільного вибору професії, роду занять чи роботи. Держава намагається створювати безпечні умови для зайнятості населення, вона сприяє укладенню трудових договорів, підготовці та підвищенню трудової кваліфікації, а за необхідності може забезпечувати перепідготовку осіб, які вивільнилися[2]. Реалізація працівником права на працю можлива шляхом укладення трудового договору в установі, організації, на підприємстві або з фізичною особою. Відповідно до законів, які регулюють обмеження робочого дня та робочого тижня, а також про відпустки – працівники мають право на відпочинок, на безпечні умови праці, об'єднання у професійні спілки. У разі, якщо особа зазнала хвороби, яка призвела до втрати працездатності, то така особа має право на матеріальну допомогу, яка гартується державою. Працівники мають право на звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від роботи, яку вони виконуючи чи посади, яку займають. Кодекс Законів про працю України визначає, що трудовий договір - це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, у зв'язку з якою працівник зобов'язаний виконувати роботу, визначену даною угодою, а власник або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати даному працівникові заробітну плату та

забезпечувати необхідні умови праці для виконання роботи. Законодавство не обмежує працівників у наявності тільки одної роботи. Вони мають право реалізовувати свої здібності до будь-якої праці, у тому числі, продуктивної та творчої, шляхом укладення трудового договору. Трудовий договір може укладатися або на одному або одночасно на декількох підприємствах, установах, організаціях незалежно від того чи вони мають на меті одну і ту саму працю та прибуток, якщо інше не передбачено законодавством, угодою сторін або колективним договором. Також існує особлива форма трудового договору – це контракт, в якому всі необхідні умови можуть бути встановлені за угодою обох сторін. Застосування контракту на території України визначається законами. Зазначене вище визначення дає змогу виділити характерні ознаки трудового договору як правового явища:

- по-перше, наявність домовленості на основі вільного волевиявлення працівника та роботодавця щодо умов трудового договору;
- по-друге, обумовлена трудовим договором робота, виконується працівником самостійно;
- по-третє, правила внутрішнього трудового розпорядку є обов'язковими для виконання їх працівником;
- по-четверте, роботодавець зобов'язаний виплачувати працівнику заробітну плату;
- по-п'яте, забезпечення належних умов праці, необхідних для виконання працівником роботи, передбачених законодавством про працю і трудовим договором повністю лежить на роботодавцю [3].

Стаття 23 Кодексу Законів про працю зазначає, що трудовий договір може бути:

- 1) таким, що укладається на невизначений строк або ще його називають безстроковим;
- 2) за домовленістю сторін може бути укладеним на визначений строк;
- 3) укладеним для виконання конкретно визначеної роботи;

Строковий трудовий договір може бути укладеним лише у випадках, коли трудові відносини необхідно встановити на конкретно визначений строк, з урахуванням характеру даної роботи чи умов за яких вона буде виконуватися, або у інших, передбачених законодавством випадках. Строковий трудовий договір – це трудовий договір, у якому чітко зафіксовано строк його дії[3].

Отже, чинним законодавством визначено та закріплено статус строкових трудових договорів. Кодекс законів про працю України дає загальну характеристику трудового договору, серед видів якого визначає і строковий трудовий договір. До загальної характеристики відносяться ознаки та види таких договорів. Основна відмінність строкових трудових договорів – це строк, на який укладено даний договір. Але вплив строку договору не означає його фактичне припинення. Такий договір може бути продовженим, в залежності від обставин за яких він був укладений. Також строковий договір може бути переукладений. Такий договір буде вважатися переукладеним з тієї дати, коли працівника було прийнято на роботу, що буде зазначено у наказі, виданому у разі укладення наступного трудового договору.

Список використаних джерел:

- [1] Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), від. 28.06.1996, №30. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
- [2] Кодекс законів про працю України, Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#top>
- [3] Іншин, М. І., Костюк, В. Л., Мельник, В. П. (2016). Трудове право України. Підручник. Київ.

ABSCHNITT XVII. HISTORISCHE WISSENSCHAFTEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.35

THE ECONOMIC FOUNDATION OF THE ARMY OF KING AKBAR

Vadym Rubel

Dr. Habil. (History), Professor,
Department of History of the Ancient World and the Middle Ages,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Taras Vasylenko

Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Maksym Pryhoniuk

Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

UKRAINE

To analyze the military reform of Padishah Akbar, it is necessary to outline the features of economic and political development of the Mughals and India in the XVI century, because Akbar's army was undoubtedly a personification, a reflection of those processes, Indian society and economic and political processes.

At the time of Akbar's coming to power in 1555, the Mughal Empire was in a rather difficult position. Although the Mughals succeeded in gaining control of northern India, neither Babur (1526 – 1530) nor his son Humayun (1530 – 1555) succeeded in establishing a new state mechanism and Akbar inherited the system of government and army of the Delhi Sultanate. moment could no longer perform their functions. Confirmation of the weakness of the state mechanism and the army of the Delhi Sultanate was the battle of Panipat in 1526, when the army of Sultan Ibrahim Shah Lodi (1517 – 1526), numbering one hundred thousand soldiers, was completely defeated by a much smaller army of Babur. The victory for the Mughals was ensured by firearms and tactics of maneuvering, which Babur borrowed from the nomads [1].

Babur, a descendant of Genghis Khan and Tamerlane, was, in his opinion, a Turk, so he was more proud of this ancestor, considered himself the head of the Timurid family, and was convinced that his state should become the successor to the Tamerlane empire [2]. As a result, in 1507 he took the title of king, "king of kings". Babur brought with him to India the state-building traditions of the Genghisids and Timurids and the concept of a centralized state where the ruler would have unlimited power [1]. Thus, it can be argued that compared to the last century of Delhi's existence Sultanate in the Mughal Empire, the importance of central power and the influence of the personal king, however, the final formation of the ideological foundation of the new Mughal state is completed only under Akbar.

During the reign of Akbar, the Mughal state became an all-Indian centralized empire, in which the padishah was endowed with absolute power and relied on an extensive bureaucracy, and the religious beliefs of his subjects played a secondary

role. It is worth noting that the social and political structure of the Mughal Empire was quite similar to the social structure of the Delhi Sultanate: the state continued to be headed by a military class consisting of Sunni Muslims, officials were Shiite Muslims. However, if during the Lodi dynasty the military nobility consisted mostly of Afghans, the elite in the Mughal Empire was a real “international”, because the army included Turks, Central Asians, Afghans and Hindu Rajputs. Of course, the new empire needed a new type of army: the principles of organization of troops, which operated during the Delhi Sultanate, no longer met the challenges of the time.

During the Lodi dynasty, the army of the Delhi Sultanate was based on the Indian army of detachments of landowners-jagirdars. They received from the state for temporary use allotment of land – Jagir. At the expense of income from this allotment Jagirdar had to support himself and a detachment of soldiers. If necessary, the sultan convened Jagirdar detachments and formed an army from them. However, this system had two major drawbacks. First, the Jagirdars did not keep the required number of soldiers, taking away the money that should go to pay the soldiers. Secondly, at the beginning of the 16th century, the state land fund of the Khalis was reduced, and the Jagirs actually became the private property of the Jagirds themselves [3]. Also the Jagirdars themselves collected taxes in their possessions and, of course, most of the taxes simply did not reach Delhi.

The advent of firearms significantly changed the art of war: the Battle of Panipat in 1526 clearly demonstrated all the advantages of guns and muskets. The army of the Mughal state could not do without a large artillery fleet and units that would be equipped with small arms. However, the existence of artillery troops would be impossible without the creation of workshops for the manufacture of guns and rifles, small artisans simply could not provide the army with the necessary amount of firearms. Only the state could hold artillery and musketeers, but for this it was necessary to create new arsenals, weapons depots, reorganize the supply service.

Thus, as already mentioned, the centralized empire needed a new centralized army. To create this new army, two components were needed: a developed infrastructure and a strong economy, because money was needed to maintain a new army. Roads and caravanserais for travelers were created by Sher-Shah, there were enough fortresses in India, but the financial situation in the Mughal state was extremely difficult.

Northern India was a rich country, Babur notes that the total income from the former possessions of the Delhi Sultanate was 52 crores (probably it is crore tenge, 250,000 rupees) [1]. Among the advantages of India Babur includes the fact that in Hindustan there were a large number of professional craftsmen who inherited the craft from their ancestors. So we see that India's economy was quite developed, but the weakening of the central government in the last years of the Delhi Sultanate led to the fact that the financial and tax systems of the state ceased to function properly [1]. The Jagirdars, who were supposed to collect taxes, simply did not transfer the money to the central treasury. Therefore, before starting to create a new type of army, Akbar had to reorganize the country's tax system.

In fact, Akbar carried out two tax reforms. The first tax reform began in 1575, when Akbar abolished the Jagir system and transferred all lands to the state land fund, the Khalis [4]. “Warlords and other servants were given a salary, and their rank was determined by the merits and size of the army”, Abu al-Fazl told Akbar-name. In addition, taxes now had to be paid in cash, not in kind, as was the case before. From now on, the state completely controlled the collection of land tax – the main source

of income in the country, and the army was transferred to cash maintenance, which made the Jagirdars dependent on the power of the king [4].

Taxes were to be collected by specially appointed officials, the Amils. Amil paid crores to the treasury, and in return received the right to collect from one district for the next three years (the state was divided into 182 districts, each of which brought crore tenge or 250,000 rupees) [4]. It should be noted that the total amount of tax from the territories where the reform was introduced was three times higher than the amount of income from the same lands in the time of Babur (in the provinces of Bengal, Bihar and Gujarat left the old tax system, because these regions only recently became part of the empire) [4]. The fact that the amount of taxes from the same territories has tripled since Babur's time can be explained by the fact that from now on the state took away the funds that the Jagirdars had previously appropriated. In view of this, we can say that during the Lodi dynasty, the central government had less than a third of the total amount of taxes left.

Thus, in the Mughal Empire began to operate a ransom tax system. Why did Akbar choose this option of tax reform? We can identify the two most likely causes. First, Akbar could copy some elements of the tax systems of other Muslim states. For example, in the Ottoman Empire in the late sixteenth century, the right to collect taxes was transferred to the merchants [5]. In addition, Akbar's reforms required a huge amount of money to be taken instantly, which was made possible by the ransom system. In parallel with the tax reform, Akbar is changing the methods of measuring land. In the past, land was measured with a rope, which caused inaccuracies, as the rope could be too dry or wet, creating opportunities for fraud. By order of Akbar, the measurement of land was henceforth to be carried out by special bamboo poles fastened with iron rings [4]. An attempt to introduce a ransom tax system in the Mughal Empire was unsuccessful, as were other similar reforms in the East. The crores literally robbed the peasants, taking from them everything that was possible, without thinking about the further functioning of peasant farms [6]. In addition, Akbar faced strong resistance from the Jagirdars, although the abolition of the Jagir system took place only on paper. In practice, Akbar did not even start taking real steps to eliminate the Jagirs. Abu-l Fazl in "Akbar-name" confirms this. For example, Abu al-Fazl writes that in 1575, General Munim Khan left a detachment of soldiers to guard his Jagir during his absence. In 1576, Akbar exempted under taxes Jagir military leader Hussein Khan [4]. Such facts suggest that the ransom tax system was seen only as a temporary measure, and Akbar did not plan to transfer all land to the Khalis fund.

Thanks to payments from the amils, the treasury was quickly filled, which allowed for large-scale reforms. And the threat of eliminating the Jagir system has forced the Jagirdars to perform their duties more responsibly and to be much more loyal to the authorities. Thus, Akbar's first tax reform, despite its failure, contributed to the centralization of the Mughal state.

References:

- [1] Zakhir ad-Din, Babur. (1992). Babur-name. (Perevod so starouzbekskogo M. A. Sal'ye). Tashkent: Glavnaya redaktsiya entsiklopediy. [In Russian]
- [2] Gaskoyn, B. Velikiye Mogoly. (2003). Potomki Chingiskhana i Tamerlana. Moskva: Tsentrpoligraf. [In Russian]
- [3] Antonova, K. A. (1973). Istoriya Indii. Moskva: Mysl. [In Russian]
- [4] Abu-l Fazl, Allami. (2003). Akbar-name. (Perevod s angliyskogo I. O. Klubkova, A. Ye. Dunayev). Samara: Agni. [In Russian]
- [5] Rybakov, R. (2000) Istoriya Vostoka: v 6 tomakh (T. III). Moskva: Vostochnaya literatura. [In Russian]
- [6] Alayev, L.B. (2003). Srednevekovaya Indiya. Sankt-Peterburg: Alteyya. [In Russian]

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.36

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ УСНОІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ORCID ID: 0000-0002-0190-4015

Гончарова Наталія Олександрівна

канд. істор. наук, доцент, доцент кафедри української
і всесвітньої історії та культури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

УКРАЇНА

Сучасні реалії вітчизняної історичної науки засвідчують багатоаспектний пошук в контексті різноманітної проблематики. Однак, відзначимо, що інтерес науковців до усноісторичного методу та потенціальних можливостей його застосування у нагальних історичних дослідженнях дозволяє однозначно віднести зазначений метод до мейнстримових.

Саме тому важливо враховувати вже накопичений досвід у площині усної історії. Метою статті є вивчення напрацювань фахівців у цій галузі для оптимізації подальших наукових розвідок. Так, О. Марущак розглядає приклади використання інтердисциплінарних підходів в усноісторичних дослідженнях пам'яті. У висновку науковець зауважує, що теорія і практика усної історії є результатом міждисциплінарного синтезу із застосуванням вказаних методик, розроблених для кожного окремого наукового дослідження [7]. Крім того, О. Марущак до провідних питань, що актуальні не лише для усної історії, але й цікавлять фахівців різних галузей гуманітарного знання, котрі прагнуть задіювати в професійному аналізі джерела усного походження, відносить аналіз окремих інтерв'ю, специфіку інтерв'ювання представників різних соціальних і професійних груп, особливості у складанні анкет для опитування за спеціальними темами, технічні й етичні складнощі інтерв'ювання та подальшої обробки даних тощо.

Ю. Іріюглу запевняє, процес будь-якого наукового дослідження розпочинається з визначення ключових дефініцій. Отже, формування цілого напрямку заснованих на усноісторичній методиці досліджень висуває на перший план питання термінології [5]. Дослідник вказує на своєрідність першоджерела – людини, адже це обумовлює багатомірність усних оповідань, тому поняття «усноісторичне джерело» пропонує застосовувати суто в межах конкретного, орієнтованого на метод усної історії дослідження. Ю. Іріюглу резюмує: поза ним дане поняття вимагає постійного застереження та уточнення відповідно до поставлених пізнавальних завдань.

Фактори підвищення результативності інтерв'ю на прикладі місця його проведення аналізуються в науковій розробці Н. Гончарової [4]. Авторка наголошує, що саме інтерв'ю дає змогу всебічно вивчити роль особистості в історичному контексті, докладно висвітлити актуальні проблеми минулого і сьогодення, об'єктивно скорегувати традиційні погляди на певні суспільно значущі процеси та явища, а отже вплинути на конструювання біографії людини і біографії людства на основі усних свідчень. У висновках зазначається, що місце проведення інтерв'ю – важливий чинник активізації пам'яті, однак центром дослідницької уваги має бути людина, її спогади, переживання, досвід.

Усна історія виступає і як методологія, і як самостійна галузь знання, переконує І. Передерій. З'ясування місця та ролі «oral history» в системі інших гуманітарних наук є нагальним завданням для вчених, що професійно

займаються усноісторичними дослідженнями [9]. Крім того, автор визначає міждисциплінарність однією з найважливіших новітніх тенденцій.

А. Бельдій, Н. Темірова на основі усноісторичного методу вивчають заломлення значущих подій у вітчизняній історії крізь призму життя пересічної української родини [1]. Дослідження демонструє історію однієї родини на тлі ключових подій ХХ ст. загальноукраїнського масштабу, доводячи їх нерозривність.

І. Пушук із застосуванням методики усної історії здійснює суцільне територіальне охоплення в рамках висвітлення локальної теми своєрідності українсько-польського міжнаціонального протистояння на Волині в 1938–1944 рр. на терені двох сусідніх районів, Здолбунівського та Острозького, які в міжвоєнній Польщі становили Здолбунівський повіт [11]. Саме такий підхід дозволяє збагатити джерельну базу, виявити типові для досліджуваного краю прояви наростання і перебігу подій, охарактеризувати їхні особливості крізь призму критичного переосмислення суб'єктивних трактувань.

У статті Р. Манько, Н. Безкоровайної розглянуто тему колективної соціальної пам'яті в соціологічному та антропологічному аспектах. Проаналізовано праці видатних дослідників ХХ ст. щодо пам'яті як чинника соціалізації окремих суспільств та націй. Увагу зосереджено на дослідженні соціальної пам'яті єврейської громади після Голокосту та Другої світової війни через аналіз збірки репортажів Г. Кралль «Докази про існування» [6]. Автори упевняють, пам'ять є однією з головних людських потреб, а репортаж є дієвим способом збереження пам'яті.

О. Солошенко розкриває сутність усноісторичного дослідження. В роботі наголошується, що збір, вивчення й аналіз спогадів покоління дітей війни в межах методу усноісторичних досліджень дозволяє використовувати біографічну інформацію респондентів для формування самостійного нового погляду на події Другої світової війни [14]. Визначається відтворення повсякденної історії на основі життєпису та діяльності особи в певний період історії як перспективний напрям соціально-гуманітарних досліджень.

Стан історичної свідомості мешканців міста Тернополя розглядається в дискусійній праці В. Окаринського [8]. Дослідник залучає дані інтерв'ювання звичайних обивателів, публічних осіб, бізнесових структур, преси, краєзнавців та органів влади і місцевого самоврядування стосовно знання й шанування історії свого міста, збереження його унікального історико-культурного обличчя.

А. Прохоровою розкриваються методологічні засади, особливості та складнощі збору глибинних інтерв'ю в межах проектів «Майдан. Свідчення» та «Майдан. Медична допомога», котрі мають на меті збереження особистих свідчень – персонального соціального досвіду – учасників київського Майдану 2013–2014 рр. [10]. Дослідження цікаве описом конкретного прикладу використання напівструктурованого глибинного інтерв'ю для фіксації індивідуального досвіду переживання знакових соціально-історичних подій. Акцент зроблено на впливі чинників складного психологічного стану респондентів та швидкого розвитку політичної ситуації в Україні на перебіг здійснюваних досліджень.

Ю. Бураковим, О. Сухим аналізуються результати глибинного інтерв'ю курсантів Національної академії сухопутних військ – учасників сучасної російсько-української війни. В інтерв'ю опитаних звернена увага на різноманітні аспекти перебування захисників Вітчизни на фронті [3]. Науковці підкреслюють неабияке значення методу усної історії для створення джерельної бази історичних досліджень з новітньої історії України.

Розробка К. Сізової, Н. Алексєнко висвітлює етапи створення книги спогадів учасників АТО і волонтерів Кременчука – від розробки концепції

видання до тиражування [13]. Особливу увагу авторами приділено методу, покладеному в основу книги, а саме методу нарративних інтерв'ю. У підсумку підкреслюється міждисциплінарний характер напряму усної історії, його дидактичне та виховне значення.

С. Світленко висвітлюється основний зміст та особливості історико-краєзнавчого наукового проекту «Усна історія Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара», презентується перший досвід практичної реалізації зазначеного проекту, окреслюються перспективи його продовження [12]. У статті В. Білоус висвітлено значення методу усної історії для реалізації наукових досліджень, зокрема при вивченні історії бібліотечної установи [2]. Автором систематизовано досвід роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо використання методу усної історії у краєзнавчому дослідженні історії освітянської книгозбірні.

Отже, проведений аналіз дозволяє констатувати зростання зацікавленості сучасних дослідників питаннями усної історії. До основних напрямів новітніх усноісторичних досліджень відносяться розвідки, присвячені теоретичному осмисленню методики усної історії та вивченню окремих аспектів насамперед регіональної історії за допомогою усноісторичного методу і відповідних джерельних ресурсів.

Список використаних джерел:

- [1] Бельдїй, А.М., Темірова, Н.Р. (2016). ХХ століття у долі пересічної української родини. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, (8 (2)), 13–18.
- [2] Білоус, В.С. (2015). Усна історія як метод краєзнавчого дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (59–63). 21–22 жовтня, 2014, Вінниця, Україна.
- [3] Бураков, Ю.В., Сухий, О.М. (2018). Сучасна російсько-українська війна у спогадах учасників – курсантів Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. *Військово-науковий вісник*, (2), 192–202.
- [4] Гончарова, Н.О. (2019). Місце інтерв'ю як чинник пам'яті. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія «Історичні науки»*, (43), 24–30.
- [5] Іріюглу, Ю. (2011). До питання визначення термінів «усна історія» та «усноісторичне джерело». *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*, (22), 398–404.
- [6] Манько, Р.М., Безкорвайна, Н.Я. (2018). Пам'ять як соціально-антропологічна проблема у збірці репортажів Ганни Кралль «Докази про Існування» («Dovody na istnienie»). *Молодий вчений*, (5 (2)), 484–488.
- [7] Марущак, О.В. (2012). Усна історія в контексті міждисциплінарних досліджень пам'яті. *Грані*, (12 (92)), 43–47.
- [8] Окаринський, В. (2010). Проблема збереження історичної пам'яті у свідомості мешканців міста Тернополя: минуле і сучасне. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*, (2), 272–282.
- [9] Передерій, І.Г. (2015). Усноісторичний метод на міждисциплінарному полі сучасної гуманітаристики: світовий та український досвіди. *Історичні, культурні та соціально-економічні аспекти регіонального розвитку: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* (101–104). 19–20 листопада, 2015, Кременчук, Україна.
- [10] Прохорова, А.А. (2017). Методологічні особливості дослідження особистих свідчень учасників майдану 2013–2014 років методом напівструктурованого інтерв'ю. *Наукові записки НАУКМА. Соціологічні науки*, (196), 32–37.
- [11] Пушук, І. (2016). Застосування методики усної історії під час дослідження трагедії українсько-польського протистояння на терені Острозького і Здолбунівського районів у 1938–1944 рр. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*, (25), 92–99.
- [12] Світленко, С.І. (2012–2013). Наукознавчий та історико-краєзнавчий проект «Усна історія Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара»: досвід і перспективи дослідження. *Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження*, (11), 131–142.

- [13] Сізова, К.Л., Алексеєнко, Н.М. (2019). Створення книги спогадів учасників АТО: від задуму до готового видання. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Серія: Педагогічні науки*, (2 (115)), 17–22.
- [14] Солошенко, О.М. (2018). Свідчення покоління дітей Другої світової війни як джерело біографічної інформації. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія: Історія та географія*, (54), 114–120.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.37

АСПЕКТИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЗЕНІТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ І ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Федоренко Дмитро Сергійович

кандидат історичних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

Словінський Віталій Казимирович

кандидат технічних наук

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Буйновська Лариса Петрівна

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Мазур Лілія Вікторівна

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

УКРАЇНА

Аналіз застосування засобів збройної боротьби в локальних війнах і збройних конфліктах показує, що пріоритетним напрямком у розвитку системи озброєння Сухопутних військ є створення збалансованого комплексу військових формувань тактичної ланки (ВВТ). Це дозволить в єдиному контурі автоматизованого управління здійснювати розвідку, збір, обробку, доведення даних (цілерозподіл і цілезазначення) та знищення (придушення) цілей (об'єктів) супротивника на всю глибину поставлених завдань в масштабі часу, близькому до реального, при оптимальному виборі боєприпасів і засобів їх доставки.

Підсумки будь-якої операції необхідно розглядати в контексті світової практики локальних війн і збройних конфліктів. Теоретичні розробки вчених, засновані на аналізі вітчизняного і світового досвіду в даній області, повністю підтверджені характером бойових дій в Афганістані, Таджикистані, Дагестані, Іраці, Чечні та ін. [1]. Це свідчить про те, що операції які проводилися в ході цих компаній побудовані і проводяться відповідно до найсучасніших поглядів на ведення подібних операцій. Проте стан вітчизняної системи ВВТ такий, що добитися цілей операції без бойових втрат військ (сил) неможливо. Відсутність сучасних засобів розвідки і автоматизованого управління військами і зброєю, застарілі підходи деяких загальновійськових командирів до визначення ролі і місця вогневої поразки супротивника (ВПС) не дозволяють здійснити розгром НОФ на всій території конфлікту тільки за рахунок застосування далекобійних вогневих засобів. Як показує бойова практика (війни в Афганістані і Чечні), у тих

же випадках, коли це вдавалося, бойові завдання розв'язувалися практично без втрат.

Це переконливо підтверджує роль дальньої ВПС і її вирішальний вплив на досягнення поставлених перед військами цілей. Саме злагоджене застосування засобів дальньої вогневої поразки вже на початку операції дозволяло дезорганізувати управління бандформуваннями, нанести їм значні втрати, захопити ініціативу, а найголовніше – суттєво зменшити втрати особового складу. Виходячи з цього, основними принципами організації вогневої поразки повинні стати:

- перехід від дуельних ситуацій взаємного знищення до односторонньої вогневої (радіоелектронної) дії по об'єктах супротивника за рахунок застосування далекобійних вогневих засобів;
- відмова від першочергової поразки військових об'єктів, що мають достатньо високий ступінь захищеності, і зміщення акцентів на поразку (знищення) підсистем забезпечення;
- поступове перенесення зусиль з поразки об'єктів, що забезпечують захисні властивості угруповання супротивника, і його далекобійних вогневих засобів на вогневі засоби ближнього бою.

Бойові дії в гірсько-лісисто-пустинній місцевості підтвердили необхідність уточнення пріоритетів у розвитку видів ЗС і родів військ. Так, що торкається сил загального призначення, то пріоритет повинен бути відданий засобам дальньої вогневої поразки, які виконують до 95% вогневих завдань.

Список використаних джерел:

- [1] Дрецинский, В. (1999). Особенности огневого поражения противника в локальных войнах. Военная мысль.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.38

СУЧАСНА ЕВОЛЮЦІЙНА АНТРОПОЛОГІЯ: ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ІСТОРИКАМИ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ СУЧАСНОГО ФІЗИЧНОГО ТИПУ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ АНТРОПОЛОГІЇ»

ORCID ID: 0000-0002-9974-7205

Мотуз Валерія Костянтинівна

канд. іст. наук, ст. викл. кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки
Черкаський національного університету імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНА

Еволюційна антропологія, почавши набирати темпи розвитку ще в часи Чарльза Дарвіна, не знижує їх й понині. Більш того, і це потрібно зазначити, що в XXI ст. вона переживає значні трансформації, які безпосередньо пов'язані з ключовим для антропологів питанням щодо походження виду *Homo sapiens*.

Завдяки нанотехнологічним підходам в антропології, кількість знахідок кісткових решток найдавніших *sapiens* та їхніх пращурів зростає в геометричній прогресії, що, зі свого боку, сприяє існуванню різних сценаріїв антропогенезу. Звідси, досить високий ступінь біологічного різноманіття, властивий всім

біологічним рівням розвитку людини, що також передбачає перегляд та уточнення багатьох усталених уявлень в антропології, адже наука про походження та розвиток людини сама еволюціонує, й цей процес вимагає пильної уваги та потребує спеціального вивчення.

На відміну від більшості розділів антропології, теорія еволюції є найбільш стабільною та незмінною складовою науки про людину як біологічний вид. Скажімо, до кінця ХХ ст. було відомо про існування лише двох видів людей – неандертальця та кроманьйонця. Але вже на початку ХХІ ст. з'являються нові антропологічні відкриття, як палеонтологічного, так і генетичного характеру, що показали наскільки помилковим було уявлення про людський рід [3, 84]. Тож, сучасне людство, передусім науковий світ, стоїть на порозі всебічної видозміни новітньої наукової парадигми еволюційної антропології, а можливо й антропології в цілому.

Сучасна еволюційна антропологія відзначається досить значущими змінами, коли все змістовне наповнення концепції становлення виду людини *Homo sapiens* стрімко трансформується відповідно до останніх відкриттів у цьому напрямку [2].

Вчені сходяться на думці, що сучасна людина належить до певного біологічного виду, а саме *Homo sapiens*. Проте існує безліч поглядів та концепцій щодо її походження. У зв'язку з чим, значне місце в лекційних заняттях з курсу «Основи антропології» має бути відведено саме репрезентації еволюційних та антиеволюційних теорій щодо походження сучасної людини. Зокрема, серед них можна виокремити найбільш суттєві: еволюційну, трудову, космічну, стаціонарного стану життя, спонтанного зародження життя з неживої речовини, а також концепція креаціонізму та мутагенезу [1, 25; 3, 89-90].

Розкриття на лекційному або семінарському заняттях даного питання несе в собі необхідність акцентування уваги студентів-істориків на тому, що автори вищезазначених та інших теорій так чи інакше намагаються пояснити не лише виникнення життя на Землі, але й появу людини як еволюційно вищої істоти [4, 115].

До того ж, студенти-історики, вивчаючи курс «Основи антропології», повною мірою мають усвідомити, що відмінною рисою людини, найбільш важливою, є її осмислене існування. Скрізь і в усьому вона шукає сенс, що відповідав би її світосприйняттю, цінностям, звичкам, традиціям та культурі. Попри видову спільність кожна людина у цьому питанні неповторна та своєрідна. Вона знаходить або не знаходить сенс буття та формує власні життєві цінності в міру своїх сил і можливостей. Досить відомий вислів: «Людиною народжуються, а особистістю стають» вірний в застосуванні до окремо взятої людини не тільки на шляху її онтогенетичного розвитку (індивідуальний розвиток організмів – авт.) [1, 34], але й філогенетичного (історичний розвиток організмів – авт.) [3, 92].

Вивчаючи дисципліну «Основи антропології» студенти-історики мають розуміти, незважаючи на те, що сучасна людина біологічно представлена одним видом – *Homo sapiens*, проте психологічно вона проявляє себе досить різною, часом суперечливою особиною, – і все це, є результатом схрещення декількох її «прабатьків», які залишили помітний слід в її психіці [4, 116].

Під час занять з курсу «Основи антропології» викладачу варто наголосити, що нові антропологічні та палеоантропологічні відкриття істотно змінили сформовані уявлення про антропогенез і показали, що пращурами сучасної людини були не тільки неандертальці, але й інші недавно виявлені види людей,

наприклад: «Людина флореська» та «денісівська людина», які жили одночасно з *Homo sapiens* у просторі й часі [2].

Також, на лекціях з курсу «Основи антропології» викладачу необхідно звернути увагу студентів–істориків на сучасні генетичні дослідження мітохондріальної та ядерної ДНК стародавніх геномів викопних груп гомінідів, які доводять певний внесок останніх у походження виду *Homo sapiens*, самі ж вони виявилися тупиковою гілкою еволюції. Зокрема, розшифрування геному *Homo neanderthalensis*, *Homo altaiensis* та *Homo heidelbergensis*, доводить, що він на кілька відсотків (від 1 до 6 %) збігається з геномом сучасної людини, а це вже досить, щоб підтвердити факт гібридизації ранніх людей сучасного типу з ними [3, 97].

Варто звернути увагу студентів–істориків й на той факт, що ці наукові доробки змусили вчених замислитися не лише над таксономічними положеннями (біологічна систематика – авт.) нових видів у системі роду *Homo*, але й над тим, яким є їхній генетичний внесок у формування виду *Homo sapiens* [4, 117]. Зокрема, студенти мають усвідомлювати, що ця біологічна складова, а точніше відповідний генетичний матеріал істотно вплинув на становлення сучасної людини [1, 39].

Студенти–історики вивчаючи наукові доробки щодо сучасної еволюційної антропології також повинні зрозуміти, що уявлення про людську еволюцію аж ніяк не є якоюсь застиглою схемою, як це може здатися сторонньому спостерігачеві. Вони мають усвідомлювати, що історія вивчення біологічного минулого людства насичена драматичними подіями, несподіваними відкриттями, боротьбою думок та світоглядів. І саме головне, у своїй майбутній професійній діяльності спиратися на новітні концепції походження сучасної людини та методологічну базу досліджень палео-генетичного матеріалу.

Отже, у цій науковій розвідці авторка приділила увагу лише деяким, але досить важливим проблемам, які, на думку більшості дослідників, є значущими віхами в розвитку еволюційної антропології й будь-яка їх трансформація істотно змінює всю конфігурацію сучасної концепції антропогенезу, що власне й відбувається сьогодні. Саме з цієї причини вивчення новітніх досягнень з питань щодо походження виду *Homo sapiens* залишається важливою складовою курсу «Основи антропології».

Список використаних джерел:

- [1] Дельєж, Р. (2008). *Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії*. пер. з франц. Київ: Києво-Могилянська академія, 287 с.
- [2] Помогайбо, В. М., Петрушов, А. В., Власенко, Н. О. (2015). *Основи антропогенезу: підруч. для студентів вищих навчальних закладів*. Режим доступу: http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6330/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D0%B0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D1%83_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf
- [3] Поправко, О. В. (2016). *Антропологія: навчальний посібник*. Мелітополь: Вид. МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 285 с.
- [4] Сало, І. (2014). Антропогенез як космологічно обумовлена еволюція життя на Землі. *Світогляд – Філософія* – *Релігія*, (5), 114–122. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/52969/2/Salo_evolution.pdf

ABSCHNITT XVIII. GEOGRAPHISCHE WISSENSCHAFTEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.39

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕНОГАСТРОНОМІЧНИХ ТУРІВ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

ORCID ID: 0000-0001-7362-3637

Саркісян Ганна Овсепівна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та рекреації
Одеська національна академія харчових технологій

ORCID ID: 0000-0002-4509-4616

Ліганенко Маргарита Геннадіївна

к.т.н., доцент кафедри туристичного бізнесу та рекреації
Одеська національна академія харчових технологій

УКРАЇНА

Еногастрономічний туризм, за рахунок своєї популярності, є одним з найбільш високопродуктивних та динамічно розвинених видів туризму. Це подорожі для ознайомлення з місцевими кулінарними традиціями і особливостями національної або регіональної кухні. Головний драйвер відпочиваючих, які обирають еногастрономічний туризм, полягає в дегустації унікальних продуктів і страв, властивих виключно для даної місцевості, а також відвідування оригінальних або відомих закладів ресторанного господарства. Еногастрономічний тур як новий туристичний продукт - це щось більше, ніж просто подорож, оскільки він є добре продуманим комплексом заходів для дегустації традиційних в певній місцевості страв, а також окремих інгредієнтів, які не зустрічаються більше ніде в світі. Таким чином, еногастрономічний туризм вимагає ретельного підходу до вибору місцевої їжі.

Проаналізувавши пропозиції українських туроператорів [1], виявлено невелику кількість варіантів еногастрономічних турів. В основному це винні тури по Одеському регіону, а також гастрономічні та ресторани тури по Закарпаттю. Що стосується винного туризму, всі пропозиції зводяться до наступної програми: збір врожаю винограду, знайомство з процесом створення вина і дегустація. Однак тур в Одеському регіоні передбачає відвідування єдиного в Україні «Центру культури вина Шабо» [2], який розташований безпосередньо на місці виробничого комплексу компанії «Шабо», в одному з найдавніших виноробних регіонів Європи, традиції якого були закладені ще в античні часи. Це єдиний в Україні культурний центр, який об'єднує діюче високотехнологічне підприємство, стародавні винні підвали, дегустаційний зал, експозиції сучасного скульптурного та архітектурного мистецтва, а також унікальний Музей вина і виноробства [2].

Одеський регіон багатонаціональний, це і створює найпрекрасніші умови для розвитку еногастрономічного туризму. Цей регіон - приклад толерантної взаємодії в інтеркультурному середовищі з понад 130 представників різних національностей.

Поняття «одеська кухня» стає все більш широким. Контент пропозицій еногастрономічного туризму Одеського регіону включає: відвідування нових

гастрономічних локацій, концептуальних ресторанів, виноробств, ферм, маленьких пивоварень, риболовств, пасік, фестивалів вуличної їжі, спілкування зі знавцями кухні тієї чи іншої народності, які живуть в Одеській області. Фермери давно зрозуміли, що локальна кухня та локальний продукт (термін «локаворство») може приносити чималий дохід у регіоні, де практично кожне село має свою кулінарну родзинку.

Місцева продуктова модель - це альтернатива моделі глобального продуктового ринку, в якому продукти часто долають величезні дистанції перед тим, як потрапити до споживача. Локаворство передбачає відносини між виробниками, дистриб'юторами, ритейлерами і споживачами в певному місці, де вони працюють разом для збільшення харчової безпеки та забезпечення економічної, екологічної та соціальної стійкості суспільства [3]. Основні принципи локаворства [4]:

- регіональний (найголовніший і безпосередньо впливає з назви);
- сезонність (тільки сирі продукти, а не заготовки);
- збереження екології;
- використання натуральних продуктів (заборона використання пестицидів, консервантів, а також генної інженерії);
- підтримка вітчизняного виробника (вибирають перевірених фермерів, відвідують сільськогосподарські ринки, ігноруючи мас-маркети).

Таблиця 1

Сучасний місцевий продовольчий ринок Одеського регіону

Сировина	Регіон вирощування	Приклад страви
Картопля сорту «сорокодневка»	с. Роксолани	Пюре, картопля по-селянські
Помідори сорту «Мікадо»	Великий Фонтан	Салат з мікадо і овечої бринзи
Баклажан (по-одеські «сині»)	Саратський район	Основний інгредієнт ікри з синіх
Бринза (ропні сир з коров'ячого, козячого або овечого молока)	Саратський район	Для приготування бутербродів, холодних закусок і овочевих салатів, а також гарячих страв (наприклад, мамалиги) і як начинка для виробів з тіста, витримана бессарабська овеча бринза
Страусині яйця	Етнопарк Нью Васюки, м. Вілково, Кілійський р-н	Яєчня
Квіти троянд	с. Трояндове	Варення з пелюсток троянд
Волоський горіх, фундук і трюфелі	с. Троїцьке	Горіхове молоко
Раки	с. Маяки	Закуска до пива
Бички (риби сімейства окунеподібних)	Прибережні води Чорного моря	Самостійна страва
Камбала (калкан, і глосики)	Прибережні води Чорного моря	Самостійна страва
Тюлька (дрібна промислова морська риба сімейства оселедцевих)	Прибережні води Чорного моря	Самостійна холодна страва
Жаби	м. Вілково, Кілійський р-н	Для приготування жаб'ячих лапок, смажених у фритюрі

взято з [авторська розробка]

Достаток товарів можна купити на Привозі, на території торгового центру «Fresh market», Делікатес-маркет «Le Silpo». Для туристів, які хочуть познайомитися з одеською кухнею, можна порадити наступні заклади: Boffo Gallery Бар, Kotelok-Бар Мидий, Кафе Маман, «У Ангеловых», Bernardazzi restaurant, Фаршированная риба, Міський Ринок Їжі.

До сильних рис явища популяризації локальних продуктів можна віднести зацікавленість фермерів в просуванні еногастрономічного туризму в Одеському регіоні. Позитивним є також той факт, що одесити знають про особливості одеської кухні, що також додає оптимізму для створення еногастрономічного туризму в регіоні. Можна виділити основні переваги локаворства:

- турбота про своє здоров'я;
- грамотне ставлення до навколишнього середовища;
- можливість підтримати місцеві підприємства та ферми;
- узгодження планування та управління розвитком еногастрономічного туризму з іншими видами економічної діяльності Одеського регіону;
- здійснення маркетингової діяльності з еногастрономічного туризму з метою підвищення ефективності місцевої економіки та зменшення тиску на довкілля шляхом більш рівномірного розподілу туристів у часі і просторі.
- співпраця зацікавлених сторін: національні ради з туризму, туристичні агенції та організації, приватний сектор, місцеві громади.
- повага та збереження місцевих культур, традиційних ремесл, фольклору; заохочення відповідальної поведінки туристів.

Для встановлення потенційних можливостей організації еногастрономічних турів в Одеському регіоні проведено моніторинг даних держслужби статистики України [5]. Влітку 2015 року Одесу відвідали 1,5 млн туристів, 57% з яких становили внутрішні мандрівники, інші поділилися приблизно порівну між західною і східною Європою, 5% склали громадяни Туреччини. У 2016 році в високий сезон Одесу відвідали 1,8 млн осіб, при цьому число туристів з Білорусії зросло в сто разів, склавши 97 тис. чоловік. А ось з 2017 року, коли в Південну Пальміру почали повертатися російські туристи, для Одеси розпочався літній туристичний аншлаг, в високий сезон місто відвідали 2,5 млн осіб, подібна тенденція збереглася і на літо 2018 року, коли Одесі вдалося залучити 3,2 млн туристів. Ці дані представлені на (рис.1.), який показує тенденцію розвитку туризму в Одеському регіоні. Однак сама Одеса через занепад туристичної інфраструктури виявилася не готовою прийняти всіх бажаючих.

Рис.1. Кількість туристів в Одеському регіоні з 2013 по 2018 рр.

Для дослідження уподобань потенційних відвідувачів еногастрономічних турів в Одеському регіоні обрано метод анкетування. Після того, як була завершена розробка анкети, за допомогою спеціальної форми в «Google Диск» розпочалось онлайн-опитування, в якому прийняло участь 200 респондентів віком від 18-60 років, як жителів міста Одеси так і гостей.

Чи вважаєте ви, що еногастрономічний туризм розвинений в Одеській області?

Рис. 2 Рівень популярності еногастрономічного туризму в Одеському регіоні

Отже, більшість респондентів вважають (рис. 2), що дана галузь в туризмі не є добре розвиненою. Про досягнення одеських виноробів уже знають в Європі і світі. Належить активно розвивати інші напрямки еногастрономічного туризму.

Чи важливо розвивати еногастрономічну сферу послуг?

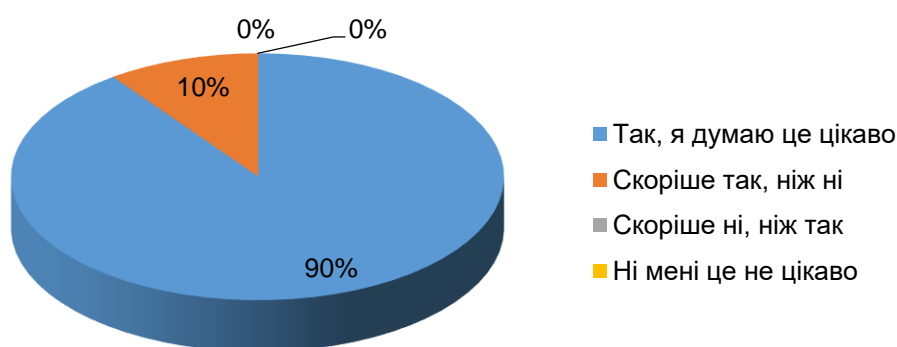

Рис. 3. Ступінь розвитку сфери послуг для еногастрономії

Майже всі опитані позитивно налаштовані для просування еногастрономії у Одеському регіоні (рис. 3). Розвиток сфери послуг сьогодні є досить актуальним для розвитку еногастрономічного туризму так, як роль цього сектора в сучасній економіці пов'язана не тільки його переважанням в структурі господарства, а також і з тим, що в послугах формуються такі ключові фактори

економічного зростання, як наукове знання, нематеріальні форми накопичення, інформаційні технології, а також глобалізація господарської діяльності.

Яким чином розвивати еногастрономію в Одеському регіоні?

Рис. 4. Пропозиції розвитку еногастрономічного туризму в Одеському регіоні

Як показало опитування (рис. 4), більшість респондентів дають перевагу проведенню різноманітних ярмарок та фестивалів з рекламою та дегустуванням локальних продуктів, ніж залучення іноземних кухарів на майстер-класи або створенню центрального органу регулювання. В місті щороку організовується безліч фестивалів та інших яскравих культурних і спортивних подій.

До слабких сторін популяризації еногастрономічного туризму в Одеському регіоні можна віднести відсутність фінансування з боку держави і це є ключовим стримуючим фактором для розвитку. Окремо хочеться виділити відсутність органу, який відповідає за проведення еногастрономічних заходів. Що стосується можливостей, то тут все залежить, більшою мірою, від місцевих жителів, того, як сильно вони хочуть просувати локальну кухню. Можливості пов'язані і безпосередньо з нашою спадщиною: опитувані погодилися з усіма варіантами походження Одеських страв, а саме з Середземноморських, Балтійських, Кавказьких країн.

Який головний стримуючий фактор розвитку еногастрономічної індустрії?

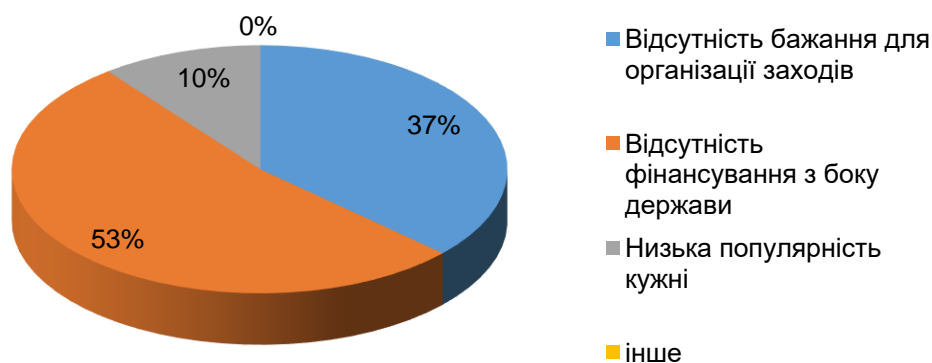

Рис. 5. Визначення стримуючого фактору розвитку еногастрономічного туризму

Останній пункт аналізу - загрози. Єдина загроза, яка може затримати розвиток еногастрономічного туризму в Одеському регіоні - це подальша відсутність фінансування з боку держави, а також приватних підприємців (рис. 5). Це означає що розвиток буде відбувається повільно, невеликими етапами, але не зупиниться при наявності бажання.

Результати досліджень показали, що еногастрономічний туризм в Одеському регіоні - один з найперспективніших напрямків розвитку туризму окрім рекреаційного, в основному завдяки місцевій унікальній кухні з багатою історією, а також великому бажанню місцевого населення розвивати цю справу. Пропозиціями до подальших досліджень з розвитку еногастрономічного туризму в Одеському регіоні є аналіз міжнародного досвіду передових країн Світу. Для стимулювання розвитку виноробства, фермерства і крафтового виробництва в Одеському регіоні потрібно:

- об'єднати місцеві заклади сфери гостинності та гарантувати певний стандарт обслуговування гостей;
- створити місцевій владі імпульс для можливості поліпшення туристичної інфраструктури Одеського регіону.

Список використаних джерел:

- [1] Лучшие гастрономические и винные туры Одессы. Вилучено з: https://www.tripadvisor.ru/Attractions-g295368-Activities-c36-Odessa_Odessa_Oblast.html
- [2] Центр культури вина. Вилучено з: <http://shabo.ua/ua/o-tsentre-kultury-vina/>
- [3] Гайдук, А. (2006). Інтегрований туристичний концерн – сучасна форма туристичного підприємства в умовах глобалізації. *Регіональна економіка* (2), 204- 212.
- [4] Основные принципы локаводства и локаворской кухни. Вилучено з: <https://7dach.ru/recepty/FrolovaEkaterina/osnovnye-principy-lokavorstva-i-lokavorskoj-kuhni-107331.html>
- [5] Державна Служба статистики України. *Економічна статистика / Економічна діяльність / Туризм*. Вилучено з: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.40

РОЗПОДІЛ ^{137}CS У ҐРУНТОВО-ГЕОХІМІЧНІЙ МІКРОКАТЕНІ ВОДОЗБОРУ ОЗ. МИЛЯЦЬКЕ (ВОЛИНСЬКЕ ПОЛІССЯ)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

ORCID ID: 0000-0002-8654-3510

Мартинюк Віталій Олексійович

канд. географ. наук, доцент, професор кафедри екології, географії та туризму
Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID ID: 0000-0002-0641-2204

Зубкович Іван Васильович

аспірант, викладач кафедри екології, географії та туризму
Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID ID: 0000-0001-6553-1855

Андрійчук Сергій Володимирович

аспірант кафедри екології, географії та туризму
Рівненський державний гуманітарний університет

Зубкович Володимир Васильович

здобувач вищої освіти психолого-природничого факультету
Рівненський державний гуманітарний університет

УКРАЇНА

Актуальність теми. Одним із заозерених регіонів України є фізико-географічна область Волинського Полісся. Природно-територіальні та аквальні комплекси цієї області зазнали суттєвих трансформацій у результаті техногенних чинників, зокрема радіоактивного забруднення під час катастрофи на Чорнобильській АЕС (1986). Значні території природного регіону сьогодні розташовані у зоні потенційного екологічного ризику нині діючої Рівненської АЕС. З огляду на зазначене постає проблема дослідження міграції радіонуклідів у різних типах ландшафтів, а також у басейново-озерних системах, які вирізняються односпрямованим потоком речовини та енергії.

Мета дослідження – розкрити особливості перерозподілу ^{137}Cs у ґрунтах геохімічної мікрокатени водозбору оз. Миляцьке (Волинське Полісся).

Матеріалами дослідження слугували польові експедиційні пошуки авторів у межах басейну оз. Миляцьке. Згідно з методикою [1], на пологому схилі (до 3-4°) південної експозиції водозбору озера, в зоні інтенсивного антропогенного впливу з боку тваринницького сільськогосподарського комплексу нами було закладено ґрунтово-геохімічну мікрокатену із чотирьох ґрунтових розрізів (далі ГР) у різних геохімічних фаціях (таблиця 1).

Таблиця 1

**Схема закладання ґрунтово-геохімічної мікрокатени
водозбору оз. Миляцьке**

Пункти відбирання зразків ґрунту	Тип ґрунту (озерні відклади)	Географічні координати (WGS 84)	Ландшафтна геохімічна фація
1	2	3	4
ГР №1	дерново-прихованопідзолисті і слабопідзолисті глеюваті піщані і глинисто-піщані	51°40'40.58" пн. ш., 26°44'00.79" сх. д	елювіальна
ГР №2		51°40'40.13" пн. ш., 26°44'00.91" сх. д	транселювіальна
ГР №3		51°40'39.66" пн. ш., 26°44'00.97" сх. д	аккумулятивно-елювіальна

Продовження табл. 1

1	2	3	4
ҐР №4	піски слабозадерновані слабогумусні	51°40'39.32" пн. ш., 26°44'01.06" сх. д	супераквальна
Донні відклади №5	мулисто-пішані відклади	51°40'38.28" пн. ш., 26°44'01.32" сх. д	субаквальна

Географічні координати ҐР фіксували за допомогою GPS-навігатора *Garmin Oregon 650*. В ҐР на різних горизонтах через кожні 20 см було відібрано за допомогою ріжучих циліндрів з трьома повторностями (згідно ДСТУ 4287:2004) 13 зразків ґрунту та один зразок донних відкладів (0-20 см) озера.

Аналіз відібраних зразків ґрунту здійснювався у сертифікованій лабораторії Рівненської філії ДУ «Інститут охорони родючості ґрунтів України». Вміст ^{137}Cs визначали спектрометрично на гамма-спектрометрах СЕГ-1 (EVT-SP+) та СЕГ-05 зі сцинтиляційним детектором у літрових посудинах Марінеллі з часом експозиції 1 година [2].

Результати дослідження. Озеро Миляцьке (51°40'31.36" пн. ш., 26°44'05.07" сх. д) розташоване у північно-східній частині фізико-географічної області Волинського Полісся й приурочене до Льва-Горинського фізико-географічного району пластових зандрових поліських рівнин. В адміністративному відношенні озеро знаходиться на околиці с. Миляч Дубровицького району Рівненської області. За нашими оцінками, площа озера становить 0,15 км², об'єм водних мас – 120,0 тис. м³. Довжина озера 0,47 км, максимальна ширина – 0,45 км, довжина берегової лінії озера – 1,49 км. Площа водозбору складає 0,87 км².

Дослідження ґрунтів геохімічної мікрокатени на вміст ^{137}Cs показали, що щільність його забруднення знаходиться у межах від *слабкого* 0,01 Кі/км² (0,37 кБк/м²) до *помірного* 1,08 Кі/км² (39,96 кБк/м²). В ҐР більшість радіонуклідів ^{137}Cs концентруються у верхніх шарах ґрунту (0-20 см), а далі його розподіл в ґрунтових профілях у напрямку до материнської породи на усіх горизонтах (20-110 см) є рівномірний і відповідає 0,01 Кі/км² (0,37 кБк/м²).

Найвищий (*помірний*) рівень забруднення ґрунтів зафіксовано в приаквальній частині водозбору – ҐР №4 (1,08 Кі/км² (39,96 кБк/м²)) та в донних відкладах озера – 1,06 Кі/км² (39,22 кБк/м²). Більш детально радіальний розподіл ^{137}Cs (Кі/км²) в ґрунтах мікрокатени показано на рисунку.

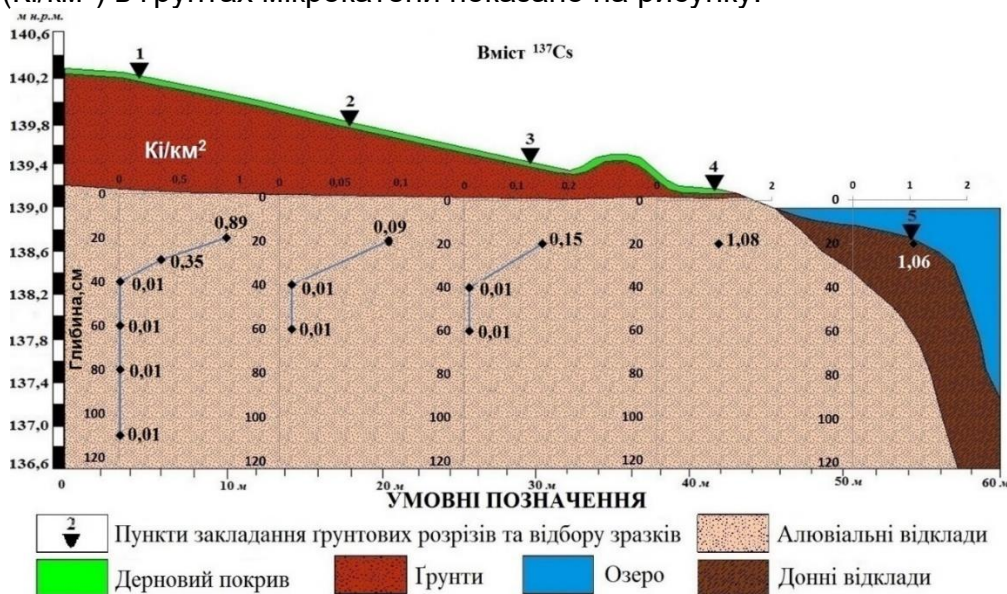

Рис.1. Модель ґрунтово-геохімічної мікрокатени водозбору оз. Миляцьке, яка відображає радіальний розподіл ^{137}Cs

Висновки. Результати дослідження ґрунтів геохімічної мікрокатени водозбору оз. Миляцьке показали, що щільність забруднення ^{137}Cs знаходиться у межах від *слабкого* $0,37 \text{ кБк/м}^2$ до *помірного* ($39,96 \text{ кБк/м}^2$). Найвищий (*помірний*) рівень забруднення ґрунтів зафіксовано у приаквальній частині водозбору – ГР №4 ($39,96 \text{ кБк/м}^2$) та в донних відкладах озера ($39,22 \text{ кБк/м}^2$).

Список використаних джерел:

- [1] Лико, Д. В., Мартинюк, В.О., Лико, С.М., Портухай, О.І., Зубкович, І.В. (2019). Метод ґрунтово-геохімічних катен у дослідженнях водозборів Волинського Полісся / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне: О. Зень. ISBN 978-617-601-287-0.
- [2] Методика экспрессного радиометрического определения по гамма-излучению объемной и удельной активности радионуклидов цезия в воде, почве, продуктах питания, продукции животноводства и растениеводства радиометрами РКГ-01, РКГ-02, РКГ-02С, РКГ-03. (1994). Вилучено з <https://meganorm.ru/Index2/1/4293736/4293736962.htm>

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.41

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ
КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ
В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ**

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

ORCID ID: 0000-0002-7763-5720

Арсененко Ірина Анатоліївна

канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID: 0000-0002-7449-693X

Байтеряков Олег Зуфарович

канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID: 0000-0002-2867-7502

Донченко Лариса Михайлівна

канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID: 0000-0001-5714-6316

Донець Ірина Анатоліївна

канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

ORCID ID: 0000-0003-1476-0089

Левада Ольга Михайлівна

канд. геогр. наук, доцент, доцент кафедри туризму, соціально-економічної географії та краєзнавства

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНА

Розвиток рекреації і туризму в будь-якому регіоні України і Запорізькій області зокрема, сприяє здійсненню туристсько-екскурсійної діяльності (ТЕД) значній частині яких властиві пізнавальні аспекти. Слід зазначити, що

виділяються суцільно культурно-пізнавальні туристсько-екскурсійні заняття, пов'язані з інформаційним «споживанням» культурних цінностей, тобто з оглядом культурно-історичних пам'яток, архітектурних ансамблів, з ознайомленням із новими країнами і регіонами, традиціями та побутом їх мешканців, природними явищами та об'єктами, господарством.

Виділяючи культурно-пізнавальний туризм (КПТ) ми наголошуємо на тому, що він є однією зі сфер ТЕД, що здійснюється з метою ознайомлення з культурно-історичними визначними пам'ятками та місцями, унікальними природними об'єктами та явищами на місці їх розташування за визначеною програмою перебування.

Формування культурно-пізнавальних програм спрямовано на задоволення допитливості, культурно-пізнавальних інтересів туристів та екскурсантів. КПТ на відміну від інших видів туризму насичений екскурсійно-пізнавальними і культурними заходами. Тому, доцільно виділити два різновиди КПТ: стаціонарні тури (із перебуванням туристів і екскурсантів в одному місті, туристсько-екскурсійному центрі) і маршрутні тури (відвідування декількох центрів і міст за визначеним маршрутом).

Аналіз наукових наробок свідчить, що перші спроби методологічних підходів до вивчення КПТ здійснювалась філософами різних епох і культур пов'язаних із використанням людиною вільного часу на відпочинок і подорожі, а також у зв'язку з саморозвитком людини, що стимулюється такими подорожами.

У першій половині ХХ ст. КПТ нерідко аналізується дослідниками США і Західної Європи на основі соціологічних підходів у межах визначення проблематики організації дозвілля населення. В результаті набуває становлення вузькоспеціалізований напрямок соціології туризму. Дана методологія базується на загально-соціологічних і частково економічних підходах, а також на концептуалізації демографічних, поведінкових тенденцій в туристсько-екскурсійній практиці [3, 4].

У другій половині ХХ ст. КПТ розглядається вже в більш ширшому контексті, а саме з позицій культурологічного й аксіологічного підходів, здійсненні організаційно-управлінської діяльності та нормативно-правових відносин, із залученням географічних, медичних, психологічних уявлень.

Наприкінці ХХ ст. початку ХХІ ст. розвиток отримують суспільно-рекреаційно-туристичні дослідження, при яких КПТ носить суспільний характер. Наукову основу цього напряму складають праці О. О. Бейдика, С. П. Кузика, С. І. Лиман, О. О. Любіцевої, М. П. Мальської, Н.М. Сажневої, І. В. Смаля, О.Г. Топчієва та ін. [1,2,3,4,5,6,7,8,9].

На основі проведених досліджень визначено широкий спектр можливостей методологічного аналізу для подальшого розвитку КПТ в Запорізькій області, які ми розглядаємо у рамках поєднання теорії рекреації, туризму і екскурсійної діяльності. Це дозволяє виокремити в дозвіллі людини активну культурно-пізнавальну і соціально-організовану діяльність спрямовану на: відновлення сил, які витрачені під час роботи; розвиток свого життєвого досвіду та розширення кругозору; гармонізацію внутрішніх потенцій людини, а також отримання позитивних емоцій і задоволень.

Суспільно-рекреаційно-туристичні дослідження також пов'язані з розробкою теоретичних і методичних основ територіальної організації КПТ, де об'єктом дослідження виступає регіональна туристична система (РТС).

РТС у Запорізькій області ми вважаємо предметом вивчення географії туризму, як суспільно-географічну систему, що складається з взаємозв'язаних

підсистем: природних і культурних комплексів, інженерних споруджень, комплексів які надають туристсько-екскурсійні послуги, органу управління, споживачів туристсько-екскурсійного продукту (туристів та екскурсантів) і характеризується як функціональною так і територіальною цілісністю.

Таким чином, РТС Запорізької області є географічною системою, яка надає необхідні послуги для перебування, транспортування, розміщення, харчування, організації дозвілля туристів і складається в результаті взаємодії її субсистем (об'єкту КПТ - туристичний регіон, туристсько-екскурсійних підприємств, туристичних організацій; і суб'єкту КПТ - туристи й екскурсанти, споживачі туристсько-екскурсійних продуктів і послуг) із зовнішнім середовищем: економікою, політикою, соціальною сферою в цілому і так далі.

Туристичним регіоном можна вважати, як територію або будь-яке велике місто, так і невеликий населений пункт, що має природні об'єкти, пам'ятки історії і культури й інші об'єкти, що приваблюють туристів і екскурсантів.

Виділяють туристичний регіон широкої спеціалізації (освітні, промислово-адміністративні і транспортні центри) і туристичний регіон вузької спеціалізації (місця відпочинку, курорти, місця з туристичними пам'ятками). Різниця між ними в тому, що туристичний регіон широкої спеціалізації можна вважати випадковим, оскільки сам регіон не представляє для туриста інтересу на відміну від регіонів із вузькою спеціалізацією, перебування в яких планується туристом заздалегідь.

У межах туристичних регіонів можна виділити регіональні туристичні системи трьох рівнів: 1 рівень - державні СТТС (наприклад Україна); 2 рівень - обласні РТС (Запорізька область); 3 рівень - районні РАТС (Мелітопольський район).

РТС як і територіально-туристичні системи є складовою частиною суспільної територіально-туристичної системи (СТТС), яка виступає як цілісне утворення. Суспільний розподіл функцій супроводжується їх територіальною диференціацією, призводить до формування спеціалізованих ареалів рекреаційного або туристичного значення (оздоровчого, культурно-пізнавального, спортивного, культурно-розважального та ін.).

Істотною особливістю СТТС, яка відрізняє її від більшої частини інших геосистем, є визначення в ній місця людини (туриста та екскурсанта) і схильність до природних, культурно-історичних, соціально-економічних, організаційно-правових, технологічних, соціально-психологічних і фізіологічних характеристик. Необхідно визначити, що жодна географічна наука не аналізує увесь набір цих характеристик, а вивчає тільки деякі з них [8].

СТТС може бути розглянута з одного боку за допомогою багатосистемної (галузевий) моделі, а з іншою за допомогою підсистеми (територіальною) моделі.

При дослідженні СТТС можливе використання базисних (наукових) і вузькофункціональних (галузевих) моделей. Оскільки рекреаційна система В.С. Преображенського відноситься до базисної моделі, то до вузькофункціональної системи можна віднести РТС [7].

Таким чином, визначена структура СТТС являє собою територіальну частину суспільства, яка розвивається в конкретних рекреаційно-туристичних умовах Запорізької області і є одним цілим. Необхідною умовою її формування та розвитку є наявність: природних туристсько-екскурсійних ресурсів (ТЕР), що дають можливість визначити спеціалізацію, місткість і максимально допустимі рекреаційно-туристичні навантаження; туристів і екскурсантів, трудових ресурсів, місцевого населення, які визначають характер рекреаційно-

туристичного розселення; матеріального виробництва, що забезпечує різні види ТЕД необхідними умовами; туристсько-екскурсійного обслуговування і взаємозв'язок його з іншими галузями господарства; досконалої системи управління, менеджменту і маркетингу.

У результаті діяльності взаємовідносин (процесів), які існують між підсистемами, формуються та розвиваються два типи СТТС: регіональні, що охоплюють рекреаційно-туристичні території державного значення, адміністративного району і рекреаційно-туристичні вузли до яких відносяться РТС широкої спеціалізації.

Локальні - охоплюють рекреаційно-туристичні центри, пункти та курорти, мають свою структуру, співвідношення взаємної обумовленості між компонентами та підпорядковуються суспільно-географічним законам і закономірностям в регіоні дослідження. Їм властиві цілісність, структура, ієрархічність, самоорганізація. До локальної СТТС відносяться РТС вузької спеціалізації.

Для раціонального функціонування РТС в Запорізькій області необхідно розробити низку заходів юридичного (нормативно-правового), політичного, економічного, соціального та іншого характеру з метою створення умов для КПТ як сфери ТЕД в цілому, регулювання і координації його організації.

Вдосконаленню розвитку КПТ в регіоні дослідження сприяє формування туристсько-екскурсійної галузі (ТЕГ) як сфери господарства, що включає сукупність підприємств, які надають туристсько-екскурсійні послуги: лікувально-туристичні, оздоровчо-туристичні, пізнавально-туристичні.

Розвитку ТЕГ в Запорізькій області сприяє наявність в РТС туристсько-екскурсійних ресурсів і об'єктів. ТЕГ відноситься до галузей господарства з яскраво вираженою ресурсною орієнтацією. ТЕГ здійснюють вплив на територіальну організацію туристичного регіону, формування РТС, спеціалізацію туристсько-екскурсійної зон в цілях КПТ.

ТЕР виступають різні елементи, поєднання природного і антропогенного (культурного) ландшафтів, соціально-економічних умов, які можуть бути використані для виробництва туристсько-екскурсійних послуг і задоволення потреб у лікувальному, спортивно-оздоровчому, культурно-пізнавальному або екскурсійному туризмі. ТЕР є до певної міри трансформованими природними умовами й культурно-історичними об'єктами, доведеними до міри технологічності під впливом суспільних потреб і можливості прямого використання в КПТ.

У структурі ТЕР регіону дослідження можна виділити наступні складові: природну і соціально-антропогенну (природні та культурно-історичні ресурси).

Природні елементи та комплекси спочатку виступають як умови для ТЕД; як природні утворення вони існують і до розвитку ТЕГ. Потім через розвиток і зміну структури суспільних потреб, виникнення туристсько-екскурсійного попиту після витрат на їх вивчення, оцінку та підготовку до експлуатації переходять до категорії ТЕР.

ТЕР категорія історична, оскільки зміни структури і обсягу туристсько-екскурсійних потреб призводять до залучення в КПТ нових елементів як природного, так і культурно-історичного характеру.

Отже, ТЕР в Запорізькій області виступають природні та культурно-історичні комплекси та їх елементи, що сприяють відновленню, розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності й здоров'я, які при сучасній структурі туристсько-екскурсійних потреб і техніко-економічних можливостях

використовуються для прямого або непрямого споживання і виробництва як курортних так і туристсько-екскурсійних послуг.

ТЕР поділяються на: природні (клімат, водні ресурси, рельєф, печери, рослинний і тваринний світ, природоохоронні території та об'єкти); культурно-історичні, які включають культурні, історичні, археологічні і етнографічні об'єкти (музеї, виставки, театри, археологічні й історичні пам'ятки, етнографічні особливості території, фольклор, центри прикладного мистецтва та ін.), пам'ятки монументального мистецтва, науки та техніки.

Необхідно зазначити, що розвитку КПТ в Запорізькій області сприяють наявні соціально-економічні умови та ресурси (економіко-географічне положення, транспортна доступність території, рівень її економічного розвитку, сучасна і перспективна територіальна організація господарства, рівень забезпечення обслуговування населення, структура населення, трудові ресурси, особливості розселення, рівень розвитку транспортної мережі).

Цінністю ТЕР і об'єктів виступають їх властивості такі як, унікальність і специфічність, які можуть мати світове значення.

Ресурси кожного виду ТЕД носять специфічний характер і можуть бути поєднанні з культурно-пізнавальною діяльністю. Для санаторно-курортного відпочинку в регіоні дослідження використовуються: різні типи мінеральних вод і лікувальних грязей; погода та клімат, які дають лікувальний ефект.

Оздоровчий відпочинок в Запорізькій області розвивається на базі сприятливого та комфортного кліматичних періодів, вод, рослинності, рельєфу, інших елементів і властивостей ландшафту, що створюють оздоровчий ефект.

Для спортивного туризму в регіоні дослідження та здійснення категорійних подорожей важливі такі властивості території, подолання наявних природних перешкод, малонаселеність і віддаленість району.

Об'єктами КПТ в Запорізькій області виступають культурно-історичні і природні пам'ятки, унікальні господарські об'єкти, фольклорні свята, елементи народної культури та ін.

Вивчення і прогнозування КПТ Запорізькій області у РТС зумовлює комплексний характер широкого спектру методів дослідження: системний підхід і метод системного аналізу; компонентний (предметний) аспект системного аналізу; функціональний аспект системного аналізу; історичний аспект системного аналізу; метод експедиційних досліджень; картографічний метод; соціологічний метод та ін. [3,5,7,9].

Системний підхід і метод системного аналізу використовується для: пошуку та розробки об'єкту дослідження; збору й аналізу первинної інформації, визначення соціально-економічних критеріїв, системи нормативів і обмежень КПТ; визначення структури РТС при заданих цільових функціях.

Системний підхід спрямований на аналіз компонентного, функціонального й історичного аспектів формування, динаміки та розвитку КПТ у регіоні дослідження у РТС.

Компонентний аспект дозволяє виявити з яких елементів (підсистем) складається вивчення РТС для розвитку КПТ; як ці елементи (підсистеми) пов'язані між собою (структурний аналіз).

Функціональний аспект системного аналізу КПТ спрямований на вивчення механізму її внутрішнього функціонування в процесі взаємодії складових елементів РТС, а також зовнішнього функціонування і взаємодії з довкіллям.

Історичний аспект системного дослідження має два напрями: генетичний аналіз, що розкриває походження, етапи становлення і розвитку КПТ;

прогнозний аналіз, пов'язаний з визначенням перспектив подальшого його розвитку і форм територіальної організації РТС.

Метод експедиційних досліджень, будучи традиційним географічним методом, широко використовується для накопичення фактичного матеріалу про формування, розвиток і особливості територіальної організації КПТ в РТС.

Картографічний метод застосовується як спосіб віддзеркалення просторових особливостей КПТ, ТЕР, туристсько-екскурсійних потоків, матеріально-технічної бази ТЕГ або окремих властивостей РТС.

Метод статистичної обробки застосовується для вивчення туристсько-екскурсійної ізбіковості, для виявлення чинників, які здійснюють вплив на формування КПТ у РТС.

Соціологічний метод широко застосовується через соціальний характер предмета дослідження, при якому найбільш поширено анкетне опитування, метод особистих спостережень, вивчення документів (журналів заявок на туристичні подорожі й екскурсії, диспетчерських журналів, книг скарг і пропозицій).

Використання цих методів досліджень сприятимуть визначенню економічної ефективності, оздоровчій і профілактичній ролі, оптимізації туристсько-екскурсійних маршрутів і потоків, прогнозуванню туристсько-екскурсійного попиту і пропозицій у КПТ.

Таким чином, методологія дослідження КПТ в Запорізькій області включає концептуально-теоретичні принципи, методи і процедури аналізу, властиві різним предметно-дисциплінарним напрямкам, які розкривають сутність ТЕД як багатопланового явища сучасного суспільства та якісну визначеність життєдіяльності великих груп людей, як важливий чинник зміцнення здоров'я та культурно-пізнавальної діяльності для розвитку внутрішнього світу людини.

Відповідно методологією досліджень КПТ в регіоні дослідження є система пізнавальних принципів, аналітичних процедур, що пояснюють сутність і місце ТЕД в господарсько-економічному комплексі країни, у соціальних стосунках і культурній практиці народу, а також у процесах суспільної рекреації і туризму та індивідуальному розвитку людини.

Список використаних джерел:

- [1] Алешугіна, Н. О., Барановська, О. В., Барановський М. О., Зеленська, О. О., Смаль, І. В., ... Філоненко, І. М. (2015). *Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства*. Чернівці: Вид-во ЧНТУ. ISBN 978-966-2185-56-0.
- [2] Бейдик, О. О. (2011). *Рекреаційні ресурси України*. Київ: Альтерпрес.
- [3] Кузик, С. П. (2011). *Географія туризму*. Київ: Знання.
- [4] Лиман, С. І., Парфіненко А. Ю. & Посохов, С. І. (2018). *Історія туризму*. Київ: Університетська книга.
- [5] Любіцева, О. О. (2005). *Ринок туристичних послуг*. Київ: Альтерпрес.
- [6] Мальська, М. П., Антонюк, Н. В. & Ганич, Н. М. (2008). *Міжнародний туризм і сфера послуг*. Київ: Знання.
- [7] Сажнева, Н. М. (2008). *Рекреаційна географія*. Мелітополь: Люкс.
- [8] Сажнева, Н. М. (ред.) (2011). *Соціальні дослідження Запорізького регіону: теорія, практика, методика*. Мелітополь: Люкс.
- [9] Топчієв, О. Г. (2005). *Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики*. Одеса: Астропринт.

ABSCHNITT XIX. ARCHITEKTUR- UND KUNSTSTUDIEN

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.42

АРХІТЕКТУРНЕ НАВЧАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ: СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фоменко Оксана Віталіївна

канд. архітектури, ст..викладач кафедри дизайну середовища
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

УКРАЇНА

Однією з головних вимог навчального архітектурного проектування в творчому аспекті є синтез оригінальності рішення із великою низкою чітко визначених норм і правил, що є рамками цього процесу.

Вирішуючи поставлену проектну задачу, творча особистість завжди вибирає композиційні засоби, здатні найповніше висловити відповідні задачі, зміст і ідею. Вони і є основою для процесу архітектурного проектування [1]. Проектна задача проявляє особистісне відношення кожного до загального проектного завдання. Таким чином, творчість процесу навчального архітектурного проектування виражається в тому, що вона є неповторним для кожного пошуком розв'язання низки загальних задач і вимагає певних зусиль і натхнення для їх вирішення.

Проблема формування творчої активності не є новою в архітектурній сфері. Загальні проблеми активізації пізнавальної діяльності людини досліджували: А.І. Арістова, Л.П. Буєва, В.А. Петровський, Г.І. Щукіна, Т.І. Шамова. Ці ж проблеми розглянуто у статтях і виступах видатного архітектора ХХ сторіччя Алвара Аалто. Творчий аспект саме архітектурної діяльності висвітлено у фундаментальних працях з теорії архітектури українського вченого і мистецтвознавця О.О. Тица.

Сьогодні в архітектурі можна розглядити ряд досить радикальних змін, які, з одного боку, пов'язані з серйозними трансформаціями в науковій сфері, і з іншого боку, поступово поширюються і на всі інші сфери життя [2]. Цей процес ще більше прискорився в умовах глобалізації сучасного світу.

Архітектура вже 30 років освоює нові галузі мовознавства - мови програмування. Комп'ютер є головним засобом потенціалу творчої діяльності нашої епохи. Він є і інструментом реального проектування і головною опорою всього футуристичного[2].

Глобалізація і її прискорення у сучасному суспільстві стала основою для синтезу діалогу мислення архітектора з логікою комп'ютерного моделювання, що в повній мірі відображається і в сучасній підготовці майбутніх фахівців. Вона спрямована на мотиваційне оволодіння основними засобами професійної діяльності і сприяє процесу особистісного становлення майбутніх архітекторів. При цьому викладач повинен об'єктивно оцінювати індивідуальні особливості

кожної особистості, її загальну підготовку, здібності та нахили, щоб не загасити творчу ініціативу [3].

Сама структура навчального процесу архітектурного проектування залишається незмінною. Вона передбачає диференціацію на три основні творчі етапи:

– *підготовчий*-вивчення завдання на проектування, збір інформації і постанову цільової установки;

– *творчий пошук* ідеї проектного рішення і виконання ескізу;

– *творчу розробку* і вдосконалення прийнятого ескізу до стадії ескізного проекту, який відповідає за своїм об'ємом проектного завданню.

На формування творчої активності в сучасних умовах оказує вплив трансформація і розширення засобів подання архітектурних проектних завдань. Ними, разом із традиційним спілкуванням у процесі творчості, все частіше виступають дистанційні засоби на базі таких сервісних платформ інтернету, як Skype, WhatsApp, Viber, Telegram і особливо Zoom. Це пов'язане із введенням карантинних і обмежувальних заходів спілкування у багатьох країнах світу через пандемію COVID-19. Так на початку квітня 2020р. загальна кількість щоденних користувачів Zoom, в тому числі і тих, хто займався архітектурною діяльністю, зросла до 200 млн. осіб, в порівнянні з 10 млн. в грудні 2019 року. [4]. Відеоконференції на основі сервісних платформ інтернету розширили можливість колективних обговорень загальних проектних задач, участь у конкурсах і підсумкових виставках архітектурних проектів. Це надало новий імпульс розвитку формування творчої активності.

Під час процесу проектування проявляється ініціативність, що виражена у здатності особистості до самостійного визначення ідей проектування, можливості об'ґрунтувати ці ідеї. Активне творче відношення особистості до об'єкту проектування засноване саме на внутрішньому спонуканні до винаходу нових ідей та способів вирішення проектних завдань.

Необхідно акцентувати увагу на те, що по ходу роботи над проектним завданням, у творчої особистості проявляється така якість, як енергійність, яку можна розглядати як працездатність, наполегливість в процесі вирішення творчих завдань. Під час архітектурного проектування творча особистість проявляє також інтерес, цікавість (позитивне ставлення до діяльності). Інтерес є конкретною формою прояву спрямованості особистості до архітектурної діяльності, а також до самостійності у визначенні цілей, завдань пізнавальної діяльності, способів її здійснення. Під час навчальної проектної діяльності творча особистість надихаються самим процесом роботи і виявляє здатність до нестандартного мислення, адже будь-який архітектурний проект повинен містити незвичні елементи хоча б на рівні декорування окремих його деталей.

Висновки. Таким чином, зазначені якості являють собою комплексну структуру формування творчої активності особистості (рис.1), яка динамічно розвивається в ході виконання навчальних завдань по архітектурному проектуванню. На формування творчої активності в сучасних умовах оказує вплив не лише багатоваріантність вводу в процес навчання різних архітектурно-проектних завдань, а і розширення засобів їх подання. Залучення на сучасному етапі в цей процес сервісних платформ інтернету, особливо таких, як Viber, Telegram і особливо Zoom, потребують подальшого наукового дослідження і систематизації.

Рис.1. Аспекти формування творчої активності в процесі навчального архітектурного проектування.

Список використаних джерел:

- [1] Тиц, А.А., Божко, Ю.Г. & Иванова Г.И. (1976). *Основы архитектурной композиции и проектирования*. Киев: Вища шк.
- [2] Добрицына, И. А. (2004). *От постмодернизма к нелинейной архитектуре*. Архитектура в контексте современной философии и науки. Москва: Прогресс-Традиция.
- [3] Волкотруб, Т.И. (1988). *Основы художественного конструирования*. Киев: Вища шк.
- [4] Zoom Video Communications Вилучено з: https://ru.wikipedia.org/wiki/Zoom_Video_Communications

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.43

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРМ АНТИЧНОСТІ В ОБ'ЄКТАХ ДИЗАЙНУ (МЕТОДИКА ХДАДМ)

ORCID ID: 0000-0002-4021-2601

Трегуб Наталія Євгеніївна
кандидат архітектури, доцент,
завідувачка кафедри «Дизайн середовища», професор
Харківська державна академія дизайну і мистецтв

УКРАЇНА

Методологічні питання дизайнерської освіти у симбіозі з архітектурною освітою вже розглядалися у попередніх статтях, в яких було висвітлено проблематику інтерпретації концепцій безпредметного мистецтва в проектах, що виконуються студентами Харківської державної академії дизайну і мистецтв, а також проаналізовано інноваційні технології та морфологія меблів, розроблених майстрами постмодернізму, якими надихаються студенти-дизайнери, іноді запозичуючи в свої розробки образні риси творів і композиційні прийоми формоутворення об'єктів сучасних дизайнерів [1,2] .

Постмодерн – стиль репрезентативного дизайну 70-90-х років ХХ сторіччя, який звертався переважно до образної значимості, складної символіки, декоративності й яскравості, етнічних витоків і взаєморозуміння зі споживачами. В теоретичній праці Р. Вентурі «Складність і протиріччя в архітектурі» (1967 г.) сформульовано принципи «включеного» підходу до проектування. Пошук протиріч в архітектурі модернізму, перегляд ідеалів модернізму та звертання уваги архітекторів до поп-арту (popular-art) – такі нововведення Р. Вентурі. Саме еkleктизм поп-арту, його іронічність, «гральний» характер відкрили шлях постмодернізму у 1970-1980-х роках ХХ сторіччя. Основними рисами нової архітектури, яка виникла слідом після модернізму (за визначенням Р. Вентурі), це: декор, функція як декор, новий еkleктизм, заснований на прямому цитуванні самих різних джерел в одному творі, іронічне переосмислення модернізму [3].

Теоретик дизайну В.Ф. Сидоренко констатував, що дизайн зародився як утопія подолання розриву між Красою та Користою в культурі нового типу – проектної, яка не розділена на «мистецтво» та «техніку». Феномен динаміки проектної культури проявляється в нестабільності стилів (методів, напрямків) дизайну, у ХХ ст. на перший план виходить художній та проектний авангард, який не слідує «за» класичною традицією, а стає по відношенню до неї «іншим» мистецтвом та «іншим» дизайном, створюючи принципово нову стильову ситуацію [2]. Характерними рисами архітектури постмодернізму є ретроспективність та архаїзація архітектурного образу, а також підсилення зацікавленості спільноти до культурного спадку, розширення реставраційних і реконструктивних робіт в історичних містах.

Постіндустріалізм – один з напрямків в дизайні постіндустріального суспільства, пов'язаний з використанням новітніх матеріалів, «високих технологій», образної значущості та інформаційної виразності форм з пріоритетом авторського дизайну [3].

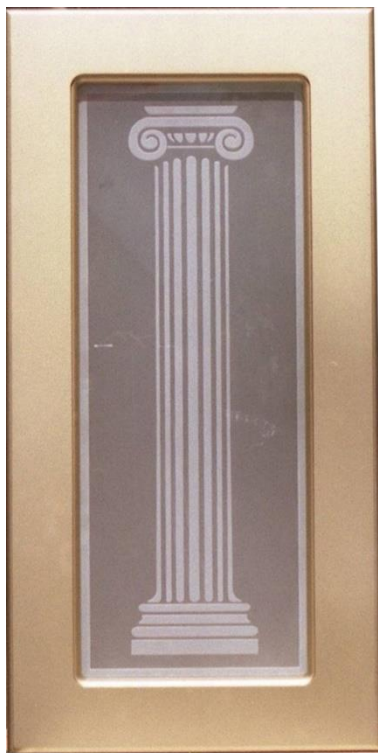
Об'єкти знаменитого майстра дизайну Філіпа Старка (1949 р. нар.) відносяться до продуктів «постмодернізму», бо вони відображають формальні

признаки конструктивізму й функціоналізму, ар деко, поп-арту та історичного стилю бароко. Також їх відрізняє супертехнологічність, точність аналітичного розрахунку, виразність та винахідливість конструктивних рішень, схильність до видовищних ефектів, іронічність та гра. Предмети, інтер'єри та архітектурні об'єкти цього автора є знаковими.

Одним з напрямків методики навчального процесу підготовки дизайнерів середовища у ХДАДМ є впровадження проектних завдань на основі засобів стилізації, яка в дизайні має такі значення: 1) свідоме вживання дизайнерських ознак того чи іншого стилю при проектуванні виробів; 2) пряме перенесення найбільш явних візуальних ознак культурного зразка на проектувану річ, найчастіше в області її декору; 3) створення умовної декоративної форми шляхом наслідування зовнішніх форм природи або характерних предметів. Основна операція стилізації у дизайні – формалізація пластичних мотивів, їх спрощення або ускладнення для досягнення стильової єдності, певного художнього або фірмового стилю [3].

За період функціонування спеціалізації «Дизайн меблів» у ХДАДМ (2000-2018 рр.) студенти неодноразово зверталися до архітектурних джерел античності з метою створення одухотворених дизайн-об'єктів. Наприклад, дипломна робота на СВО «Бакалавр» Дрокіної Ганни за темою «Дизайн комплекту меблів для кухні «Греція», 2005 р. (рис. 1,2). В елементі спинки стільця дипломницею використані прорізні структури, що нагадують канелюри (вертикальні виїмки) на поверхні колони, а також запроваджено деталі - рельєфні меандри. Дверцята навісних шаф кухонного обладнання з МДФ оформлені різьбленням (грецький орнамент «меандр») та скляними вставками зі стилізованими зображеннями колони іонічного ордеру.

1

2

Рис. 1,2. Меблі для кухні «Греція» (дверцята шафи та стілець), 2005 р.
Матеріали: МДФ, дуб, скло. Дипломна робота бакалавра. Студ. 4 курсу
спец. «Дизайн меблів» Дрокіна Ганна.

Керівники: доц. Трегуб Н.Є., ст. викл. Черепанов К.М.

В комплекті меблів для виставкової зали «Академія» ХДАДМ до дипломної роботи на СВО «Спеціаліст» (2016 р.) студентка Безпалих Діана запропонувала стилізовані форми доричного ордеру, зокрема «канелюри» стовбуру колони. В меблевому комплекті сполучені сучасні матеріали (трубчасті металеві циліндричні стійки-підставки скляної стільниці у журнальному столику, штучна шкіра в оздобленні сидіння пуфу та модифікована багатошарова гравірована фанера у рельєфних поверхнях-стінках меблевих об'єктів), що створює виразний художньо-проектний образ дизайн-об'єктів за принципами постмодернізму (рис. 3,4).

3

4

**Рис. 3,4. Дизайн комплекту меблів для виставкової зали «Академія» ХДАДМ (журнальний стіл та пуф). Дипломна робота за СВО «Спеціаліст», 2016 р. Матеріали: багатошарова фанера, скло, штучна шкіра; технологія - гравірування на верстаті з ЧПУ. Студ. 5 курсу спец. «Дизайн меблів» Безпалих Діана
Керівники: проф. Трегуб Н.Є., доц. Розенфельд.**

На основі прийому «цитування» форм античної архітектури запроєктована лава для вестибюлю корпусу № 3 ХДАДМ (проект студ. 5.к. ДМ Діани Безпалих), що виконана з багатошарової гнutoї фанери. Об'ємна підставка сидіння у формі стилізованої капітелі іонічного ордеру зібрана з шарів фанери. Технологія:

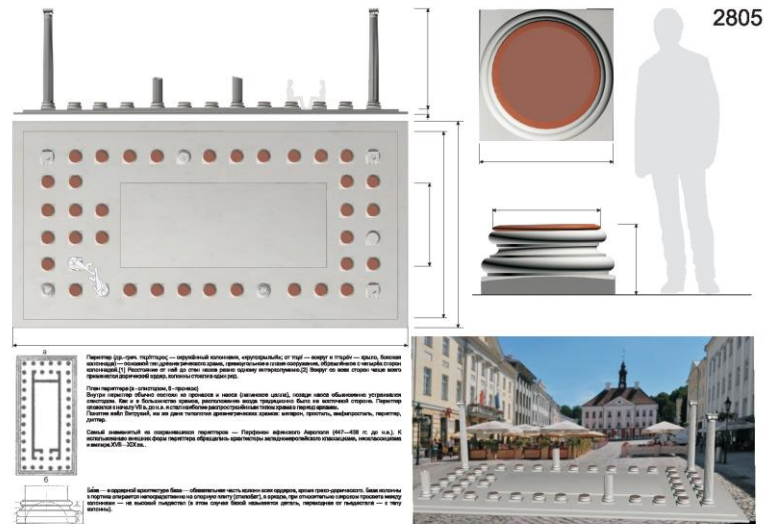

склеювання шарів фанери та наступне гравірування деталей на верстаті з ЧПУ. В процесі виконання «капітелі» з набірних багатошарових фанерних елементів були зроблені внутрішні отвори в кожній деталі з метою полегшення ваги лави. Окремо виготовлялися 4 об'ємні рельєфні волюти іонічного ордеру, які вмонтовувалися в циліндричну форму опори (рис. 5, 6).

Рис. 5,6. Лава (загальний вид та деталь). Курсова робота за темою «Концептуальні меблі для рекреаційного простору», 2016 р. Матеріал - багатошарова фанера, технологія - гнуття та гравірування на верстаті з ЧПУ. Студ. 5 курсу спец. «Дизайн меблів» Безпалих Діана. Об'єктвиконано групою студентів спеціалізації «Дизайн меблів».

Метою конкурсу за темою «Дух античності у сучасному арт-об'єкті» в рамках Міжнародного архітектурно-музичного форуму юнацтва та студентів «Gefestiada» (Loutraki, Greece, 2014 р.) було розкриття культури античної Греції у сучасному арт-просторі та популяризація євро-інтеграційних культурно-дозвіллевих програм спілкування і пізнання інших культур. Згідно умовам виконання конкурсних завдань, необхідно було підкреслити синкретичну суть античної Греції, в якій сприймали і творили простір цілісно, на основі утилітарно-функціонального і художньо-естетичного принципів, наповнюючи його сакральним змістом. У конкурсному проекті студентки 3 к. спец. «ДМ» Тіни Ковальової винахідливо використана планувальна структура грецького храму типу «периптер», що формує рекреаційну площу для відпочинку городян і в якому бази колон використані у якості місць для сидіння. Ландшафтно-середовищне обладнання відповідає антропометричним даним людини, створює нову художньо-образну естетику (рис. 7).

7

Рис. 7. Конкурсний проект рекреаційної зони «Периптер» за програмою Міжнародного архітектурно-музичного форуму юнацтва та студентів «Gefestiada», Loutraki, Greece, 2014 р. Студ. 3 курсу спец. «Дизайн меблів» Ковальова Тіна. Диплом 2 ступеню.

Відомо, що периптер склався до початку VII ст. до н.е. і став найбільш розповсюдженим типом храму в період архаїки. Поняття «периптер» в перекладі з давньогрецької означає оточений колонами, «колокрилий» (сполучення слів «навколо» та «крило», бокова колонада). Відстань від неї до стін наоса дорівнюється одному інтерколумнію. Навколо з усіх боків частіше за все застосовувався доричний ордер, колони стояли в один ряд. Поняття «периптер» було введено Вітрувієм, який склав типологію давньогрецьких храмів: мегарон, простиль, амфіпростиль, периптер і диптер. Найбільш видатним периптером серед тих, що збереглися, вважається Парфенон в Акрополі міста Афіни (447-438 рр. до н.е.) (рис. 8). До прийому інтерпретації зовнішніх форм периптеру зверталися архітектори західноєвропейського класицизму, неокласицизму та ампіру XVII-XIX століть.

8

Рис. 8. Колонна доричного ордеру в храмовому комплексі Акрополі, м. Афіни. Фото Трегуб Н.Є., 2014 р.

Висновки. Історія проектної культури демонструє різноманітні підходи до формоутворення інтер'єрного та екстер'єрного середовища, предметного наповнення включно. Останніми роками актуалізувався архітектурно-дизайнерський підхід. Наведені в статті дизайнерські об'єкти, що виконані студентами факультету «Дизайн середовища» ХДАДМ, наочно ілюструють перспективність постмодерністських принципів проектування меблів і ландшафтного дизайну, зокрема через переосмислення та інтерпретацію форм античності. В цих прикладах використаний скульптурно-пластичний підхід, який ґрунтується на «формальній» об'ємно-просторовій композиції об'єкту.

Морфологія античності продовжує залишатися невичерпним джерелом для розробки безкінечного числа варіантів формоутворення нових дизайн-форм.

Список використаних джерел:

- [1] Трегуб, Н.Є. (2018). Інтерпретація концепції безпредметного мистецтва в проектах предметно-просторового середовища (звітязи ХДАДМ). Підсумки розвитку наукової думки: 2018: зб. наук. праць «ЛЮГОΣ» з матеріалами міжнар. наук.-практ конф. м. Івано-Франківськ (5 грудня 2018 р.). Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», Т.9. 110 с. С. 12-16.
- [2] Трегуб, Н.Є. (2019). Ареали архітектурної та дизайн-освіти (автономія – симбіоз – синтез). Архітектурна освіта і наука в Україні та світі: досвід і перспективи розвитку: монографія редкол. О.Л. Михайлішин (голова), П.А. Ричков, Н.В. Лушнікова та ін. Рівне: ФОРМАТ-А, С. 77-83.
- [3] Дизайн середовища: Словник-довідник. Рижова І.С., Прусак В.Ф., Мигаль С.П., Резанова Н.О. (2017). За ред. д. філос. н. проф. І.С. Рижовой. Львів: Простір..

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.44

МУЗИЧНІ ФЕСТИВАЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

ORCID ID: 0000-0002-1856-8038

Іванова Олена Олександрівна
Аспірантка

*Інститут проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

ORCID ID: 0000-0003-1001-4273

Чібалашвілі Асматі Олександрівна
канд. мистецтвознавства, учений секретар
*Інститут проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України*

УКРАЇНА

Постановка проблеми. Культурне життя України в період кінця ХХ початку ХХІ століття по'язане із сучасною світовою тенденцією презентації різних видів мистецтва за допомогою проведення фестивальних заходів. Дана тенденція обумовлена широкими можливостями фестивалю у поданні художніх творів різних напрямків мистецтва, в збереженні національних традицій, в розвитку діалогу між країнами, народами, культурами.

Незважаючи на беззаперечну значущість і активізацію фестивального руху в Україні, наукового осмислення з точки зору мистецтвознавства

проблематика явища фестивалю не отримала [3]. Невивченими залишились і процеси, що відбуваються в фестивальному русі в контексті сучасних тенденцій розвитку мистецтва та культури. Таким чином, все вище сказане підтверджує актуальність і необхідність дослідження поставленої нами проблеми.

Мета: Виявити особливості діалогу культур в мистецькому середовищі музичного фестивалю.

Активізація фестивального руху в Україні багато в чому визначилася змінами 1991 року і здобуттям нею незалежності. Саме в цей час фестиваль став розглядатися як перспективний напрямок у розвитку української культури, актуальна форма презентації різних видів мистецтв, що ефективно сприяла відродженню і розвитку національної мистецької спадщини. Зацікавленість зі сторони держави і новостворена законодавча база підтримки фестивального руху дає можливість розвиватися фестивалю як досить важливій формі презентації мистецтв. Фестивальний рух поширився по всій українській території, охоплюючи не тільки великі міста, а й регіони. Все це обумовлює актуальність дослідження фестивалю як форми презентації мистецтва, а також визначає важливість розгляду та обґрунтування процесів, що відбуваються в його мистецькому середовищі [3].

Теоретичне осмислення фестивалю як художнього простору, що являє собою систему взаємопов'язаних компонентів, формувалося на підставі наукових праць в області теорії мистецтва і на положеннях, розроблених Дж. Вазарі, Г. Вельфліна, І. Вінкельманна, а також тез загальної теорії систем та історії науки, представлених в працях І. Блауберга, В. Вернадського. Беззаперечно значущість для виявлення особливостей взаємодії мистецтв у фестивальному просторі мали філософські погляди М. Бахтіна і розроблені ним поняття «хронотоп» та «діалог культур» [2].

Структурні взаємозв'язки між різними видами мистецтв найбільш яскраво виявляють себе на рівні діалогу і синтезу. Художнє об'єднання мистецтв (діалог) передбачає собою тенденцію збереження самостійності кожного виду мистецтва, що збагачує мистецьке середовище фестивального руху, роблять його насиченим, яскравим, а також залучають широку аудиторію.

Саме завдяки діалогу забезпечується цілісність фестивального руху. Чудовим прикладом художнього об'єднання та діалогу мистецтв різних національних культур і української художньої творчості є міжнародні музичні фестивалі народної творчості: «Оберіг», «Берегиня», «Поліське літо з фольклором», та інші.

На сучасному етапі розвитку прагнення до синтезу є значущою тенденцією взаємодії мистецтва в фестивальному русі, що знаходить своє відображення у взаємозв'язку різновидів, стилів, жанрів мистецтва, традицій минулого і явищ сучасної культури. Внаслідок цього можливості кожного окремого мистецтва розширюються, а їх виражальні засоби збагачуються [3]. Результатом такої взаємодії стає поява нових синтезованих форм презентації в середовищі фестивального руху (хепенінги, перформанси).

Висновки. Таким чином, дане дослідження доводить, що фестиваль це специфічне мистецьке середовище, яке володіє стійкими характеристиками. Формуванню фестивального руху сприяє наповнення його різноманітними компонентами. Поява кожного з компонентів забезпечує збагачення та розширення фестивального руху, наслідком чого стає ускладнення його структури і виводить фестиваль на новий рівень розвитку. Внаслідок динамічних

змін фестивального руху створюються нові умови для взаємодії і подальшого розвитку мистецтв.

Особливості взаємодії мистецтв в художньому середовищі фестивалю визначаються тенденцією, що йде від діалогу до синтезу і прагне до відтворення національної складової. Таким чином сучасний музичний фестиваль (особливо відносно феномену культурного діалогу) можна вважати одним із головних способів обміну досягненнями в області мистецтва, феномен сучасної культури, достойний вивчення і аналізу.

Список використаних джерел:

- [1] Бахтин, М. М. (1975). *Вопросы литературы и эстетики*. Москва: Художеств. лит.
- [2] Бахтин, М. М. (1975). *Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса*. Москва: Художеств. лит.
- [3] Зуєв, С.П. (2007) *Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова)* (автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17 00 01 "Теорія і історія культури"). Харків, Україна.

ABSCHNITT XX. MILITÄRWISSENSCHAFTEN, NATIONALE SICHERHEIT UND SPORT

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.45

FIRE EFFECTIVITY INDICATORS OF ZU-23 ANTI- AIRCRAFT TWIN BARRELED AUTOCANNON IN DIFFERENT CONDITIONS

RESEARCH GROUP:

ORCID ID: 0000-0002-4174-2145

Volodymyr Kutsenko
PhD, Associate Professor
Kharkiv National Air Force University

ORCID ID: 0000-0002-7055-5357

Viktor Kudryashov
PhD, Associate Professor
Kharkiv National Air Force University

ORCID ID: 0000-0002-1164-2725

Dmitro Dobrovolskiy
Senior Lecturer
Kharkiv National Air Force University

ORCID ID: 0000-0002-4483-5339

Oleg Skopintsev
Associate Professor
Kharkiv National Air Force University

ORCID ID: 0000-0003-1917-8143

Valeriia Isaieva
Senior Lecturer
Kharkiv National Air Force University

UKRAINE

Abstract: *The results of numerical simulation of detection ranges by personnel of ZU-23 anti-aircraft twin barreled autocannon in different conditions of tactical employment and values of statistical probability of aerial target detection for average prepared personnel are presented in this article. Conditional probabilities of target destruction at one and n shots are obtained. Guidance to the target along the tracks of shells and firing by a platoon armed with ZU-23 is also considered. Values of slope distances to the outedge of engagement area under various conditions of tactical employment are found.*

Introduction. As an indicator of the firing efficiency of ZU-23 paired anti-aircraft mount, we use a conditional probability of target destruction at n shots R_n [1-3]. Range of target detection and identification depends on background situation, area and target colour, meteorological visibility range (MVR), cut-off angles of fire position and presence of optical interferences. The range of target lock-on to the collimator of the anti-aircraft sight and the values of outedge of engagement area also depend on the same factors.

Analysis of publications [1-4] has shown that massive clouds with fast changes of dark and light areas underestimate the range of targets detection with the naked

---

eye. The firing limit is related to the direction to the sun not less than $\pm 15^\circ$ [5, 6]. Although, the sun illumination from the opposite firing direction increases the range of targets detection D_d and its identification. The target colour can be concealed against the background of the sky. Thus, the target of silver-aluminium colour against the background of the cloudless blue sky reduces R_d to 50% relatively to the white-gray background [5, 6]. Complex meteorological conditions as rain, fog and application of aerosol or smokescreens used by the enemy are taken into account by the MVR indicator reduction. For the target Su-7B type at MVR is only 4 km D_d with the naked eye is not more than 3.5 km. The common objective for ZU-23 is Mig-17 aircraft. When MVR is not less than 10 km, the common objective for $D_d \sim 6.8$ km, and statistical probability of detection P_d is 0.5 [5, 6].

The quality of personnel combat performance of ZU-23 is estimated from "excellent" to "satisfactory" and determines the values of systematic components of shell firing errors in the image plane of fire. The cut-off angles of fire position do not allow the personnel of AAG (anti-aircraft gun) to fire targets in a timely manner. Pulsed and continuous optical interference, power, can blind the personnel for a while, preventing firing. Signal missiles (shells, mines), routes of anti-aircraft guns, also complicate the process of aerial target detection (firing) [3-6].

The objective of this article is numerical simulation of values of ranges and probabilities of different aerial targets detection, as well as values of conditional probabilities of their destruction and, at the same time, implemented slope distances of the outedge of anti-aircraft mount engagement area.

Main material. *Determination of ranges and probabilities of various aerial targets detection.* Firing from ZU-23 at common objective and unmanned aerial vehicles (UAVs) is being considered. The "Forpost" and "Tahion" were chosen as UAV types. The first relates to the large-size UAV, while the second one relates to the small-size UAV.

To estimate the anti-aircraft mount firing efficiency, we use the approximate highest S_{max} and the least S_{min} target area of the image plane of fire. It was assumed for "Forpost" $S_{maxF} = 6.7 m^2$, $S_{minF} = 0.58 m^2$ and for "Tahion" – $S_{maxT} = 0.32 m^2$, $S_{minT} = 0.04 m^2$. The least S_{mini} is expected when firing at low altitudes (elevation angle $\varepsilon \leq 5^\circ$) and the highest $S_{maxi} - \varepsilon > 45^\circ$. The values of UAV flight speed are averaged to 40 m/s. For common objective it is $S_{maxco} = 30.2 m^2$ and $S_{minco} = 9.1 m^2$.

The target detection ranges $D_{co}(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, K_{co})$ at probability of correct detection P_d 0.5, depending on various factors we find from the approximate expression [7]:

$$D_{co}(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, K_{co}) = R_d \sqrt{\frac{S}{S_{minco}}} \xi_c \xi_m \xi_p \xi_s K_{co}, \quad (1)$$

where D_{co} – CO target detection range (~ 8.5 km [5-7]); $S, S_{minco} = 9.1 m^2$ – target image area, which is being fired and the smallest area of CO in the image plane of fire, respectively; ξ_c, ξ_m – factors that consider the target colour (ξ_c varies between

0.5 and 1) and MVR ($\xi_m = 0.48...1$); ξ_p – figure of merit of AAG personnel combat performance ("excellent" – 0.9; "good" – 0.8; "satisfactorily" – 0.7; "master" – 1.1); ξ_s – considering factor of solar illumination of a target (in the range from 1.3 to 1.5) [5-7]; K_{co} – considering factor of cut-off angles of the AAG fire position (varies within the range from 0 to 1, during simulation 1 was accepted).

Average ranges of targets detection by the naked eye and its lock-on to collimator of AAG target control, at numerical simulation, were accepted for AAG average prepared personnel by 8.5 km [5, 6].

The results of calculations for the expression (1) are given in Fig. 1.

The first line $D_{co1}(S)$ (indicated by a continuous line) reflects a change in target detection range with probability of 0.5 when s varies within $10^{-2}m^2$ to $10m^2$ at AAG average prepared personnel ($\xi_p = 0.8$). The second line (dots $D_{co2}(\xi_c)$) and the third line (dashes $D_{co3}(\xi_m)$) give values of detection range of large-dimensional UAV "Forpost" type $S_{min F}$ at influence of target color and MVR, respectively. The significant dependence D_{coi} on target parameters S, ξ_c, ξ_m can be noticed.

The fourth line (dots and dashes $D_{co4}(\xi_p)$) is calculated with account of AAG personnel combat performance. The fifth line ($\cdot\cdot\circ\circ\cdot\cdot\circ\cdot\cdot$), $D_{co5}(\xi_s)$) is received when the target is highlighted by the sun. Taking into account the flight speed of different targets, the AAG personnel cannot always fire at the outedge of engagement area. At the same time, firing remains on a pursuit course.

According to the studies, if there is only an alert (no target designation), the probability of CO passing at low altitudes is approximately 0.4, and at altitudes of 2.5...3 km is 0.8, that is the statistical probability of CO detection is within the range of only from 0.6 to 0.2, respectively [5].

On the basis of polygon tests [5, 6] the values of statistical probabilities of different targets detection by ZU-23 personnel, depending on the range to them, are found by approximation [7]:

$$D_{co}(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, K_{co}) = \exp \left\{ \left[\frac{0.91D}{D_{co}(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, K_{co})} \right]^4 \right\} \quad (2)$$

where D – target range, which varies from 100 m to 10^4 m.

The results of calculation by expression (2) are given in Fig. 2. The first curve $P_{co1}(D)$ is indicated by continuous line, displays values of statistical probability of CO detection when $S_{min co} = 9.1 m^2$, thus, $P_{co1}(6.8 \cdot 10^3) \approx 0.5$ was obtained. The second curve $P_{co2}(D)$ (dots) and the third curve $P_{co3}(D)$ (dashes) give values of probabilities of detection of the UAV "Forpost" type, when $S_{min F}$, and the third curve under condition of unfavourable UAV colour $P_{co2}(1721) \approx 0.5$ and $P_{co3}(680) \approx 0.5$. The fourth curve $P_{co4}(D)$ (dots and dashes) and the fifth curve $P_{co5}(D)$ ($\cdot\cdot\circ\circ\cdot\cdot\circ\cdot\cdot$) accordingly, indicate values of probabilities of detection of the UAV "Forpost" type at MVR $\xi_m = 0.48$ and solar illumination $\xi_s = 1.5$. A significant reduction in the range detection at which the detection probability is 0.5 was obtained. Thus,

$P_{co4}(413) \approx 0.5$ and $P_{co2}(619) \approx 0.5$. It is necessary to note the possibility of trained personnel to detect targets at probability of 0.2...0.3.

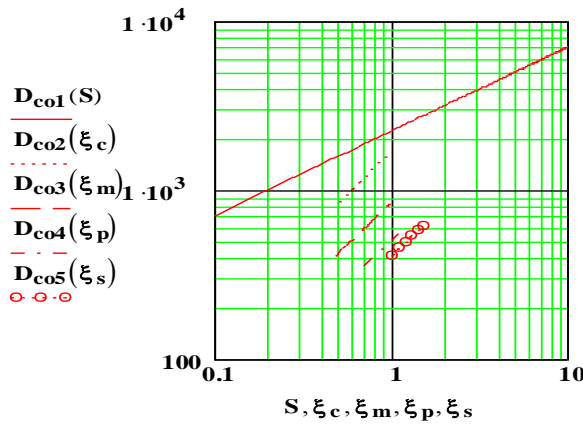

Fig.1. Target detection range D_{co} from variable $S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s$

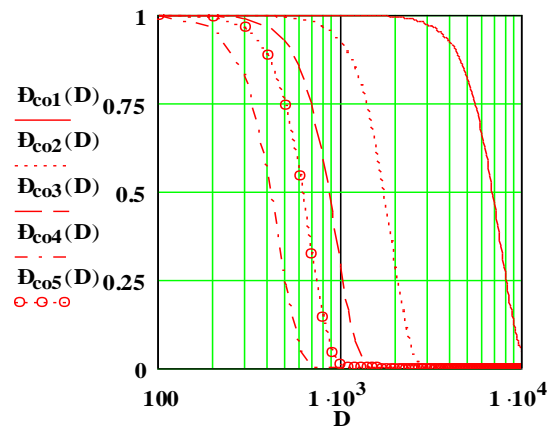

Fig. 2. Statistical probabilities of different targets detection of ZU-23 personnel P_{coi} depending on the range to them D

Calculation of projectiles deviations in the image plane of fire at non-compliance of firing conditions based on external ballistics of a small-caliber anti-aircraft projectile. The matrix of the solution of the system of differential equations by the Runge-Kutta method on the interval $t_1 - t_2$ at n fixed steps of the solution in the MathCAD shell is used [1, 8]. The initial flight time of the projectile is $t_1 = 0$ s, and the final flight time is $t_2 = 5$ s. The number of steps in the interval $t_1 - t_2$, when determining the mean square deviation (MSD) by range and altitude is equal to 100.

Numerical simulation for one of the test points at targeting angle of the AAG 1.5° by $D = 2\text{km}$ gave the MSD by range of $\sigma_d \approx 28\text{m}$ and by altitude $\sigma_a \approx 3\text{m}$. Although in fire tables [4]. The MSD by range is $\sigma_d \approx 44.4\text{m}$ and by altitude $\sigma_a \approx 2.4\text{m}$, which indicates slightly improved values relatively to the table ones. Henceforward we find approximate errors of firing from 23 mm AA gun ZU-23 while firing against aerial targets, if the range of fire is ~ 2 km and more.

Analysis of the magnitude of firing errors associated with the initial projectile velocity, air density, projectile weight and wind shown that projectile velocity and air density had the greatest miss impact. On the basis of the conducted numerical simulation, the systematic components r_i of ZU-23 fire errors (fragmentation – high-explosive – incendiary – tracer shells) along the axes y, z in the image plane were assumed to be equal to $r_y \approx r_z \approx 20...60\text{m}$.

Finding of values of conditional probabilities of small targets and CO destruction while firing from ZU-23. In the simulation, the number of targets engagement n varies to 100. Systematic components were accepted as $r_y \approx r_z \approx 20...60\text{m}$ and corresponding to them MSD errors – $\sigma_y \approx \sigma_z \approx 25...50\text{m}$ [8]. According to the research data, these values r_i, σ_i take place at the range of fire not less than $1.2 \cdot 10^3$ m.

Calculation of probabilities of the target engagement $P_1(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z)$ is determined by approximate expression [3, 8, 9]:

$$P_1(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z) = \frac{S}{2\pi\sigma_y\sigma_z} \exp\left\{-\frac{1}{2}\left[\left(\frac{r_y}{\sigma_y}\right)^2 + \left(\frac{r_z}{\sigma_z}\right)^2\right]\right\}. \quad (3)$$

Probability of target engagement $G(\omega)$ at target hitting ω projectiles is equal to $G(\omega) = 1/\omega$. During firing the battlefield fighter (BFF) ω is within the range from 2 to 6 and for medium bomber is not less than 15 shells [8, 10]. The average values for the BFF $\omega \approx 4$, and for the UAV – $\omega \approx 1$.

Determination of values of conditional probabilities of targets engagement $R_1(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega)$ and n shots $R_n(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega)$:

$$R_1(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega) = P_1(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z)G(\omega); \quad (4)$$

$$R_n(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega) = 1 - [1 - R_1(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega)]^n.$$

We have $n = 100$ (six continuous bursts from AAG) for BFF $R_{100}(9.1; 37; 37; 40; 40; 4) \approx 8.2 \cdot 10^{-3}$ and for UAV $R_{100}(0.58; 37; 37; 40; 40; 1) \approx 2.1 \cdot 10^{-3}$. If ZU-23 personnel directs the projectiles to the target along the tracks, the systematic components of firing errors decrease to the values of $r_y \approx r_z \approx 20m$. In view of the latter, for BFF is $R_{100}(9.1; 37; 37; 20; 20; 1) \approx 0.02$ and for UAV – $R_{100}(0.58; 37; 37; 20; 20; 1) \approx 5 \cdot 10^{-3}$.

The results of calculations ($n = 100$) are given in Fig. 3.

Continuous line $R_{n1}(S)$ is obtained for average firing conditions on BFF ($\omega \approx 4$). The second line $R_{n2}(S)$ (dots) shows values of conditional probabilities at firing on UAV ($\omega \approx 1$). The same, but when direct projectiles along the tracks gave the third line (dashes) and the fourth line (dots and dashes). We note an increase in firing efficiency during the guidance of the AAG along the projectile tracks.

We find conditional probabilities of targets destruction by a platoon armed with four 23-mm AAGs R_{n8i} from the expression [3, 8]:

$$R_{n8}(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega) = 1 - [1 - R_n(S, \sigma_y, \sigma_z, r_y, r_z, \omega)]^4. \quad (5)$$

Analysis of values R_{n8i} showed the expediency of BFF firing and on the UAV "Forpost" type at angles of targets elevation not less than 45° . The result is $R_{n8i}(S_{max m\mu}) \approx 0.23$ and $R_{n8i}(S_{max \phi}) \approx 0.21$. At angles of elevation not more than 5° – $R_{n8i}(S_{min m\mu}) \approx 0.076$ and $R_{n8i}(S_{min \phi}) \approx 0.02$. Firing at the UAV "Tahion" type gives low efficiency of application $R_{n8i}(S_{max T}) \approx 0.011$ and $R_{n8i}(S_{min T}) \approx 0.0014$. Though the experience of battle firings from ZU-23 on small UAVs indicates the possibility of their defeat.

Slope distance of the outedge of engagement area of ZU-23. If there are no cut-off angles of AAG fire position ($K_{co} = 1$) and the target heading parameter is close

to zero, we find the slope distance of the outedge of engagement area $r_d(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, V)$ from the equation:

$$r_d(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, V) = \frac{D_{co}(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, 1) - V(\tau_d + \tau_i)}{1 + 1.6 \cdot 10^{-3} V}, \quad (6)$$

where V – airspeed (it was chosen 250m/s for BFF, 40 m/s for UAV); τ_d, τ_i – time of determination and input of initial data, respectively (~ 3 s) and time of designation of fire type (~ 2 c) with the regard for the response time to signals and commands: $r_d(S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, V) \leq 2.5 \text{ km}$.

The calculation results are shown in Fig. 4.

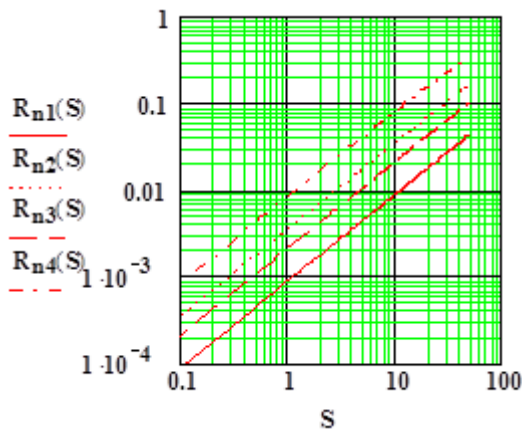

Fig. 3. Conditional probability of target destruction $R_{ni}(S)$ depending on the area of target projection S in the image firing plane of the target

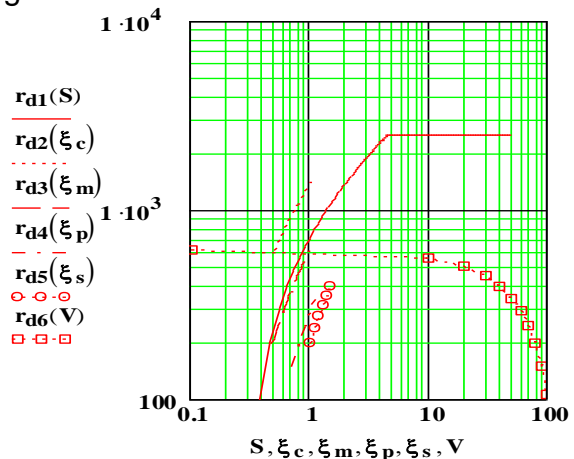

Fig. 4. Slope distances to the outedge of the engagement area r_{di} depending from $S, \xi_c, \xi_m, \xi_p, \xi_s, V$ target

The first curve $r_{d1}(S)$ indicated by a continuous line is obtained at change of projection area of target S in the image firing plane. When $S > 4.5\text{m}^2$ the imposed limit of r_{di} 2.5 km is activated. The influence of the UAV colour of "Forpost" type is shown by the second curve $r_{d2}(\xi_c)$ (points). If the color is not favorable ($\xi_c = 0.5$) and MSD is different, we have the third curve $r_{d3}(\xi_m)$ (dashes). The fourth curve $r_{d4}(\xi_p)$ (dots and dashes) represents the influence of AAG personnel fighting performance quality. Due to solar illumination the range increases – the fifth curve $r_{d5}(\xi_s)$ ($\dots\circ\dots\circ\dots$). The sixth curve $r_{d6}(V)$ ($\dots\square\dots\square\dots$) indicates the values of engagement zone depending on the UAV speed. The significant impact on the range r_{di} of targets detection D_{coi} is noted (6).

It was received $s_{\min co} r_{d1}(9.1) \approx 2.5 \text{ km}$, and for the UAV "Forpost" type" $r_{d1}(6.7) \approx 2.5 \text{ km}$ and $r_{d1}(0.58) \approx 1.4 \text{ km}$.

For the UAV "Tahion" type $r_{d1}(0.32) \approx 1.0 \text{ km}$ and only $r_{d1}(0.04) \approx 0.24 \text{ km}$. Negative influence of target colour, MVR, personnel reaction time and target speed reduce values of slope distances to the outedge of the ZU-23 engagement area.

Conclusions. Thus, the results of numerical simulation of detection ranges and probabilities of ZU-23 personnel detection under different conditions of combat performance are proposed. Solutions of equations of external ballistics by Runge-Kutta method were used to determine systematic components of firing errors. Analysis of values of conditional probabilities of different targets destruction using one AAG and by platoon armed with ZU-23 was performed. Values of slope distances to the outedge of the engagement area under different conditions of combat performance are determined. Parameters reducing values of conditional probabilities of targets engagement were taken into account. Proposals have been formed to increase the efficiency of ZU-23 firing.

References:

- [1] Herasimov, S., Belevshchuk, Y., Ryapolov, I., Tymochko, O., Pavlenko, M., Dmitriev, O., Zhyvytskyi, M. and Goncharenko, N. (2018). Characteristics of radiolocation scattering of the SU-25T attack aircraft model at different wavelength ranges. *Information and controlling systems. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6/9(96), 22–29. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2018.152740>.
- [2] Kriukov, O., Melnikov, R., Bilenko, O., Zozulia, A., Herasimov, S., Borysenko, M., Pavlii, V., Khmelevskiy, S., Abramov, D. and Sivak, V. (2019). Modeling of the process of the shot based on the numerical solution of the equations of internal ballistics. *Applied physics. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 1/5(97), 40–46. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2019.155357>.
- [3] Manual on the Study of Firing Rules on Anti-Aircraft Artillery Complexes of the Air Defence Troops of the GF. Part 5. Battery (platoon, quad) 23 mm paired mount ZU-23. Moscow, Voenizdat, 1967, 146 p.
- [4] Zhuravlev, O., Kolomyitsev, O. and Herasimov, S. (2017). Method for determining coefficient power error of front resistance missile by means station outwardly trajectory measurements. *Scientific Works of Kharkiv National Air Force University*, 3(52), 72–76.
- [5] Firing Rules Manual. Part 7. AA missile system “Kitoboi”, “Strela-10M2”, “Strela-10”. Moscow, Voenizdat, 1989, 248 p.
- [6] Firing Rules Manual. Part 8. Man-portable SAM “Igla” (“Igla-1”). Moscow, Voenizdat, 1989, 119 p.
- [7] Kolomyitsev, O., Kurdryashov, V. and Shevchenko, A. (2009). Effective fire control and firing from a man portable surface-to-air missile system in the stipulated conditions of its application. *Weapon system and military equipment*, 2(18), 14–16.
- [8] Piskunov, S., Oboronov, M. and Konovalov, O. (2009). Model of the projectile movement when firing surface-to-air missile systems. *Weapon system and military equipment*, 2(18), 28–32.
- [9] Bractslavska, A., Herasimov, S., Zubrytskyi, H., Tymochko, A. and Timochko, A. (2017). Theoretical basic concepts for formation of the criteria for measurement signals synthesis optimality for control of complex radio engineering systems technical status. *Information Processing Systems*, 5(151), 151–157. <https://doi.org/10.30748/soi.2017.151.20>.
- [10] Borysenko, M., Herasimov, S., Kostenko, O. and Makarchuk, D. (2018). Development of optimum navigation information processing algorithm. *Science and Technology of the Air Force of Ukraine*, 3(32), 38–44. <https://doi.org/10.30748/nitps.2018.32.06>.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.46

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЧЕНЬ УМОВНИХ ЙМОВІРНОСТЕЙ УРАЖЕННЯ НЕТИПОВОЇ ПОВІТРЯНОЇ ЦІЛІ У РІЗНОМАНІТНИХ УМОВАХ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

ORCID ID: 0000-0001-8228-8404   **Коломійцев Олексій Володимирович**
Заслужений винахідник України, доктор технічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри
Національний технічний університет «Харківський політехнічний університет»

ORCID ID: 0000-0002-7055-5357   **Кудряшов Віктор Євгенович**
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри
Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ORCID ID: 0000-0003-2599-8834   **Третяк Вячеслав Федорович**
кандидат технічних наук, доцент, провідний науковий співробітник
*Науковий центр Повітряних Сил
Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

ORCID ID: 0000-0003-2599-8834   **Кулешов Олександр Васильович**
кандидат військових наук, доцент, провідний науковий співробітник
*Науковий центр Повітряних Сил
Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

ORCID ID: 0000-0002-8109-0639   **Клівець Сергій Іванович**
кандидат технічних наук, науковий співробітник
*Науковий центр Повітряних Сил
Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

УКРАЇНА

Анотація: часткова модель наведення зенітної керованої ракети на нетипову повітряну ціль (НПЦ) зенітним ракетним комплексом малої дальності для оцінювання значень умовних ймовірностей ураження НПЦ у різноманітних умовах.

Відомо, що повітряні цілі, які мають невелику (до 1,5 м²) ефективну поверхню розсіювання (ЕПР) – є нетиповими. Мала ЕПР НПЦ ускладнює проведення стрільби зенітними керованими ракетами (ЗКР) зенітних ракетних комплексів (ЗРК) малої дальності, знижує значення ймовірності спрацювання радіопідривача (РП) ракети та умовні ймовірності ураження НПЦ. Тому, наукова задача щодо визначення величин умовних ймовірностей ураження НПЦ при стрільбі ЗРК малої дальності є актуальною [1-7].

І-й рід похибок стрільби ЗКР по НПЦ – це похибки наведення ракет (ПНР), то, для спрощення задачі щодо точності наведення, вводяться ряд наступних припущень:

- коефіцієнт кореляції між динамічною, інструментальною та флуктуаційною ПНР дорівнює нулю;
- систематична складова флуктуаційної похибки наведення ЗКР відсутня;
- двомірний закон розподілу ПНР представлено у вигляді колового з рівними дисперсіями по координатах в картинній площині стрільби;
- розподіл промахів ЗКР $f(\rho)$, підпорядкований закону Райса (загальному релеєвському розподілу).

При інтегруванні $f(\rho)$ визначаються значення: $P_H(\rho < \rho_H)$ – ймовірність проходження ЗКР в “трубці” заданого радіусу ρ_H в картинній площині стрільби, яка дорівнює:

$$P_H(\rho < \rho_H) = \int_0^{\rho_H} \frac{\rho}{\sigma^2} \exp\left(-\frac{\rho^2 + m^2}{2 \cdot \sigma^2}\right) I_0\left(\frac{\rho m}{\sigma^2}\right) d\rho, \quad (1)$$

де ρ – часткове значення радіального відхилення траєкторії ЗКР від НПЦ у картинній площині (промах ЗКР);

σ^2 – дисперсія похибки колового закону ПНР;

m – відстань між НПЦ і середньою траєкторією ЗКР в картинній площині (систематична складова ПНР);

$I_0(t)$ – циліндрична функція (функція Бесселя) першого роду, нульового порядку від уявного аргументу.

При стрільбі ЗКР по НПЦ, яка летить рівномірно і прямолінійно, для ЗКР малої дальності, середнє квадратичне відхилення (СКВ) ПНР σ знаходиться в межах від 3 до 7 метрів. При цьому, систематична складова ПНР m у 3-5 разів менше СКВ ПНР. Отже, найбільші та найменші очікувані значення m дорівнюють: $m_{\min} = (\sigma_{\min}/5)$ та $m_{\max} = (\sigma_{\max}/3)$. Таким чином, величини m знаходяться в межах від 0,6 до 2,3 метрів.

При стрільбі ЗКР по НПЦ можливі випадки, коли систематична складова ПНР дорівнює нулю. Тоді, розподіл промахів $f(\rho)$ буде підпорядкований функції розподілу Релея.

За умови, якщо провести інтегрування (1), то отримується:

$$P_H(\rho < \rho_H) = 1 - \exp\left(-\rho^2/2\sigma^2\right). \quad (2)$$

Значення, що отримані за виразами (1) і (2) суттєво не відрізняються, що підтверджується співвідношенням:

$$\bar{m} = m/(\sigma\sqrt{2}), \quad (3)$$

де $\bar{m}$ – граничні значення систематичної складової ПНР при яких реалізується необхідна точність обчислювання умовної ймовірності ураження НПЦ $R_i(\rho)$.

За результатами проведених розрахунків за виразами (1) і (2) та аналізу значень функції $P_H(\rho < \rho_H)$ можливо стверджувати наступне:

– при $\rho_H = 6$ м ($\rho_H = \rho_i$) та $m = 0$ м, $\sigma = 3$ м відносно $m = 0,6$ м, $\sigma = 3$ м змінює величину функції $P_H(\rho < \rho_H)$ з 0,87 до 0,86. Відсутність m та її наявність, тобто $m = 1,5$ м (2,3 м), коли $\sigma = 5$ м (7 м), зменшує величину $P_H(\rho < \rho_H)$ у межах з 0,51 (0,5) до 0,31 (0,29);

– при $\rho_H = 12$ м ($\rho_H = \rho_i + 2\sigma_i$), $m = 0$ м, $\sigma = 3$ м, відносно $m = 0,6$ м, $\sigma = 3$ м практично не змінює значення $P_H(\rho < \rho_H)$, 0,9997 і, відповідно 0,9996. Відсутність m та її наявність, $m = 1,5$ м (2,3 м) і $\sigma = 5$ м (7 м) знижує значення $P_H(\rho < \rho_H)$ відповідно з 0,94 (0,93) до 0,77 (0,75);

– при $\rho_H = 15$ м ($\rho_H = \rho_i + 3\sigma_i$), $m = 0$ м, $\sigma = 3$ м, відносно $m = 0,6$ м, $\sigma = 3$ м, здобули однакові значення $P_H(\rho < \rho_H)$, які дорівнюють одиниці. Відсутність m та її наявність, $m = 1,5$ м (2,3 м.) і $\sigma = 5$ м (7 м) практично не змінює величини функції $P_H(\rho < \rho_H)$, яка дорівнює 0,989 (0,987) і 0,9 (0,89);

– отже, у зоні ураження НПЦ ЗКР ЗРК малої дальності, слід користуватися значенням функції $P_H(\rho < \rho_H)$, що знаходиться у межах від 0,9 до 1.

II-й рід похибок стрільби ЗКР по НПЦ – це похибки системи підриву бойової частини (БЧ) ЗКР, які характеризуються ймовірністю спрацювання РП $P_p(\rho)$, що визначається як:

$$P_p(\rho) = 1 - F[(\rho - m_p) / \sigma_p], \quad (4)$$

де $F(Z)$ – функція розподілу нормального та центрованого нормального розподілення;

m_p – математичне очікування (МОЧ) випадкових величин радіусу спрацювання РП;

σ_p – СКВ випадкових величин радіусу спрацювання РП.

У виразі (4) m_p дорівнює куту нахилу діаграми спрямованості (ДС) приймальної антени РП ($m_p \approx 55^\circ$) та у картинній площині стрільби σ_p дорівнює:

$$\sigma_p = \left[\frac{r \sin(\Theta_{0.5} / 2)}{3} \right] \cdot \left\langle \left[\sin\left(\frac{\pi}{2} + m_p - \frac{\Theta_{0.5}}{2}\right) \right]^{-1} \cdot \left[\sin\left(\frac{\pi}{2} - m_p - \frac{\Theta_{0.5}}{2}\right) \right]^{-1} \right\rangle, \quad (5)$$

де r – відстань між приймальною антеною та НПЦ;

$\Theta_{0.5}$ – півширина ДС приймальної антени РП (4.4°).

У [1] отримали значення промаху ракети $\rho_{\max C-4}$, при якому РП спрацює з ймовірністю 0,5, коли стрільба ведеться ЗКР по НПЦ:

$$\rho_{\max C-4} \approx 3 \sqrt[3]{\frac{\rho_{\max}^4 \sigma_{C-4}}{\sigma_{ТЦ} (L^2 / \lambda) \sin(m_p + 3\sigma_p)}}, \quad (6)$$

де $\rho_{\max}$ – найбільше часткове значення промаху ЗКР (16,5 м.), при якому РП спрацює з ймовірністю 0,5, при стрільбі по типовій цілі (ТЦ) та II варіанту ПНР; σ_{C-4} – ЕПР освітлювальної міни, як прикладу НПЦ, що змінюється приблизно у межах від 1 м^2 до 10^{-3} м^2 ; $\sigma_{ТЦ}$ – ЕПР ТЦ ($1,25 \text{ м}^2$); L – довжина приймальної антени РП; λ – довжина хвилі передавальної системи РП.

Отже, ймовірність знаходження ЗКР в площині стрільби при $\sigma_{C-4} \geq 1 \text{ м}^2$ приблизно дорівнює 0,08.

Якщо, ЕПР міни С-4 знаходиться у межах від 1 м^2 до 10^{-1} м^2 , то ймовірність знаходження ЗКР в площині стрільби дорівнює 0,04.

Якщо, ЕПР міни С-4 знаходиться у межах від 10^{-1} м^2 до 10^{-2} м^2 , то ймовірність знаходження ЗКР в площині стрільби дорівнює 0,11.

Ймовірність знаходження ракети в картинній площині стрільби найімовірніша, та дорівнює 0,77, при зміні σ_{C-4} з 10^{-2} м^2 до 10^{-3} м^2 .

Умовну ймовірність ураження НПЦ $R_i(\rho)$ ЗКР можливо визначити як сумісні ймовірності проходження ЗКР в “коло” заданого радіусу $P_H(\rho < \rho_H)$ та спрацювання РП $P_p(\rho)$ наступним чином:

$$R_i(\rho) = P_H(\rho) \cdot P_p(\rho). \quad (7)$$

Таким чином, систематична складова та СКВ похибок наведення ЗКР на НПЦ знаходяться в межах від 0,6 м до 2,3 м та від 3,0 м до 7,0 м. При цьому, прийняті наступні осереднені значення: систематична складова дорівнює 1,5 м, а СКВ похибок наведення – 5 м.

За умови, якщо МОЧ промаху ЗКР по НПЦ дорівнює 6,0 м, то ймовірність проходження ЗКР в “трубці” заданого радіусу ρ_{Π} в картинній площині стрільби знаходяться в межах від 0,87 до 0,29.

За умови, якщо МОЧ промаху ЗКР по НПЦ дорівнює 12 м, (15 м), то ймовірність проходження ЗКР в “трубці” заданого радіусу ρ_{Π} в картинній площині стрільби знаходяться в межах від 1 (0,99) до 0,75 (0,89).

Ймовірність знаходження ЗКР в картинній площині стрільби, де $\sigma_{C-4} \geq 1 \text{ м}^2$, приблизно дорівнює 0,08.

За умови, якщо ЕПР НПЦ знаходиться у межах від 1 м^2 до 10^{-1} м^2 , то ймовірність знаходження ЗКР в картинній площині стрільби дорівнює 0,04.

За умови, якщо ЕПР σ_{C-4} знаходиться у межах від 10^{-1} м^2 до 10^{-2} м^2 , то ймовірність знаходження ЗКР в картинній площині стрільби дорівнює 0,11.

Отже, ймовірність знаходження ЗКР в картинній площині стрільби найімовірніша, та дорівнює 0,77, при зміні σ_{C-4} з 10^{-2} м^2 до 10^{-3} м^2 .

Підриг БЧ ЗКР та знищення НПЦ з умовною ймовірністю ураження 0,86 можливий при ймовірності знаходження ЗКР в картинній площині стрільби 0,08 та МОЧ промаху у 6,0 м. При цьому, ЗРК малої дальності і ЗКР знаходяться у повної бойової готовності та точка зустрічі ЗКР з НПЦ знаходиться у середині зони ураження. Тобто, якщо ЗРК знаходиться у типовому стані, то підриг БЧ ЗКР і умова ймовірності ураження НПЦ зменшується до 0,5.

Підриг БЧ ЗКР з імовірністю ураження НПЦ 0,77, при МОЧ промаху у 6,0 м. – не здійснюється. За цих умов та при типовому налагодженні ЗРК – $3,8 \cdot 10^{-15}$, умовна ймовірність ураження НПЦ дорівнює $6,6 \cdot 10^{-15}$.

Список використаних джерел:

- [1] Коломійцев О.В., Кудряшов В.Е., Васильев Д.Г., Загоруйко І.Я., Ворошилов С.С. (2011). Другий рід помилок стрільби ракетами по нетиповим цілям ЗРК малої дальності. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил*, (1), 86-90.
- [2] Коломійцев О.В., Кудряшов В.Є., Загоруйко І.Я. (2012). Умовна імовірність ураження нетипової цілі ЗРК малої дальності. *Системи озброєння і військова техніка*, 2(30), 170-173.
- [3] Коломійцев О.В., Кудряшов В.Є., Адамовській О.О., Коротя А.А. (2014). Умовна імовірність ураження цілі з врахуванням надійності роботи елементів комплексу і протидії стрільби ракетами. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*, 1(38), 3-9.
- [4] Коломійцев О.В., Клеваний Ю.А., Мельников І.В. (2014). Дальність радіотеплолокаційного спостереження двохпозиційною радіометричною системою повітряних цілей. *Системи обробки інформації*, 2(118), 21-24.
- [5] Herasimov S., Tymochko O., Kolomiitsev O., Aloshin G., Kriukov O., Morozov O., Alekseyev V. (2019). Formation Analysis Of Multi-Frequency Signals Of Laser Information Measuring System. *«EUREKA: Physics and Engineering»*, (5), 19-28. DOI: 10.21303/2461-4262.2019.00984.
- [6] Альошин, Г., Коломійцев, О., & Третяк, В. (2020). Особливості оптимального синтезу багатоскальних інформаційно-вимірювальних систем. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 81-84. <https://doi.org/10.36074/24.04.2020.v2.23>
- [7] Альошин, Г., Коломійцев, О., Третяк, В., Кулешов, О., & Клівець, С. (2020). Особливості оптимального вибору структури багатоскальних інформаційно-вимірювальних систем. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 78-82. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v2.30>

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.47

ПОГЛЯД НА ЗАСТОСУВАННЯ РАКЕТНОГО ПІДРОЗДІЛУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Трачук Сергій Степанович

Національна академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Бубенчиков Роман Володимирович

старший викладач кафедри ракетних військ

Національна академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

УКРАЇНА

Ракетні війська і артилерія (РВіА) – окремий рід військ в складі Сухопутних військ та Військово-морських сил Збройних сил України. Вони є основною вогневою силою в операціях, що проводяться Сухопутними військами із застосуванням звичайної зброї, й виконують до 65-70 % загального об'єму завдання із вогневого ураження супротивника [1]. РВіА складаються із військових частин та підрозділів тактичних ракет, гаубичної, гарматної, реактивної та протитанкової артилерії, артилерійської розвідки, мінометних підрозділів та підрозділів протитанкових керованих ракет. Вони призначені для ураження живої сили, танків, артилерії, протитанкових засобів противника, авіації, об'єктів ППО та інших важливих об'єктів при веденні загальновійськової операції (бою).

Бойові дії ракетних підрозділів і частин є важливою складовою бойових дій Сухопутних військ. Їх вміле застосування дозволяє взяти над противником перевагу, виключити можливість використання ним своїх вогневих засобів, нанести йому значні втрати, завдавати противнику значний моральний вплив і виключити можливість вести організований супротив [2]. Для виконання вище зазначених завдань ракетному підрозділу необхідно, приховано висуватись з району очікування (РО) після отримання бойового завдання, займати стартові позиції (СП) в позиційних районах (ПР) та залишатись непоміченим до залишення стартових позицій. Необхідність бути непомітним у свою чергу забезпечить не тільки успішне виконання ракетним підрозділом бойового завдання але і залишитись не знищеним засобами ураження противника, що допоможе зберегти подальшу боєздатність підрозділу [3-4]. В умовах сучасної війни "правила" контрбатареїної боротьби стали суворішими, це обумовлено стрімким розвитком засобів розвідки. Сучасні засоби розвідки здатні швидко виявити противника, його озброєння і військову техніку (ОВТ) та передати інформацію такого характеру до підрозділу, який буде здійснювати ураження. Тому важливим питанням бойового застосування ракетних військ (РВ) є забезпечення розосередженого розташування стартової батареї (сбатр) у ПР з метою недопущення одночасного ураження противником двох та більше пускових установок (ПУ) та іншого ОВТ підрозділу одночасно, у випадку якщо його буде викрито засобами розвідки противника. Для того щоб уникнути поразки від противника, необхідно збільшити відстань між ПУ сбатр та надати змогу їх обслугам здійснювати нанесення ракетного удару самостійно а не у складі сбатр.

Завдяки збільшенню відстані між ПУ, ракетний підрозділ буде більш розосереджений а на пошук та викриття сбтр розвідкою противника необхідно буде більше часу, що дасть змогу ракетному підрозділу зайняти СП, здійснити нанесення ракетного удару, згорнутися та залишити СП і бути не знищеною противником.

Список використаних джерел:

- [1] Колесник, І.І. (2016) Основні положення Концепції підготовки Збройних Сил України. Київ: Актуальні проблеми підготовки та застосування Збройних Сил України під час проведення антитерористичної операції на Сході України: збірник матеріалів науково-практичної конференції (22-23 березня 2016 року) –Національний університет України імені Івана Черняхівського, 57-62.
- [2] Руснак, І.С. (ред.) (2017) Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016). Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.
- [3] Телелим, В. М. Грицай, М. П. Тарасов, В. М.. Сорока, В.С.. Стужук, П. І. Артамощенко, В. С (2006). Управління ракетними ударами та вогнем артилерії. – Київ: НАОУ.
- [4] Майстренко, О.В. Методи визначення ефективності бойового застосування військ (сил) з урахуванням бойових можливостей озброєння. Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ: збірник тез доповідей Міжнародної науково-технічної конференції (с. 123-124). 16-17 травня, 2019, Львів, Україна.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.48

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА В ГАЛУЗІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

ORCID ID: 0000-0003-4490-0484

Ковтун Андрій Іванович
канд. техн. наук, старший викладач ІЕЕ
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-9608-3677

Землянська Олена Василівна
старший викладач ІЕЕ
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0003-3339-2226

Качинська Наталія Федорівна
старший викладач ІЕЕ
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ушаков Сергій Михайлович
здобувач вищої освіти Інституту телекомунікаційних систем
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УКРАЇНА

Україна, як і будь-яка інша країна в сучасному світі, ставить у пріоритет розвиток галузей, які забезпечують різноманітні потреби і інтереси людей. Це приводить до концентрації зусиль для забезпечення населення доступними способами отримання телекомунікаційних послуг. На сьогоднішній день важко навіть уявити життя без вже таких звичайних для нас Інтернету, телебачення засобів бездротових комунікацій тощо. Телекомунікаційний ринок в світі є одним

з найбільш перспективних і швидко зростаючих серед подібних галузей. Щодня кількість абонентів та користувачів послуг галузі збільшується, разом із її розвиненням зростає й потреба у збільшенні кількості різноманітних будівель, обладнання, устаткування, яке має значні розміри і габарити, споруд різного призначення та прилеглих до них територій. Звичайно, що у подібних обставинах працівники щодня знаходяться поряд з небезпечними факторами, що можуть нести загрозу не лише здоров'ю, а й життю. Питання пожежної безпеки для них є актуальним не тільки у дата центрах або на вишках, а й для робітників в офісі.

Галузь телекомунікацій вважається одною з найновітніших і тісно переплітається з низкою ІТ сфер, та є однією з тих професій які називають спеціальностями майбутнього. Майже все обладнання підв'язано до програмного керування, а процеси автоматизовані. Але попри новітність технологій та наявність запобіжних засобів, нажаль надзвичайні ситуації продовжують траплятися.

Правила пожежної безпеки в галузі зв'язку були оновлені та доопрацьовані разом із наказом державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 30.03.2016, яких необхідно дотримуватися на всіх об'єктах господарювання незалежно від їх форм власності. [1]

Питання доступу до засобів захисту від пожежі та боротьби з нею повинно бути вирішено як у будівлях, так і при зведенні телекомунікаційних мереж як над землею так і під нею (наприклад у метрополітені). Саме тому потрібно дотримуватись як правил пожежної безпеки так і правил техніки безпеки для персоналу а також проводити превентивні заходи спрямовані на запобігання пожеж і, як наслідок, збереження здоров'я людей, уникнення майнових втрат, захисту екології тощо.

До найрозповсюджених причин виникнення пожеж на підприємствах телекомунікацій відносять два типи: неелектричного та електричного характеру. До перших належать:

- пожежі, пов'язані із несправністю обладнання;
- необережне поводження з вогнем;
- невідповідне обладнання та несправність вентиляційних систем;
- самозаймання горючих матеріалів.

До причин електричного характеру відносять:

– короткі замикання;

– перевантаження мереж струмами, що не відповідають перерізу провідника;

– неякісне з'єднання або розгалуження електропроводів, що веде до перегріву і може бути уникнете захистом контактів від окислення, чи надійним з'єднанням проводів із застосуванням гнучких контактів та специфікованих пружин;

– електростатичні заряди або блискавки;

– статична електрика;

– роботи з відкритим вогнем, наприклад, при зварюванні або різанні металу;

– використання горючих речовин.

При прийнятті на роботу кожен працівник повинен проходити інструктаж з подальшою перевіркою знань, який підготовлено для конкретної установи з її конкретними особливостями. Роботодавець повинен надавати звіт щодо підготовки його співробітників до чітких і вивірених дій у критичних ситуаціях, де кожна хвилина має безпосередню вагу, а відповідна реакція може не лише

допомогти зменшити збитки, а й врятувати життя. Тому інструктажі та практичні заняття мають бути проведені двічі на рік.

Види протипожежних інструктажів, а також порядок їх організації та проведення, навчання і перевірки знань з питань пожежної безпеки для підрозділів зв'язку визначаються згідно з наказом Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 22 січня 2014 року. [2] Як вже відмічалось, однією з причин досить серйозних пожеж стає несправність електроустаткування. Якісний моніторинг стану електричного обладнання зменшить імовірність виникнення пожежі, що в свою чергу збереже як недешево встаткування так і персонал.

Краще за точно прораховані дії, під час критичної ситуації, може бути тільки відсутність цієї ситуації, тож не варто забувати про засоби протипожежної профілактики. Серед них можна перерахувати наступні. При будівництві телефонної комунікації забороняється використовувати відкритий вогонь на відстані менше 5 метрів від місця прокладання поліетиленових труб та манжет. При встановленні заземлених розподільних шаф відстань їх від електрообладнання та газопровідних труб не повинна бути меншою за 0,5 метри. При роботі у кабельному колодязі, в який безперервно поступає газ, треба користуватися шланговим протигазом, кінець якого необхідно тримати на відстані не менше 2 м від люка і на висоті 1 м від рівня землі. Його необхідно повернути проти вітру, щоб газ не міг поступати в отвір шлангу. Під час знаходження працівника в колодязі біля нього має чергувати не менше 3 осіб, в тому числі та керівник робіт. Користуватися відкритим вогнем і палити у цих колодязях заборонено.

Штучне освітлення має здійснюватися зверху через люк чи від переносного світильника у вибухонебезпечному виконанні з напругою живлення 12 В. У таблиці 1 наведено склад газів, що застосовуються у галузі телекомунікацій і можуть потрапити до підземних комунікацій.

Таблиця 1

Склад вибухонебезпечних газів

Назва газу	Кисень	Азот	Вуглецевий газ	Водень	Окис вуглецю	Метан	Інші газоподібні домішки
Природний	0,2-0,3	2,5	–	–	–	96,1-97	0,2
Суміш природного зі штучним	0,3-0,5	2,3	–	3-12	0,2-1	85-95	0,2
Повітря	20,9	78,1	0,03	–	–	–	біля 1

дані сформовано з [3]

На кабельних майданчиках повинні знаходитись спеціально відведені місця для розміщення протипожежних засобів. При наявності апаратури великої потужності не слід забувати, що вона виділяє велику кількість тепла, що може стати причиною пожежі, тому то потужна телекомунікаційна апаратура повинна знаходитись в приміщеннях з наявністю відповідного ступеню вогнестійкості.

Висновки. Для якісного зменшення ризику виникнення пожеж важливі як якість обладнання, так і рівень підготовленості персоналу. Якщо дотримуватись встановлених вимог при проведенні робіт а також належній перевірці використовуваного обладнання ризик виникнення небезпечної ситуації суттєво зменшується. При будь-якому, навіть найменшому, порушенні правил пожежної безпеки наслідки можуть стати фатальними, що підтверджується статистикою,

більш ніж 80 % аварійних ситуацій є наслідком людського фактора. Тому відхилитись від норм пожежної безпеки, або нехтувати проведенням інструктажів з неї неможна, це вже було зроблено достатньо багато разів.

Список використаних джерел:

- [1] Про затвердження Правил пожежної безпеки в галузі зв'язку (Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України). № 239/229. (2016). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0684-16>.
- [2] Про затвердження Положення про інструктажі, навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України (Наказ Адміністрації державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України). № 25. (2016). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-14>.
- [3] Левченко, О. Г., Землянська, О. В., Праховнік, Н. А., Зацарний, В. В. (2019) *Безпека життєдіяльності та цивільний захист*. Київ: Каравела. ISBN 978-966-222-997-4.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.49

РИЗИКИ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ORCID ID: 0000-0003-0821-2166

Праховнік Наталія Артурівна

канд. техн. наук, доцент ІЕЕ

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-9608-3677

Землянська Олена Василівна

старший викладач ІЕЕ

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Харченко Роман Андрійович

здобувач вищої освіти Інституту прикладного системного аналізу

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УКРАЇНА

Виникнення персональних комп'ютерів зумовило кардинальні зміни в умовах праці робітників різних галузей. Сьогодні комп'ютерна техніка та різноманітні електронні пристрої заповнили практично всі сфери діяльності людини, а також побут. Технології розвиваються дуже бурхливо, дозволяють виконувати більш складні задачі, ширший спектр завдань за короткі проміжки часу. Проте постійне використання персонального комп'ютера для виконання професійних обов'язків має негативний вплив на здоров'я людини та провокує розвиток різноманітних захворювань. Працівники сфери ІТ технологій, безумовно, входять в цю групу ризику, оскільки робота інженерів-програмістів, аналітиків, фахівців з комп'ютерної безпеки, дизайнерів тощо, передбачає постійну роботу з обчислювальною машиною.

У зв'язку з поширенням автоматизації праці, розвитком технологій відбувається заміщення фізичної праці людини машинами, що збільшує попит

на людей розумової праці, які взаємодіють з цими машинами, зокрема спеціалістів в ІТ сфері. За статистикою Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань станом на 2019 рік кількість спеціалістів у сфері ІТ серед фізичних осіб підприємців зросла на 22 % та становить понад 183 тисяч осіб. [1] Зрозуміло, що й надалі очікується стрімке збільшення кількості працівників подібних галузей.

Ризики для здоров'я працівників можна розділити на дві категорії: загрози отримання травм у середовищі, де працює людина та ризик розвитку професійних захворювань, що є більш поширеними серед працівників певної галузі. Люди, що займаються розумовою працею здебільшого працюють в офісах за персональними комп'ютерами, тому існують ризики травмонебезпечних ситуацій.

Ураження електричним струмом. За статистикою, щороку електротравми на роботі отримує близько 500 осіб, з них 150 з летальними наслідками, причому близько 80 % з них спричинені напругою до 1000 Вт [2], тобто більшість травм працівників зумовлена невисокою напругою, до якої мають доступ практично всі працівники, які можуть нехтувати правилами безпеки при поводженні з електроприладами, наприклад, працівник може намагатися самостійно виправити певні технічні несправності персонального комп'ютера, хоча має недостатню кваліфікацію, або не вміти надавати першу допомогу постраждалим.

Загалом причини травматизму від ураження струмом можна розділити на технічні та організаційні. До технічних відносяться дефекти обладнання, особливості конструкції, помилки під час ремонту, виготовлення проектування, до організаційних – недотримання інструкцій користування, експлуатація несправного обладнання, недостатня кваліфікація працівника, відсутність контролю за дотриманням правил безпеки.

Виникнення пожеж. За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій, за 2019 рік у будівлях організацій, закладів, підприємств зафіксовано 2495 пожеж. [3] На жаль, зі зростанням кількості електричних приладів, зокрема персональних обчислювальних машин, обігрівачів, мікрохвильових печей, кондиціонерів тощо, які наявні практично у всіх офісних приміщеннях, збільшенням навантаження на електричні мережі, зростає ризик виникнення пожеж. Хоча сучасні будівельні матеріали зменшують ймовірність займання, проте пожежі стають все більш небезпечними, оскільки дуже велика кількість матеріалів, які оточують людину, зокрема під час роботи в офісі, при горінні виділяють вкрай небезпечні речовини, що призводять до отруєння людей, які дуже часто закінчуються летально.

Серед причин виникнення пожеж в будівлях підприємств, організацій, закладів найбільш поширеними станом на 2019 рік за даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій [3] є порушення правил пожежної безпеки при встановленні та експлуатації електричних приладів – 42 %, необережне поводження з вогнем (наприклад куріння в приміщенні) – 20 %. З цього можна зробити висновок, що основними причинами виникнення пожеж є незнання або нехтування працівниками правилами пожежної безпеки, відсутність належного контролю з боку керівництва, відповідних органів контролю.

На відміну від травмонебезпечних ситуацій, які загрожують здоров'ю людини в певний момент часу, професійні захворювання розвиваються поступово під дією різних факторів, тому тривалий час можуть залишатися непомітними та виявлятися лише після років роботи. На перший погляд робота

в офісі або вдома за комп'ютером може здаватися безпечною, проте, на жаль, існує цілий ряд захворювань, які частіше виявляють у людей подібних професій, зокрема спеціалістів ІТ індустрії. Найпоширенішими з них є наступні:

1. Проблеми з опорно-руховим апаратом, що проявляються болями в спині, шиї, верхніх кінцівках, суглобах, сколіозом, лордозом, остеохондрозом тощо. Враховуючи, що тривалість робочого тижня як правило становить 40 годин, то при 5-тиденному робочому тижні працівник проводитиме за комп'ютером у сидячому положенні 8 годин щодня, що безумовно є значним статичним навантаженням навіть за умов дотримання рекомендованих ергономічних показників робочого місця. Звісно, за умов неправильно організованого робочого місця, негативний вплив значно посилиться. При безперервному сидінні протягом декількох годин в організмі порушується кровопостачання, виникають спазми у м'язах, що призводить до застійних процесів в організмі, які провокують проблеми опорно-рухового апарату.

2. Синдром сухого ока – це дискомфорт, сухість, різь, відчуття стороннього тіла в очах є достатньо поширеним не тільки серед працівників ІТ сфери, проте останні, безумовно знаходяться в групі ризику. Однією з основних причин даного захворювання є зменшення частоти кліпання очима при роботі з монітором, що призводить до висихання слезової плівки з поверхні очей.

3. Варикозне розширення вен нижніх кінцівок, області малого таза та деяких органів часто зустрічається у працівників, робота яких пов'язана з постійним використанням персональних електронних обчислювальних машин. До основних причин виникнення захворювання відноситься малорухомий спосіб життя, оскільки скорочення м'язів, наприклад під час ходьби, полегшує рух крові до серця і зменшує навантаження на клапани вен. Офісні працівники змушені сидіти годинами, венозні клапани зношуються швидше, відбувається застій крові, що й призводить до розширення вен.

4. Синдром зап'ястного каналу – неврологічне захворювання, що зумовлене здавлюванням нерву між кістками зап'ястя, симптомами даної хвороби є оніміння пальців, тривалий біль в пальцях. При відсутності лікування може завдавати серйозної шкоди здоров'ю, зокрема в деяких випадках хвора людина не може втримувати предмети в руці. Це захворювання часто діагностують у людей, які тривалий час виконують одноманітні рухи, які необхідні при роботі з комп'ютерною мишею.

Цей список можна продовжувати, офісні працівники також схильні до захворювань шлунково-кишкового тракту (гастрит, виразка шлунку), дихальної, серцево-судинної систем, ожиріння. За даними англійського видання The Times [4], сидіння протягом шести годин в день призводить до загибелі десятків тисяч людей кожного року і є причиною близько 10 % смертей.

Окрему увагу слід приділити негативним факторам, що впливають на психічне здоров'я працівника індустрії ІТ. Постійна розумова праця виснажує людину, спеціалісти як правило не припиняють аналізувати проблеми, не вирішені протягом робочого дня. Люди даної професії постійно аналізують величезну кількість інформації, що є необхідним як для вирішення поточних завдань, так і для професійного розвитку, однак мозок не може обробляти величезні обсяги інформації. Робота в умовах стресу, емоційне навантаження, необхідність мобілізувати свої зусилля для досягнення мети в жорсткі терміни, що властиво спеціалістам в цій галузі, може призводити до різноманітних розладів психіки. До того ж, варто зазначити, що, як правило, працівники даної індустрії виконують творчу роботу – розробляють програмні засоби, працюють

над проектами, тому часто надають великого значення невдачам в професійній діяльності.

Крім того існує негативний вплив електромагнітного випромінювання ПЕОМ на нервову систему людини, за статистикою у людей, які працюють за комп'ютером до 6 годин на добу функціональні розлади центральної нервової системи зустрічаються майже в 5 разів частіше. [5]

Висновки. Працівники галузі інформаційних технологій наражаються на певні ризики для здоров'я, що пов'язано з умовами праці, специфікою роботи. Оскільки дана галузь є достатньо молодою, негативний вплив на працівників ще не до кінця вивчено, проте вже виявлено значну кількість загроз. Спеціалісти ІТ наражаються на небезпеки, які властиві всім професіям, що пов'язані з сидячою роботою в офісних приміщеннях, крім цього існують додаткові шкідливі фактори: робота в стресових умовах, творчі завдання з жорсткими обмеженнями в часі, аналіз великої кількості інформації. Існує необхідність розроблення певних механізмів зменшення ризиків для здоров'я працівників сфери ІТ.

Список використаних джерел:

- [1] Скільки ІТ-спеціалістів в Україні: +32 000 за рік згідно з Мін'юстом. (2020). *DOU.: веб-сайт*. Вилучено з <https://dou.ua/lenta/articles/how-many-devs-in-ukraine-2019/>.
- [2] Голінько, В. І., Іконніков, М. Ю., Лебедев, Я. Я. (2015). *Охорона праці в галузі інформаційних технологій*. Дніпропетровськ: НГУ.
- [3] АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА про пожежі та їх наслідки в Україні за 12 місяців 2019 року. (2020). *Український науково-дослідний інститут цивільного захисту: веб-сайт*. Вилучено з <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi>.
- [4] Sitting in an office all day blamed for 1 in 9 deaths. (2019). *THE TIMES*. Retrieved from <https://www.thetimes.co.uk/article/sitting-in-an-office-all-day-blamed-for-1-in-9-deaths-hfjv3jmxx>.
- [5] Левченко, О. Г., Землянська, О. В., Праховнік, Н. А., Зацарний, В. В. (2019) *Безпека життєдіяльності та цивільний захист*. Київ: Каравела. ISBN 978-966-222-997-4.

DOI 10.36074/05.06.2020.v4.50

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ТА ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР

Клюєва Ольга Сергіївна

Курсант Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Пономарьов Віктор Олександрович

Старший викладач СК-2 Інституту підготовки юридичних кадрів
для Служби безпеки України

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА

Специфіка виконання службових обов'язків співробітниками силових структур потребує від них підвищеної фізичної та психологічної готовності до ефективних дій в бойових, екстремальних ситуаціях. Здатність витримувати фізичні та психологічні перевантаження, можливі лише за наявності у співробітників спеціальної підготовки високого рівня. Від особистих якостей, що отримали співробітники завдяки спеціальній підготовці, напряду залежить безпека та життя громадян.

Фундаментальною основою вольової та фізичної підготовки співробітників силових структур є методи, які побудовані на постійній, наполегливій та цілеспрямованій праці, яка обумовлює детальне вивчення професійної діяльності співробітника.

Основні фундаментальні методи підготовки співробітників складаються з двох взаємопов'язаних частин: розвиток і підвищення (тренування) вольових та фізичних якостей.

Розвиток і методи тренування вольових якостей співробітників.

Кожний співробітник має свій індивідуальний набір вольових якостей, від яких залежать не тільки дії, а й вчинки співробітника як особистості. Основні вольові якості особистості складаються з витримки і самовладання, терпіння, наполегливості, рішучості та сміливості.

Витримка і самовладання виявляються в умінні стримувати свої почуття, підпорядковувати себе поставленій меті.

Терпіння особистості дає змогу продовжувати діяльність у найскладніших умовах, незважаючи на виникаючі перешкоди.

Наполегливість – одна з найважливіших якостей особистості, що сприяє досягненню поставленої мети.

Рішучість та сміливість дають змогу виконати прийняте рішення без зайвих вагань.

Загальна психологічна підготовка співробітника повинна бути поставлена в один ряд з фізичною, технічною і тактичною підготовкою.

Перший принцип вольової підготовки співробітників – індивідуальний підхід на основі знань сильних і слабких сторін у розвитку вольових якостей особистості.

Другий принцип – створення й удосконалення моральних та інтелектуальних основ вольових якостей співробітника із врахуванням фізичної, технічної і тактичної підготовленості.

Третій принцип – створення поступової, зростаючої відповідності між можливостями і об'єктивними умовами діяльності для даного співробітника.

Ці принципи обумовлюють необхідність психологічного вивчення професійної діяльності співробітника, а разом з цим і розробку методичних прийомів формування і розвиток специфічних для особистості психічних функцій.

Розвиток і методи тренування фізичних якостей співробітників.

Кожний співробітник має свій індивідуальний набір фізичних якостей.

Фізичні якості – це розвинуті у процесі виховання і цілеспрямованої підготовки рухові завдатки особистості, які визначають її можливості успішно виконувати певну рухову діяльність.

Фізичні якості особистості включають в себе чотири основні складові: силу, швидкість, витривалість та спритність.

Сила – це здатність особистості переборювати певний опір або протидіяти йому за рахунок діяльності м'язів.

Швидкість – це здатність особистості до термінового реагування на подразники і до високої швидкості рухів, що виконуються як за відсутністю, так і за присутністю значного зовнішнього опору.

Витривалість – це здатність особистості при фізичних навантаженнях тривалий час виконувати роботу із визначеною інтенсивністю.

Спритність – це комплексна рухова якість. Елементарними видами її прояву є швидкість виконання окремого необтяженого руху (рукою, ногою, головою тощо) і частота необтяжених рухів.

Методи розвитку і тренування фізичних якостей співробітників складаються з багаторазового виконання фізичних вправ, котре супроводжується поліпшенням техніки і розвитком адаптаційних процесів.

Підбір фізичних вправ з урахуванням специфіки службової діяльності особистості, регулювання тривалості та інтенсивності тренувань сприяють визначенню ступеню впливу фізичного навантаження на організм.

Розвиток фізичних якостей співробітників підпорядковується загальним закономірностям (етапності, регулярності) незалежно від статі, віку та спадкових факторів.

Висновки.

Фундаментальною основою для ефективного психологічного та фізичного розвитку співробітників у силових структурах різного профілю є формування чіткої моделі учбово-тренувального процесу з фізичної та психологічної підготовки. В першу чергу, потрібно контролювати відповідність змісту програм підготовки, звертаючи особливу увагу на професійну спрямованість співробітників.

Також потрібно використовувати якомога більше додаткових занять, для розвитку та вдосконалення індивідуальних (специфічних) якостей співробітників.

Список використаних джерел:

- [1] Загальна психологія: Навчальний посібник. (2001) О. Скрипченко, Я. Долинська, З. Огороднійчук та ін. К.: "А.П.Н."
  - [2] Бех, І.Д. (1995) Від волі до особистості. - К: Україна – Віта.
  - [3] Рудика, П.О. (1993). Психологія волі спортсмена. М.
  - [4] Євтушов, Ф. М. (2013). Особливості організації та проведення позаурочних занять з дисципліни «Спеціальна фізична підготовка», 23-30.
  - [5] Пономарьов, В.О., Ключева, О.С., Фисун А.В (2020) Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postępu Naukowego: kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (T. 2), 21 lutego 2020 r. Warszawa, Polska: Europejska platforma naukowa. Необхідність проведення занять з рукопашного бою для формування вольових якостей у співробітників силових структур, 160-161.
-

WISSENSCHAFTLICHE VERÖFFENTLICHUNG

ΛΟΓΟΣ

DER SAMMLUNG WISSENSCHAFTLICHER ARBEITEN

ZU DEN MATERIALIEN DER INTERNATIONALEN
WISSENSCHAFTLICH-PRAKTISCHEN KONFERENZ
«**TENDENZE ATTUALI DELLA MODERNA
RICERCA SCIENTIFICA**»

5. Juni, 2020 • Stuttgart, Deutschland

BAND 4

Ukrainisch, Russisch, Deutsch und Englisch

*Materialien werden im Wortlaut des Autors gedruckt
Das Organisationskomitee teilt nicht immer die Position der Autoren
Für die Richtigkeit dieses Materials tragen die Autoren die Verantwortung*

Am 05.06.2020 zum Druck unterzeichnet.
Format 60×84/16. Papieroffset. Schrift Arial. Digitaldruck.
Bedruckte Blätter: 8,60.

*Auflage: 100 Exemplare.
Gedruckt vom fertigen Originallayout.*

Kontaktinformationen des Organisationskomitees:

21037, Ukraine, Winnyzja, Zodchih Straße, 18, Büro 81

Europäische Wissenschaftsplattform

Handys: +38 098 1948380; +38 098 1956755

E-mail: info@ukrlogos.in.ua

URL: www.ukrlogos.in.ua

Herausgeber von Drucksachen: Druckerei Gulyaeva V.M.
08700, Ukraine, stadt Obukhiv, Malyshka Straße, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Bescheinigung über das Thema Verlagswesen: ДК № 3909 vom 02.11.2010.